

'Wie wil begrijpen, echt begrijpen waar het in deze wereld om gaat, moet ten minste één keer sterven. En aangezien dit nu eenmaal een wet is, kun je het best jong sterven, omdat je dan nog zoveel tijd vóór je hebt om weer op te staan.'

uit: Giorgio Bassani, *De tuin van de Finzi-Contini's*, Meulenhoff, Amsterdam, 1962

INHOUD

1. Intro
 - Landschap en herinnering
 - Geschiedenis in het landschap
2. Concept
 - Rizoom
 - Matrix (theorisch)
3. Acties
 - Matrix (toegepast)
 - Sites
 - Off-sites
 - Secties
 - Poorten
4. Beleving
5. Management + Communicatie
6. Referentieprojecten
7. Synthese

LEESWIJZER

Wat zo dadelijk volgt, is opgevat als een stapsgewijze toelichting in woord en beeld van enkele algemene, onderliggende **concepten** van het toekomstige **masterplan**, gevolgd door een meer specifieke, **praktische uitwerking** ervan op het terrein. Hierbij is het vooral de bedoeling inzage te geven in de **ontwerpstrategie** en de bijbehorende **methodologie** en **toolkit**. Daarna volgt een eerste impressie van de **beleving** van het HERINNERINGSPARK 14-18 vanuit het standpunt van de toekomstige, modale bezoeker. Vervolgens leggen we onze **communicatie** en **managementsstrategie** uit. Het dossier sluit men af met met enkel relevante referentieprojecten en een duidelijke synthese.

Herinneringspark 14+++18

1. Intro

2. Concept

3. Acties

4. Beleving

5. Management + Communicatie

6. Referentieprojecten

7. Synthese

'En dát probeert Landschap en herinnering te zijn: een manier van kijken, een manier om iets dat we al heel lang hebben, maar dat op een of andere manier onze erkenning en waardering mis is gelopen, opnieuw aan de oppervlakte te brengen en te ontdekken. In de plaats van een zoveelste, nieuwe uitleg van alles wat we zoal verloren hebben, is dit een verkenning van alles wat we nog zouden kunnen vinden. [...] Het idee is eerder om, door de rijkdom, oudheid en complexiteit van onze landschapstraditie te onthullen, te laten zien hoeveel we te verliezen hebben. Ik ga niet van het standpunt uit dat in het Westen cultuur en natuur, heden en verleden elkaar uitsluiten, maar wil juist de kracht van de banden die hen verenigen, aantonen.'

uit: Simon SCHAMA, *Landscape and Memory*, Harper Collins Publishers, London, 1995, p. 25

Foto: Stefan Boness IPON

LANDSCHAP EN HERINNERING

De Westhoek is een **oord van herinnering** aan de Eerste Wereldoorlog. Het HERINNERINGSPARK 14-18 omvat **erfgoed** van uitzonderlijke universele betekenis en biedt rond dit thema een **parcours** van wereldformaat.

De Franse cultuurfilosoof Pierre Nora lanceerde het concept van *lieu de mémoire* of *Erinnerungsort* – ter aanduiding van bepaalde uitingen van erfgoed of concrete aanknopingspunten in de tijd (grote momenten en monumenten, feesten, symbolen, historische conflicten, persoonlijkheden, kunst, mythen...), die de **herinneringscultuur** van een **breed publiek** met de officiële, (supra)nationale geschiedenis verbinden als een **strategie tegen het vergeten**. Hierbij staat volgend principe voorop: als de afstand tussen heden en verleden door een keten van herinneringen kan worden overbrugd, ontwikkelt elke generatie een **historisch bewustzijn**. Zo wordt het verleden **geactualiseerd** aan de hand van erfgoed.

Daarnaast is een groot deel van de Westhoek een **cultuurlandschap** dat sinds de dramatische gebeurtenissen uit 1914-18 onvermijdelijk met de Grote Oorlog is verbonden. Een cultuurlandschap is een **dynamisch, organisch gegroeid geheel** met een eigen **verschijningsvorm en identiteit**, waarin heden en verleden elkaar voortdurend raken en versterken in een complexe wisselwerking van natuurlijke, cultuurhistorische, ruimtelijke en maatschappelijke processen en ontwikkelingen.

Het landschap zit boordevol **geheugen en herinnering**. Als we bewust (leren) omgaan met het landschap, het 'van binnenuit' (leren) begrijpen en interpreteren, kunnen we er op een eigentijdse wijze zin en vorm aan geven en het eventueel behouden voor verval of vernietiging. Als we ons het landschap als bewoners, gebruikers, bezoekers... ook **toe-eigenen**, kunnen we het verleden – 'ons' verleden – herinneren. Pas dan is er ook een **toekomst** voor het verleden mogelijk. Want het landschap is nooit af.

Foto: Stefan Boness IPON

Wie op zoek gaat naar de intimiteit – de persoonlijkheid – van het landschap, verlaat de waan van de dag en verkiest het **pad**. Het pad nodigt de bedachtzame wandelaar uit om de vele gedaanten van het landschap te ontdekken en brengt hem/haar ook in aanraking met het verleden. Het cultuurlandschap is als een **palimpsest**. Het is niet uitsluitend opgebouwd uit vele **lagen** en **fragmenten** uit verschillende tijden, ooit was het ook **betekenisvol**. In die zin is het landschap – naast wat zich aan de oppervlakte bevindt of erop beweegt – evenzeer een **vreemd, voorbij land**. Heden en verleden, cultuur en natuur, fantasie en realiteit vervloeien er in elkaar.

Van belang is het onderscheid tussen erfgoed en **geschiedenis**. Erfgoed heeft vooral met herinnering te maken en is eerder gevoelsgeladen. Geschiedenis is een afstandelijke, objectieve reconstructie van het verleden, gebeurt volgens welbepaalde wetenschappelijke methodes en is op zoek naar verklaring. Een eigentijdse omgang met erfgoed streeft niet alleen naar behoud, bewaring of herstel, maar veeleer naar **(dis)continuïteit** en duurzame, maatschappelijke **ontwikkeling**. Om dit dynamische **proces** mogelijk te maken is telkens weer een aangepast, toekomstgericht landschappelijk project nodig.

Maar hoe 'maak' je zo'n **project**? We zijn vandaag vooral bezig met losse, contextloze puzzelstukken. Misschien moeten we opnieuw op zoek gaan naar verloren (gewaande) **verbanden** of **structuren**, en er eventueel nieuwe bedenken en creëren: zij maken de verschillende opbouwende elementen van het landschap terug zinvol en leesbaar. De manier waarop alle componenten zich tot elkaar verhouden en een meerzinnig geheel vormen, maakt de **kwaliteit** ervan uit. Elk landschap nodigt uit tot **actie** en **interactie**.

Het zoeken naar een zinvolle **context**, **schaal** en **beleving** voor mens en natuur, het niet aflatende **(her)interpreteren** en het opnieuw **herinneren** van historische plekken met respect en oog voor verleden, heden én toekomst, dát is de opdracht, dát is het doel van een project zoals het HERINNERINGSPARK 14-18 in de Westhoek. Nu de laatste levende getuigen van de 'Groote Oorlog' zijn gestorven, is het landschap nog de enige **getuige** die ons iets kan vertellen over dit wereldconflict. Het zwaar gehavende, hier en daar zelfs sterk

gebanaliseerde landschap zit nog boordevol geheugen, symbolen, signalen, waarden... die naar vroeger verwijzen, sporen en tekens van **verledenheid**.

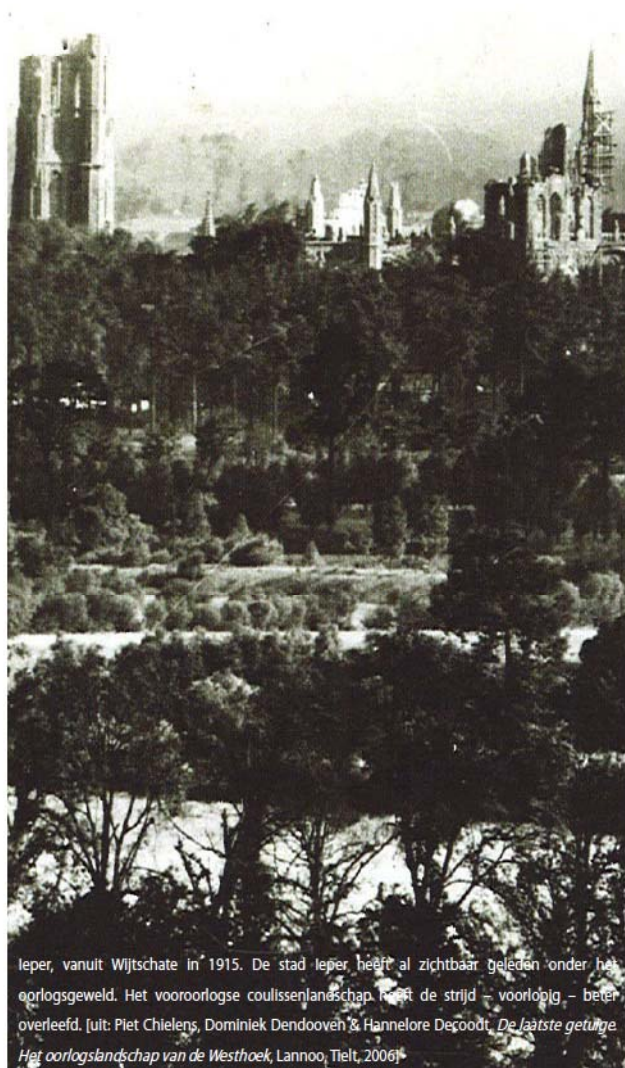
Het van binnenuit begrijpen van het landschap kan tot **betrokkenheid** leiden. Het verleden is immers nooit een afgesloten geheel of dode materie, maar een collectieve **verantwoordelijkheid** die ons **zelfbewustzijn** voedt en ons leven een concrete context biedt. Vandaar dat een dieper inzicht in de **culturele biografie** van een plek of gebied ons meteen ook een spiegel én een venster aanreikt met (uit)zicht op ons eigen zijn - of beter worden...

In zekere zin kan het HERINNERINGSPARK 14-18 slechts voortbestaan dankzij de verdere ontwikkeling van een **erfgoedgemeenschap**. Vandaar ook het belang van het evenement, de evocatie, de **(her)beleving** van de **tijdsdimensie** in ons voorstel. Vandaar ook de idee om in de loop van 2014-'18 met een jaarlijkse **curator** te werken rond verschillende **thema's** en de **lokale bevolking** van nabij te betrekken bij de concrete uitwerking van het **traject**.

Wij gaan er vanuit dat cultuurhistorie en erfgoed een bron van inspiratie (kunnen) zijn voor concrete **ontwerpogaven** en **ruimtelijke plannen**. De Nederlandse rijksnota *Belvedere* (1999) vat dit principe kort en krachtig samen: **behoud door ontwikkeling**. Ook wij zijn daarvan overtuigd.

'Gentlemen, we may not make history tomorrow, but we shall certainly change the geography.' [de Britse generaal Plumer tegen zijn staf op de vooravond van de mijnslag bij Mesen op 7 juni 1917]

uit: Piet Chielens, Dominiek Dendooven & Hannelore Decoodt, *De laatste getuige. Het oorlogslandschap van de Westhoek, Lannoo, Tielt, 2006*

Ieper, vanuit Wijtschate in 1915. De stad Ieper heeft al zichtbaar geleden onder het oorlogsgeweld. Het vooroorlogse coulissenlandschap met de strijd – voorlopig – beter overleefd. [uit: Piet Chielens, Dominiek Dendooven & Hannelore Decoodt, *De laatste getuige. Het oorlogslandschap van de Westhoek, Lannoo, Tielt, 2006*]

GESCHIEDENIS IN HET LANDSCHAP

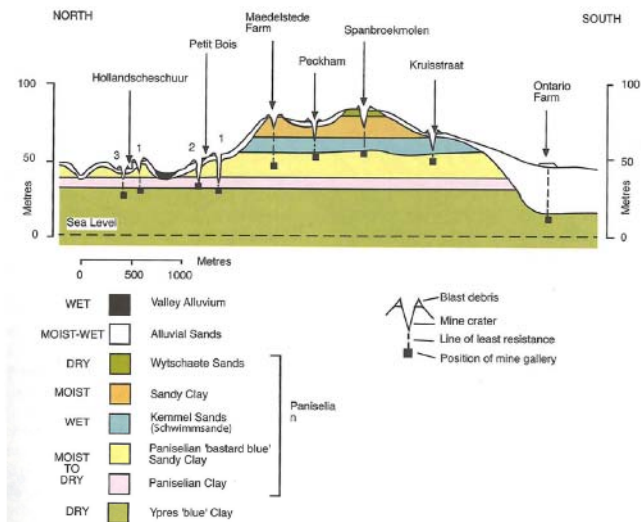
Op 4 augustus 1914 marcheren de eerste Duitse troepen het koninkrijk België binnen. Vier maanden later komt de bewegingsoorlog, waarvan het zwaartepunt zich steeds westelijker verschuift, tot stilstand in de Westhoek. Wat nog rest van het Belgische leger tracht – gesteund door Franse eenheden – in het polderlandschap tussen Nieuwpoort, Diksmuide en Steenstrate wanhopig stand te houden. Grote gebieden van de IJzervlakte worden onder water gezet. Die kunstmatige barrière weerhoudt de Duitsers ervan om door te breken.

In het glooiende, kleinschalige coulissenlandschap rond Ieper ontrolt zich tussen de meidoornhagen een chaotische strijd tussen de laatste overlevenden van het Britse beroepsleger en de jonge Duitse reservetroepen die in allerijl worden aangevoerd.

Eind november 1914 zit het westelijke front nagenoeg muurvast. Vier jaar lang woedt er een uitputtende stellingenoorlog van de Belgische kust tot de Zwitserse grens. Over de ganse lijn zal het landschap het verloop van de het strijdtoneel blijven bepalen. Zowel strategisch als tactisch.

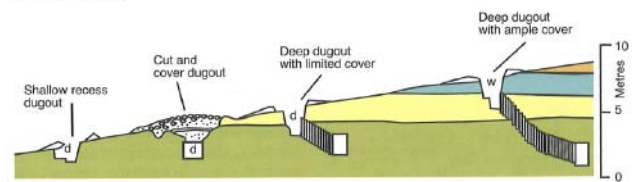
De morfologische, topografische, hydrologische en geografische eigenschappen van het landschap creëren de voorwaarden en de omstandigheden voor de strijd in de Westhoek. Samen vormen zij het strategische kader.

De noordelijke sector – het zgh. **IJzerfront** – wordt gedomineerd door de **overstroming** van het poldergebied. Door de omkering van het eeuwenoude en breed vertakte systeem van waterhuishouding worden tot ver in het binnenland grote delen onder water gezet. Hierdoor zijn grote troepenverplaatsingen onmogelijk. In het onder water gelopen 'niemandsland' wordt sporadisch gevochten om de vele droge eilandjes, voornamelijk rond historische hoeses of oude mottes. Deze voorposten worden met de frontlijnen verbonden door kilometers lange loopbruggen.

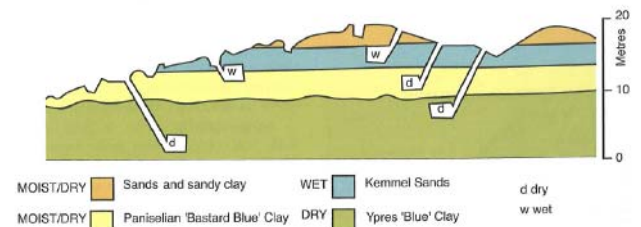

Een geologische snede door de heuvelrug van Mesen, die de complexiteit van opeenvolgende grondlagen bij de het graven van dieptemijnen (links) en ondergrondse schuilplaatsen (rechts) weergeeft. [uit: Peter Barton, Peter Doyle & Johan Vandewalle, *Beneath Flanders Fields. The Tunnelers' War 1914-18*, Spellmount, Gloucestershire, 2007]

A: Dugout types

B: Good and poor positions

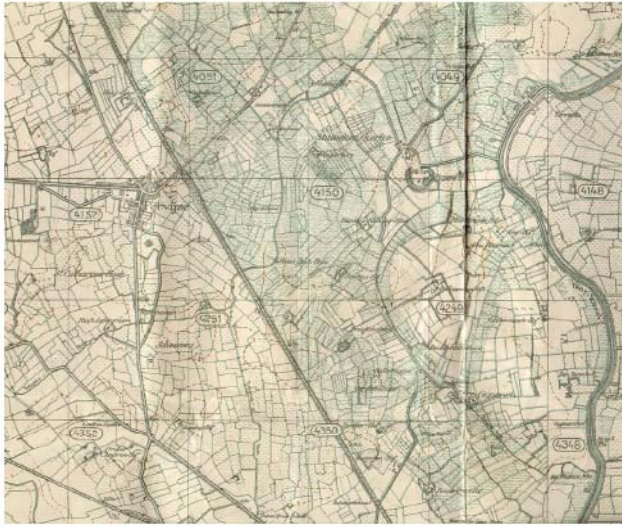
Het waterpeil in de polders laat niet toe om zich in te graven. Loopgraven worden (half)bovengronds opgebouwd met zandzakjes. Schuilplaatsen worden met baksteen en beton verstevigd. Slechts een paar lineaire landschapselementen, zoals de spoorwegberm Nieuwpoort-Diksmuide voor de Belgische troepen en de IJzerdijk voor de Duitsers, laat in beperkte mate toe om bescherming te zoeken onder de grond.

De strijd in de zuidelijke sector – de zgh. **Ieperboog** – wordt bepaald door de opeenvolging van **heuvelruggen** die zich in de vorm van een omgekeerde S rond Ieper bevinden. In het anders zo vlakke land betekent hoogte immers een immens voordeel. Hier volgen de bloedige veldslagen om het bezit van deze heuvels zich snel op. De dodenaantallen spreken boekdelen: zo'n **450.000** slachtoffers in de Ieperboog tegenover **45.000** aan het IJzerfront.

De bodemkundige situatie in het heuvelrijke zuiden laat wel toe om een uitgebreide ondergrondse structuur uit te bouwen, zowel voor defensieve – loopgraven, dug-outs... – als offensieve – dieptemijnen – doeleinden.

Vanuit **tactisch oogpunt** geven kleinschalige landschapselementen het slagveld vorm. Een gracht wordt een loopgraaf, een boerderij een bunkercomplex, een rij bomen een artilleriepositie... Eenmaal uitgebouwd, worden deze structuren opgenomen in de almaar verder uitdijende **oorlogsinfrastructuur**, zelfs nadat de oorspronkelijke landschapselementen door opeenvolgende golven van vernietiging niet meer waarneembaar zijn.

Het is hallucinant vast te stellen hoe snel en hoe grondig het **oorspronkelijke landschap** volledig verdwijnt. Het is evenzeer verbijsterend hoezeer de dramatische gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog tot vandaag in de bodem en in het huidige landschap verankerd zitten. In dit zwaar gelittekende, op het eerste gezicht structuurloze geheel tracht het **HERINNERINGSPARK 14-18** je als hedendaagse bezoeker een zinvol **parcours** aan te reiken en je wegwijst te maken in de realiteit van een **loopgravenoorlog**.

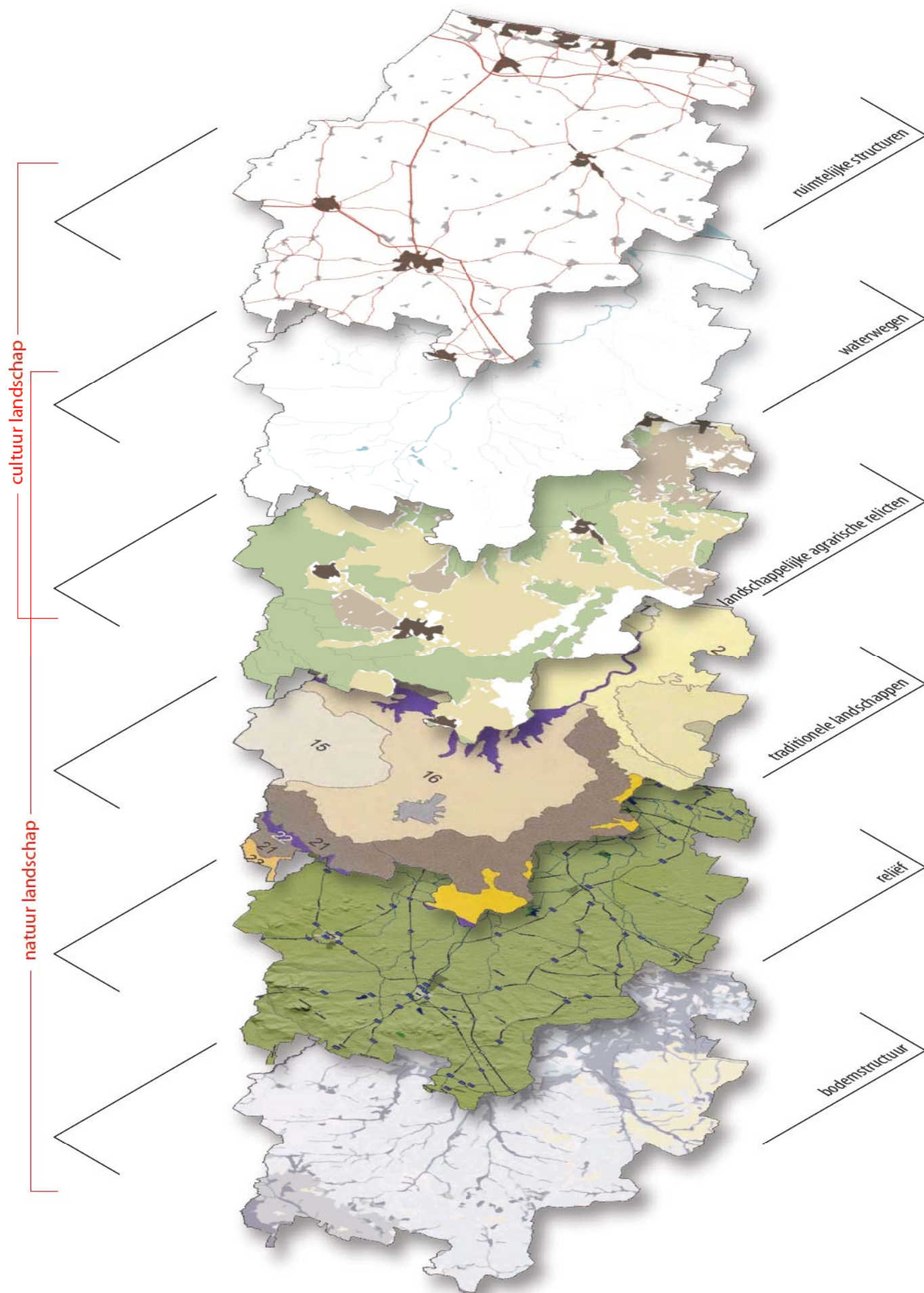
Een Duitse kaart die zowel het fijnmazige vooroorlogse afwateringssysteem als de overstroomde gebieden in de sector Pervijze toont [privé-collectie | zie: Birger Stichelbaut, Jean Bourgeois, Nicholas Saunders & Piet Chielens, *Images of Conflict. Military aerial Photography and Archaeology*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2009.]

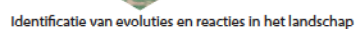
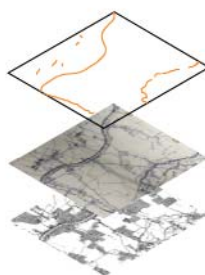

Soldaten van het 2de bataljon Royal Scots Fusiliers verdiepen een bestaande greppel naast de Meenseweg, 20 oktober 1914. [uit: Peter Simkins, *The First World War. The Western front 1914-1916*, Osprey Publishing, Oxford, 2003]

Na de oorlog ontstaat een **nieuw landschap**. Er wordt getracht terug te keren naar de vooroorlogse situatie. Toch zijn er enkele fundamentele veranderingen. Het traditionele, kleinschalige verkavelingspatroon – bocages, omzoomd met hagen – moet stilaan plaats maken voor een **modern landgebruik**. En overal verschijnen er **monumenten** en **begraafplaatsen** – als nieuwe **bakens** in het landschap – om de vele slachtoffers van de ‘Groote Oorlog’ te herdenken.

Vooraf vanaf 1950 ondergaat het landschap van de Westhoek tal van ingrijpende **transformaties**. Ruilverkavelingen en bijhorende schaalvergroting van de landbouw, de inplanting van industrieterreinen, grootschalige infrastructuurwerken en een uitdijend woningenbestand hebben tot een **uniformisering** en **banalisering** van het landschap geleid. Deze vervaging van landschappelijke structuren – inclusief de gedenktekens en relictten die rechtstreeks verwijzen naar de Eerste Wereldoorlog – doet afbreuk aan de belevingswaarde en de herkenbaarheid van de Westhoek. Ook met dit problematische, actuele gegeven gaan we in het HERINNERINGSPARK 14-18 aan de slag.

Een studie van de Eerste Wereldoorlog dient steeds gekaderd te worden binnen twee onlosmakelijk met elkaar verbonden aspecten van het landschap: de historische evolutie en de fysische structuur. Beide aspecten hadden een determinerende invloed op het strategische en tactische verloop van de oorlog.

Voor het herinneringspark zijn we dan ook verplicht de oorlogsperiode te beschouwen in de context van de veranderingen die het landschap voor, tijdens en na de oorlog heeft ondergaan. Door de superpositie van al deze lagen worden immers evoluties en relaties blootgelegd die anders verborgen zouden blijven. Deze lagen, zowel uit het verleden als hedendaags, vormen dan ook de basis voor de selectie van de locatie en de aard van de geplande interventies.

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
- 2. Concept**
3. Acties
4. Beleving
5. Management + Communicatie
6. Referentieprojecten
7. Synthese

'Le trajet nomade a beau suivre des pistes ou des chemins coutumiers, il n'a pas la fonction du chemin sédentaire qui est de distribuer aux hommes un *espace fermé*, en assignant à chacun sa part, et en réglant la communication des parts. Le trajet nomade fait le contraire, il distribue les hommes [...] dans un *espace ouvert*, indéfini, non communiquant.'

uit: Gilles Deleuze & Felix Guattari, *Mille plateaux : capitalisme et schizophrénie*, Editions de Minuit, Paris, 1980, p. 471-472

RIZOOM

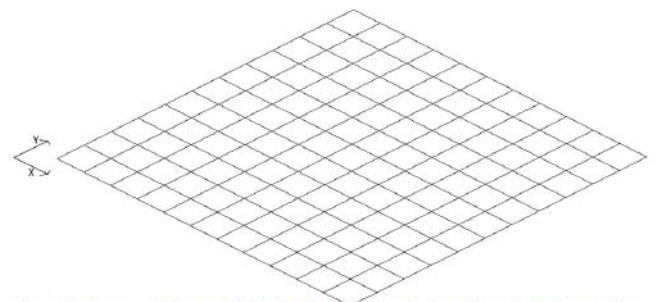
De Westhoek als herinneringspark of *lieu de mémoire* van de Groote Oorlog is als een **rizoom**.

Dit betekent dat het gebied – historisch en ruimtelijk, letterlijk en figuurlijk – meerdere ingangen heeft. Ze zijn allemaal even goed of even belangrijk. Langs elke ingang kun je 'het geheugen van het landschap' betreden. Wat voortdurend verandert, is de kaart van het rizoom, die samen met je bewegingen en je herinneringen tot stand komt. Je bewandelt immers altijd andere wegen en er gebeuren steeds andere dingen, naargelang het persoonlijke, afgelegde of beleefde **parcours**.

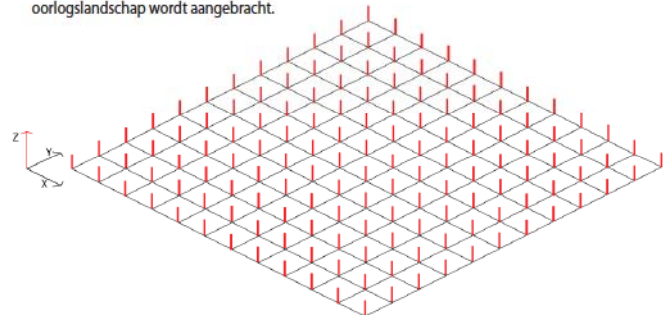
Enkele kenmerken van een rizoom (volgens Gilles Deleuze & Felix Guattari) – 1+2: Principe van verbinding en heterogeniteit | Elk willekeurig punt van een rizoom kan en moet met elk ander worden verbonden. – 3: Principe van veelheid | Een veelheid heeft subject noch object; ze bevat uitsluitend bepalingen, omvang en dimensies die niet kunnen groeien zonder daarbij zelf van aard te veranderen. In een rizoom zijn er geen punten of posities, zoals je die wel vindt in een structuur, boom of wortel; er zijn enkel lijnen. – 4: Principe van de niet-betekenisdragende breuk | In tegenstelling tot structuren kan een rizoom op elke willekeurige plaats worden gebroken of vernietigd; het woekert langs eigen of andere wegen verder. Het rizoom is een anti-genealogie. – 5+6: Principe van de cartografie en de kopieertechniek | Een rizoom is niet onderworpen aan een structureel model en kent geen genetische hoofdas als dieptestructuur. Het blijft datgene kopiëren dat al gegeven is, vanuit een overcoderende structuur of een dragende hoofdas. Het rizoom is eerder kaart en geen kopie. De kaart reproduceert niet een in zichzelf gesloten onbewuste, maar construeert het. Een kaart heeft vele ingangen, in tegenstelling tot de kopie die altijd 'op hetzelfde' neerkomt. Een kaart is een kwestie van handelen, terwijl de kopie altijd naar een zogenaamde 'competentie' verwijst.

Een rizoom is als een wortelstelsel. Toegepast op het HERINNERINGSPARK 14-18 betekent dit dat niet alleen de plekken – de 'sites' – die expliciet naar de Eerste Wereldoorlog verwijzen, maar vooral de lijnen en de relaties tussen die sites en andere, eventueel zelfs speciaal daartoe gecreëerde plaatsen – de 'off-sites' – van belang zijn.

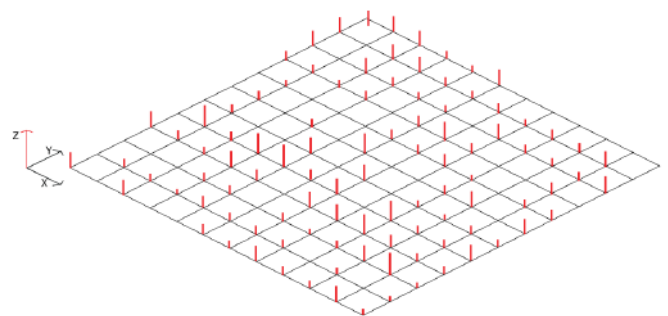
Wij beschouwen het HERINNERINGSPARK 14-18 dus niet als een statische verzameling van specifieke locaties met geschiedenis, maar als een dynamisch netwerk van lijnen – 'secties' of relaties tussen (off-)sites – die op een eigentijdse manier diverse dimensies in tijd en ruimte evoceren of verlevendigen. Daarbij staat niet zozeer een van bovenaf opgelegde, vooraf uitgedachte ordening voorop, maar willen we van onderuit, samen met de verschillende actoren op het terrein **organiseren** wat reeds bestaat. Daarbij kunnen uit nieuwe verbindingen tal van nieuwe activiteiten – zoals 'events' – ontstaan. Het resultaat is een open, voortdurend wisselend systeem van (tijdelijke) relaties.

De matrix is een schijnbaar arbitraire tweedimensionale structuur, die onder het voormalige oorlogslandschap wordt aangebracht.

Het verhogen van de knooppunten van het raster geeft de matrix een derde dimensie.

Door het spel met hoogtes biedt het raster mogelijkheden voor het uitdrukken van variaties in intensiteit.

matrix (v.; matrices) [Lat. (fokdier, moederdier, baarmoeder)], 1 (biol.) kiemlaag; 2 nagelbed; 3 omhulsel van chromosomen; 4 (wisk.) geordend systeem van waarden, waarop rekenkundige regels toegepast kunnen worden; 5 holle gietvorm of matrijs'

uit: Van Dale. Groot woordenboek van de Nederlandse taal, Utrecht-Antwerpen, 14de druk, 2005

Een willekeurig raster als beeld voor de massa (slachtoffers) wordt ook gebruikt in het Holocaust Mahnmal in Berlijn, het 'Denkmal für die ermordeten Juden Europas', van architect Peter Eisenman.

Wat de regelmaat van een raster vermag met het landschap, toont het luchtbeeld van geïrrigeerde landbouwgronden.

In de Westhoek zijn onder meer de Duitse militaire begraafplaatsen (hier Langemark), opgevat als een sterk gestructureerd grid. (foto: Stefan Boness IPON)

MATRIX (theoretisch)

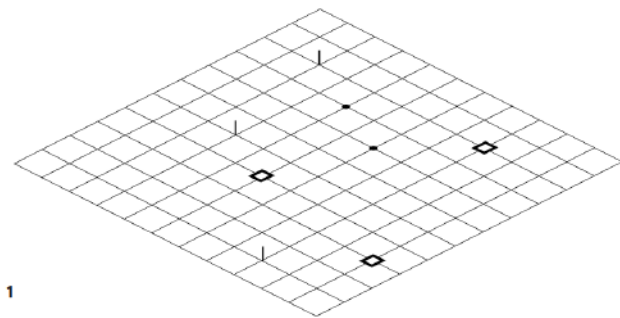
Er wordt bewust afgezien van het verder 'monumentaliseren' van historische feiten of met geschiedenis beladen plekken. We gaan integendeel uit van het **creatieve, transformerende vermogen** van de **herinnering**. Herinnering is immers een voorwaarde om tot historisch bewustzijn te komen. Door een matrix 'toe te voegen' geven we de immense veelheid en complexiteit aan oorlogsrelicten, gedenktekens, begraafplaatsen... in de Westhoek een **interpretatiekader**.

Een matrix verwijst per definitie – het Latijnse woord 'mater' betekent 'moeder' – naar materiële bestaansgrond, een **verbindend principe**, de oorsprong. In het geval van het HERINNERINGSPARK 14-18 willen we aan de hand van een matrix een onderliggende **legger** creëren om het **oorlogslandschap** – of wat er honderd jaar na datum nog van rest – opnieuw toegankelijk en leesbaar te maken. Fysiek én mentaal.

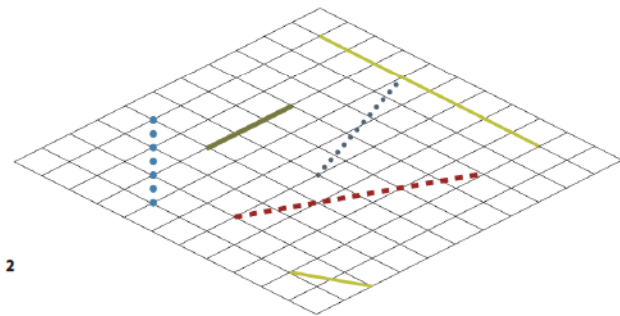
In de wiskunde verwijst een matrix naar een getallenschema of tabel die uit rijen en kolommen bestaat. In de materiaalkunde wordt hiermee de stof aangeduid, die als **raamwerk** dient om een ander materiaal of stof te ondersteunen of te omsluiten. Voor het HERINNERINGSPARK 14-18 hanteren we ditzelfde principe als een soort van diagram. Hiermee wordt wat normaal onzichtbaar of onvoorstelbaar is, op een grafische, schematische wijze toch zichtbaar of inzichtelijk gemaakt. Zoals statistische gegevens of processen, complexe grootheden en hun onderling verband, een rizoom, een massale vernietigingsoorlog...

De matrix voor het HERINNERINGSPARK 14-18 is opgevat als een **virtueel raster** of grid dat het hele frontgebied omvat. Zo wordt een aantal **ijkpunten gecreëerd** – on site en off site – om van daaruit, door middel van secties of 'snedes' historisch relevante, soms verrassende, maar altijd eigentijdse interacties of **verbindingen** aan te gaan. Op die manier trachten we het niet-planmatige, vormeloze en dynamische geheugen van het oorlogslandschap te respecteren en van onderuit aan de oppervlakte te brengen en te verheven. Dit doen we zowel in de **tijd** als in de **ruimte**. Alleen aan de rand van het gebied worden op non-places langs de grote verkeersassen '**poorten**' voorzien, die als nulpunt op de matrix toegang geven tot het HERINNERINGSPARK 14-18.

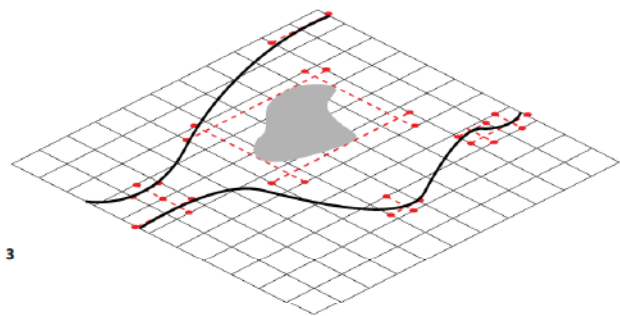
De matrix legt dus niets op, maar wil van binnenuit de ruimtelijke en bijbehorende praktische organisatie van het HERINNERINGSPARK 14-18 **systematiseren** en daardoor 'vereenvoudigen'. Voor het verdere **ontwerpproces** zullen we de matrix bovendien als **methode** en als **instrument** gebruiken om vanuit nieuwe invalshoeken de opdracht te analyseren, vraagstukken te formuleren en oplossingen te bedenken.

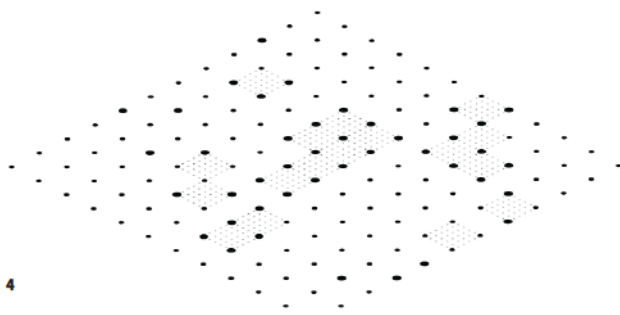
1

2

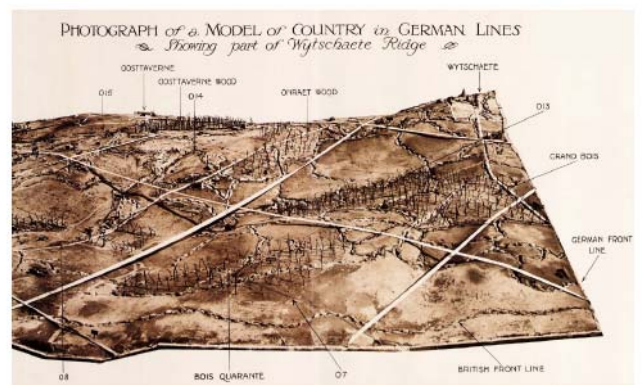
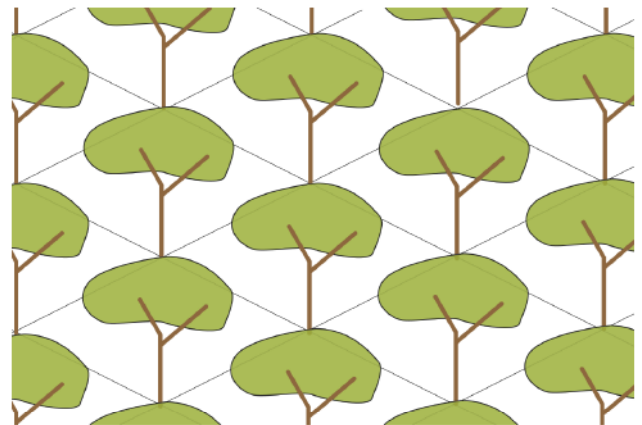
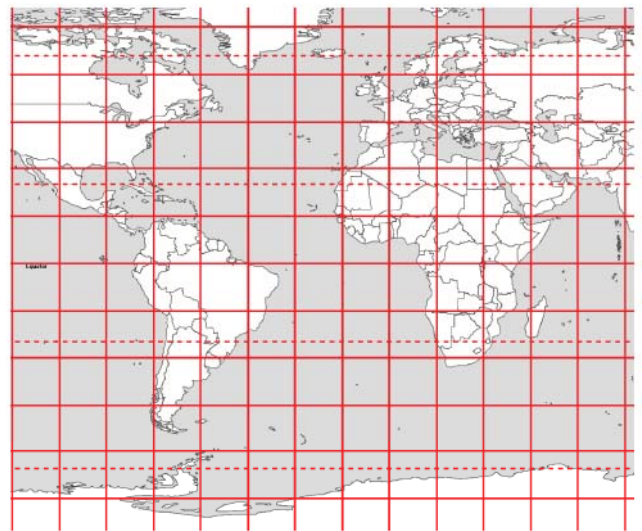
3

4

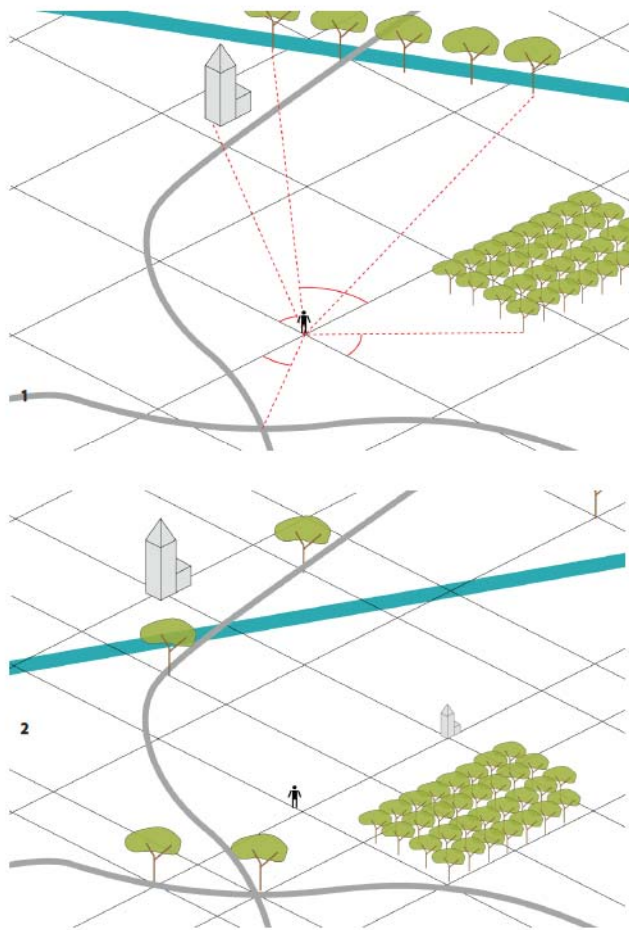
Het organiserend vermogen van de matrix

1. De matrix laat toe om elementen ten opzichte van elkaar te positioneren.
2. De secties lopen van gridpoint naar gridpoint.
3. Bestaande sites zijn gepositioneerd in het landschap ten opzichte van de rasterlijnen van de matrix.
4. De matrix weerspiegelt de actie op het terrein tijdens de Eerste Wereldoorlog, door verdichting van het raster, lokale weglatingen, het lokaal verzwaren van het grid..

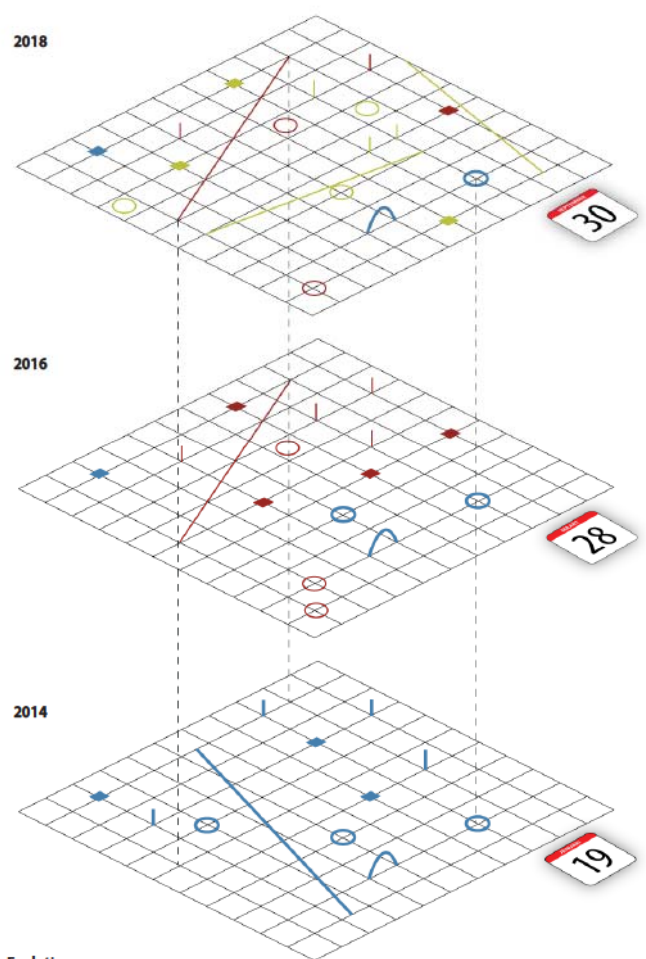
Het organiserend vermogen van de matrix

1. Het Lambertcoördinatensysteem is de drager voor de matrix, die zich uitstrekt over de hele aardbol
2. Landschappelijke elementen kunnen worden georganiseerd volgens het rasterpatroon.
3. Driedimensioneel raster gebruikt in tijden van oorlog.

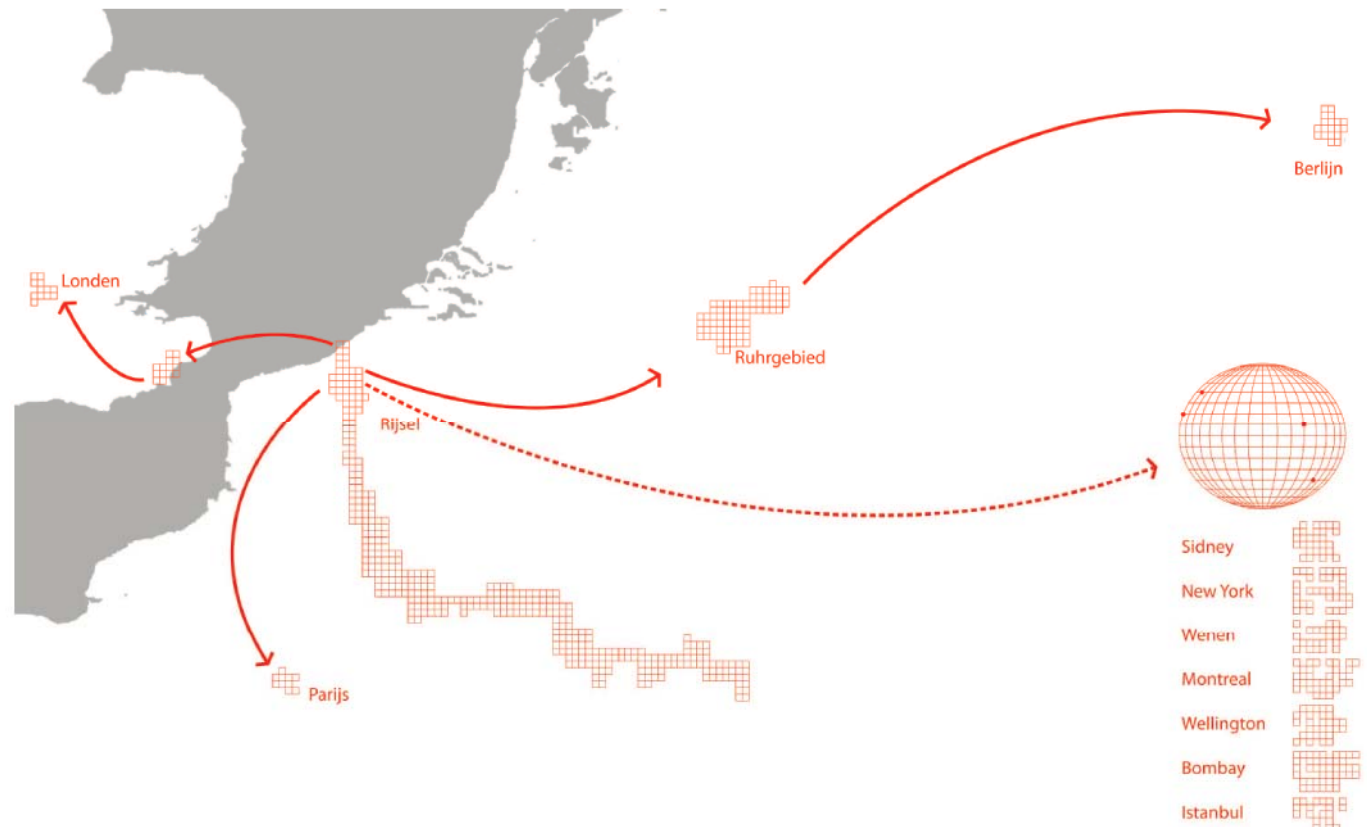
Oriëntatie

1. Een bezoeker vindt normaliter zijn positie in het landschap door oriëntatie ten opzichte van bestaande terreinelementen.
2. Door de inplanting van secties, bomenrijen, offsites... ontstaat een nieuw referentiekader waarin verwezen wordt naar het door de tijd verborgen verleden van het landschap.

Evolutie

In de loop van van 2014-18 evolueren de ingrepen in het landschap. Deze evolutie brengt nieuwe lagen aan, parallel met de veranderingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Al na enige tijd verdwijnen sommige tijdelijke projecten, andere zijn een langer, duurzaam leven beschoren. Mettertijd ontstaat een nieuwe laag, herinnerend aan 2014-18, tussen en onder de nu al bestaande herinneringen aan 1914-1918.

Uitbreiding van de matrix

De matrix overschrijdt de grenzen van de Westhoek en van België en dijt uit over de wereld.

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
2. Concept
- 3. Acties**
4. Beleiving
5. Management + Communicatie
6. Referentieprojecten
7. Synthese

to cross	a territory	to walk
to open	a path	
to recognize	a place	
to discover	propensities	
to attribute	aesthetic values	
to comprehend	symbolic values	
to invent	a geography	to get oriented
to assign	place names	
to descend	a ravine	
to climb	a mountain	
to trace	a form	
to draw	a point	
to tread	a line	to get lost
to inhabit	a circle	
to visit	a stone	
to narrate	city	
to traverse	a map	
to perceive	sounds	
to guide oneself	through smells	to err
to observe	horns	
to listen to	ditches	
to celebrate	dangers	
to navigate	a desert	
to sniff	a forest	
to breach	a continent	to submerge
to meet	an archipelago	
to host	an adventure	
to measure	a dump	
to grasp	elsewhere	
to populate	sensations	
to construct	relations	to wander
to find	objects	
to take	phrases	
not to take	bodies	
to tail	people	
to track	animals	
to enter	a hole	to penetrate
to interact with	a grating	
to hurdle	a wall	
to investigate	an enclosure	
to follow	an instinct	
to leave	a station platform	
not to leave	traces	to go forward

'Iemands thuis was het middelpunt van de wereld omdat het de plek was, waar een verticale lijn een horizontale sneed. De verticale was een pad dat omhoogging naar de hemel en omlaag naar de onderwereld. De horizontale vertegenwoordigde 's werelds verkeer, al de mogelijke wegen die over de aarde naar andere plaatsen liepen. Thuis was je de goden in de hemel en de doden in de onderwereld dus het meest nabij. Deze nabijheid beloofde toegang tot beide. En tegelijk was je aan het beginpunt, en hopelijk het terugkeerpunt, van alle aardse reizen.'

uit: John BERGER, *En onze gezichten, mijn hart, vluchtig als foto's*, Amsterdam, 1995, p. 62

Foto: Stefan Boness IPON

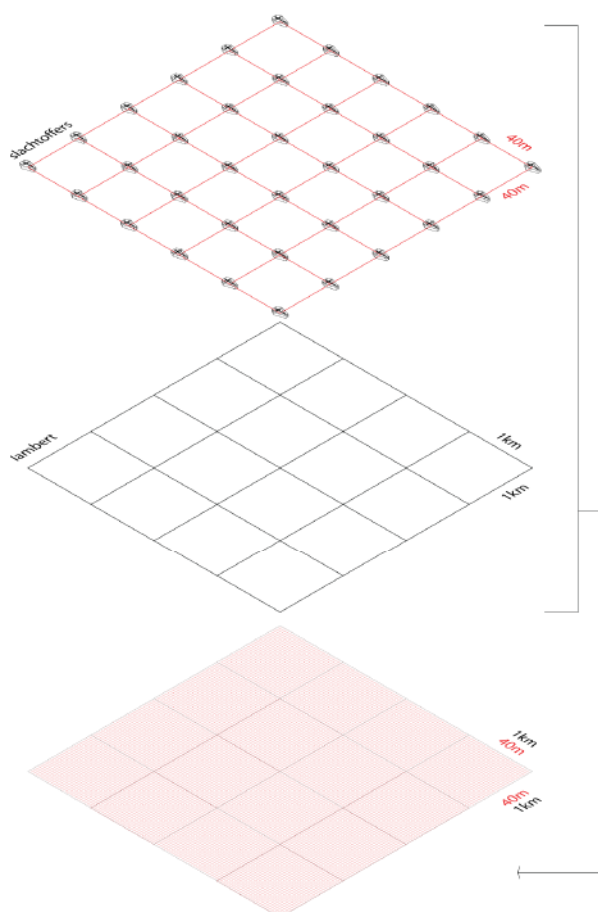
MATRIX (praktisch)

Met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog kan de Westhoek worden opgedeeld in twee deelgebieden: de Uzervlakte met het Belgische front in het noorden en het front van de geallieerden rond Ieper in het zuidelijke heuvelland.

Over het hele gebied liggen duizenden sites verspreid, die de herinnering aan het verleden levendig houden: monumenten, begraafplaatsen, loopgrachten, kraters, bunkers en andere landschappelijke elementen die nog rechtstreeks verwijzen naar het oorlogsfront. Vraag is: hoe dienen we vandaag en straks met al deze zeer heterogene relictten om te gaan? En: hoe kan – ondanks de versnippering – het 'grote verhaal' voor het brede publiek inzichtelijk en toegankelijk blijven?

Door een nieuwe, schijnbaar arbitraire, onderliggende structuur – matrix – aan te brengen over het hele gebied, willen we de actuele wirwar aan getuigenissen en de dynamische, instabiele realiteit van het voormalige oorlogslandschap – rizoom – leesbaar en begrijpelijk maken.

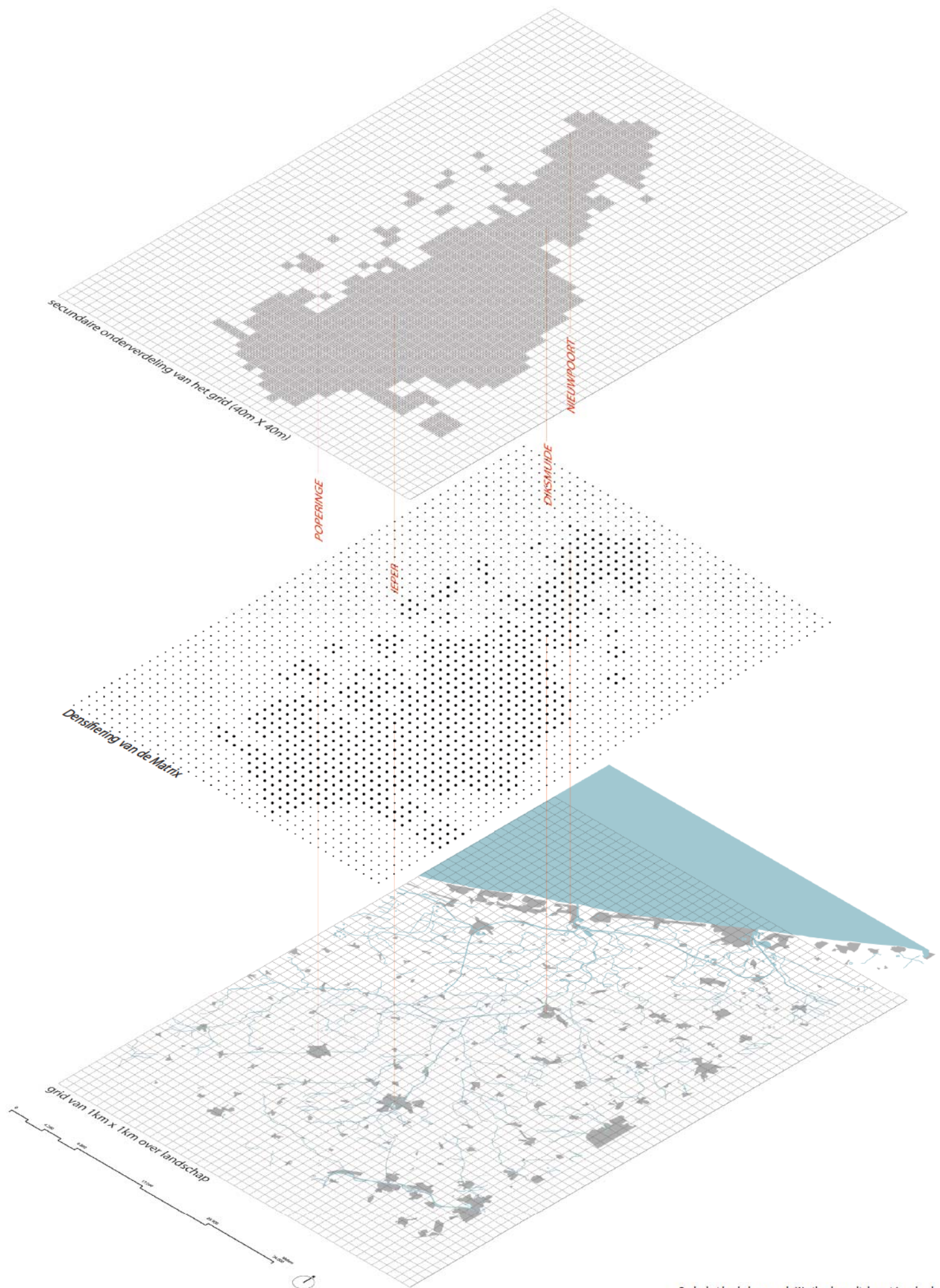

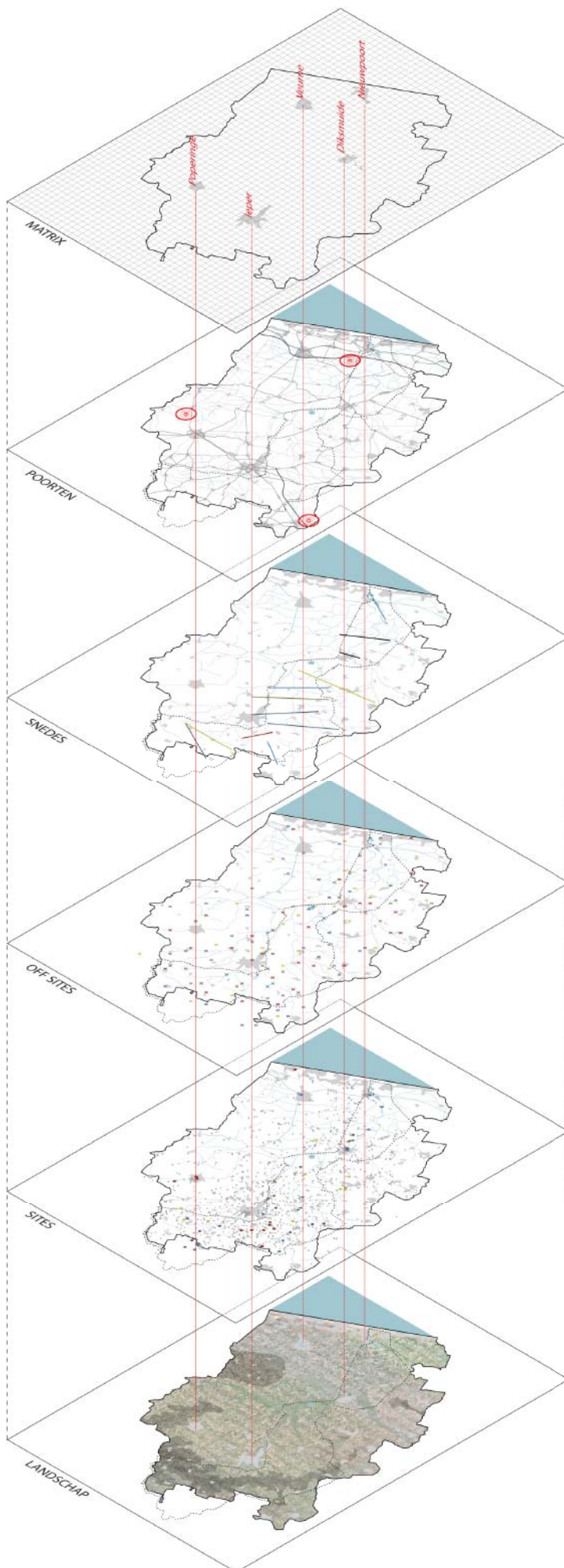
Hoewel de krijgsonwikkelingen aan de frontlinies in de Westhoek zeer verschillend waren, vielen overal massaal veel slachtoffers. In een gebied van ruwweg 20 op 40 km vielen in een periode van vijf jaar zo'n half miljoen doden! Dit betekent 625 doden per km². Uitgezet over de hele regio geeft dit een raster of grid met een gemiddelde maaswijdte van 40 m. Deze matrix zal ons helpen om de vele geïsoleerde elementen in het landschap te organiseren. Dit netwerk van doden – onzichtbaar maar aanwezig – verbindt alle sites die duidelijk herinneren aan 1914-'18, maar ook plaatsen – off sites – die in vergetelheid zijn geraakt of een nieuwe bestemming hebben gekregen. In het huidige landschap liggen nog vele littekens uit de Eerste Wereldoorlog verborgen. Elders is het landschap soms grondig veranderd. Denk maar aan de opkomst van extensieve landbouw die de aloude bocages liet verdwijnen, of aan de inplanting van industrieterreinen.

Zo wordt een bezoek aan het HERINNERINGSPARK 14-18 een reis door vele tijden en ruimtes, boordevol contrasten. Het oorlogslandschap bestaat (allang) niet (meer), maar 'ontstaat' opnieuw door de blik van de aandachtige toeschouwer die het mits de nodige afstand en innerlijke rust herbeleeft en herschept door het 'van binnenuit' te ervaren. De matrix biedt de mogelijkheid om zich expliciet of impliciet – on en off site – te positioneren ten opzichte van dat verleden.

De matrix geeft middels het raster van punten ook schaal aan het zeer weidse landschap, alle 5 x 5 km, alle 1 x 1 km, alle 40 x 40 meter. Op die manier kan de bezoeker zich makkelijker oriënteren. Door iets toe te voegen – matrix – wordt de leesbaarheid en de toegankelijkheid van het bestaande landschap aanzienlijk vereenvoudigd. De organisatie creëert duidelijkheid. (De matrix overschrijdt de grenzen van de Westhoek of België.)

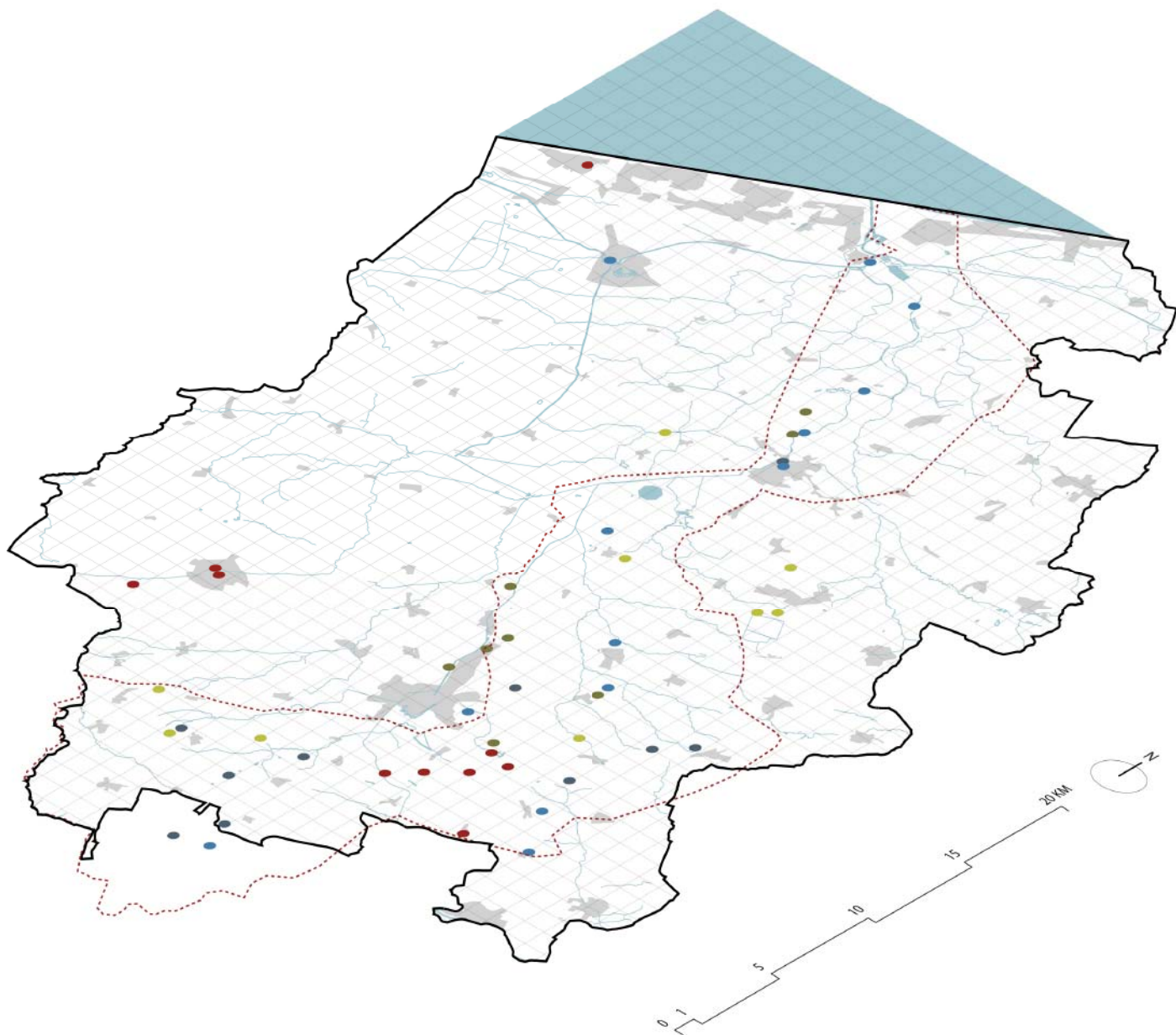
Onder het landschap van de Westhoek wordt de matrix gelegd.

Op die manier wordt de matrix een werkinstrument voor de inhoudelijke en ruimtelijke organisatie van het HERINNERINGSPARK 14-18, in meerdere lagen:

- Op landschappelijk niveau brengt de matrix het gemeenschappelijke verleden van alle sites terug samen.
- Tussenin bevinden zich punten of plekken die duidelijk afstand nemen van de historisch geladen plekken. Deze off-sites bieden ademruimte, zetten aan tot reflectie en bieden (soms letterlijk) zicht op de bestaande sites.
- Tussen geïsoleerde oorlogsrelicten en herdenkingstekens ontstaan verbindingslijnen, in combinatie met tal van off-sites. Zij zullen de dragers zijn van de secties of snees die we in het landschap zullen aanbrengen.
- Aan de randen van de Westhoek, langs de belangrijkste toegangswegen, is op de matrix plaats voor gateways of poorten. Deze nulpunten geven toegang tot de streek en fungeren als het loket van het HERINNERINGSPARK 14-18. Je krijgt er informatie, je laadt je er letterlijk en figuurlijk op om de reis naar de Grote Oorlog aan te vatten.

Voorts helpt de matrix ook bij het ontwerpen van nieuwe plekken, zoals de poorten of sommige off-sites. Ook bij de grafische vormgeving van alle communicatie en signalisatie vormt de matrix een belangrijke, herkenbare leidraad.

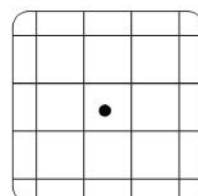

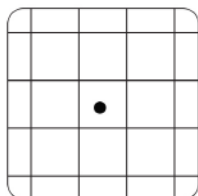
Legende

- Westhoek
- - - frontzone
- - - frontlijn
- //// veroverd gebied
- dorpskern

	Sites	Off sites	Secties	Poorten
2014	●	×	—	⊙
2015	●	×	—	⊙
2016	●	×	—	⊙
2017	●	×	—	⊙
2018	●	×	—	⊙

SITES

'Van sommige plaatsen waarvan veel mensen bij het betreden spontaan blijken te aarzelen, zeggen we dat ze een 'hoge drempel' hebben, of dat ze bij buitenstaanders – zij die aan de andere kant van de drempel staan – 'drempelvrees' oproepen. Aan de andere kant gelden andere regels waarvan wij nooit zeker weten of wij die wel voldoende beheersen om ons daar thuis te voelen en te worden geaccepteerd. Het stappen over de drempel vraagt om een andere instelling en geeft de gelegenheid om te schakelen.

[...] Als obstakel moet de drempel minimaal zijn, zodat het overschrijden daarvan zich zoveel mogelijk in hetzelfde vlak afspeelt als het naderen en geen afzonderlijke handeling vraagt dan het gelegitimeerde verdergaan over een grens heen. De drempel vertegenwoordigt een zo klein mogelijke verticale onderbreking van een horizontaal voortgaande beweging.'

uit: Cornelis Verhoeven, *Stil staan bij de drempel*, in: Jacques De Visscher (red.), *Over de drempel*, Damon-Kritak, Best-Leuven, 1998

SITES

Onder 'sites' verstaan we oorlogsrelicten zoals bunkers, kraters en andere landschappelijke elementen, begraafplaatsen, herdenkingstekens, musea, bezoekerscentra... Sommige zijn bescheiden en schrijven zich in in het verhaal van de oorlogsverrichtingen in de Westhoek, andere zijn monumentaal en hebben een ruimere, vaak zelfs een universele waarde of betekenis. Al deze sites bevinden zich ongestructureerd, kriskras over het HERINNERINGSPARK 14-18.

In overleg met alle lokale actoren en partners dienen we – verspreid over de jaren 2014-'18 – uit de (te) vele sites een selectie te maken. Op basis hiervan zullen dan haaks op de (beweeglijke) frontlinie (tijdelijke) secties worden gerealiseerd. Er zullen echter ook tal van initiatieven worden ontwikkeld om sites die hierbuiten vallen, in de matrix op te nemen. Soms worden in de nabijheid van bestaande sites off-sites ingepland.

Op de sites zelf zal er slechts minimaal worden ingegrepen, tenzij in het opschonen, actualiseren of uitbreiden van bezoekersfaciliteiten (parking, toiletten, informatiepanelen...). We willen de autonomie en de eigenheid van de huidige beheerders van elke site zoveel mogelijk respecteren. Voorgestelde ingrepen zullen zich beperken tot noodzakelijke aanpassingen die de specifieke betekenis van de sites beter benadrukken of duiden. Binnen het HERINNERINGSPARK 14-18 moet een herkenbaar, gestandaardiseerd (verwijzings)systeem worden uitgewerkt. Ook de signalisatie dient dringend te worden aangepakt. Dit alles gebeurt steeds in overleg met alle lokale actoren en partners.

Subtiele, bijkomende ingrepen illustreren in de eerste plaats het verbindende vermogen van de matrix. Zo kunnen doordachte connecties met sites langs de secties de samenhang met het omliggende landschap en de off-sites verduidelijken. Tijdelijke projecten zoals artistieke installaties, landschappelijke ingrepen..., kunnen – onder leiding van een jaarlijks aangestelde curator – een meerwaarde geven aan een site.

1914

Noorden

- Frontzate (spoorwegberm Diksmuide Nieuwpoort) en de IJzer = grenzen overstroomd gebied.
- Ganzenpoot; Nieuwpoort (sluizencomplex en Albert 1 monument)
- Uniebrug Mannekensvere = Belangrijk gevecht rond deze brug op de rechteroever.
- Ijzerdijk Stuivenskerke (monument 1e regiment grenadiers 2e bataljon en monument graf Henri d'Oultremont Majoor 1e regiment grenadiers) = Plaats waar Duitsers eerst de IJzer overstaken.
- naamsteen 'petroleumtanks': Duitse observatiepost, Kaaskerke (Diksmuide centrum = zwaar gevochten op einde van slag bij de IJzer.
- Drie Grachten, Driegrachtensteenweg Merkem
- Stadhuis Veurne: hoofdkwartier Koning Albert tijdens de IJzerslag
- Belgische militaire begraafplaats Ramskapelle.

Zuiden

- Duitse begraafplaats Langemark met nieuw onthaalpaviljoen
- Steenakkermolen oftewel Totenmühle in Sint Juliaan; Langemark-Poelkapelle
- Franse begraafplaats St. Charles De Potyze
- Nonnebossen (Glencorse wood) in Zonnebeke; infobord
- Wulvestraat
- Kasteel(park) Geluvel, Zonnebeke
- Gedenkplaat John Eden; Kruisestraat; Wervik
- Houten kruis "Christmas truce" = plaats van bekendste kerstbestand van 1914.
- Duitse militaire begraafplaats Vladslo

1915

Noorden

- Carrefour des Roses, Boezinge
- Dodengang, Diksmuide
- Oud-Stuivenskerke: Belgische voorpost in het overstroomde gebied oa O-L-Vrouwhoekje
- Gedenkkruis slachtoffers eerste gasaanval
- 'Verzoeningskruis', Zuidschote

Zuiden

- Site John McRae, Boezinge
- Brooding soldier, Sint Juliaan
- Yorkshire Trench
- Railway wood

1916

Noorden

- L'océan, De Panne

Zuiden

- International Trench
- Hooge-Bellewaerde, Zillebeke
- Hill 60
- Hill 62 - Sanctuary wood
- Commando bunker Zandvoorde
- Cryer farm bunker
- The Bluff
- Mount Sorrel
- Lyssenthoek
- Talbot House Poperinge
- Dodencellen Poperinge

1917

Noorden

- Minoterie; Diksmuide
- Vinkem
- L'océan 2

Zuiden

- Bayernwald, Wijtschate
- Pool of Peace, Wijtschate (=spanbroekmolen krater)
- Island of Ireland Peace park, Mesen
- Polygon Wood, Zonnebeke
- Tyne Cot Cemetery, Passendale
- Crest Farm
- Bunkers Frezenberg
- Ploegsteert memorial

1918

Noorden

- Belgische militaire begraafplaats, Houthulst
- Vredesmolen Klerken
- De Kippe Merkem
- Bos van Houthulst
- Bunker oudekapelle

Zuiden

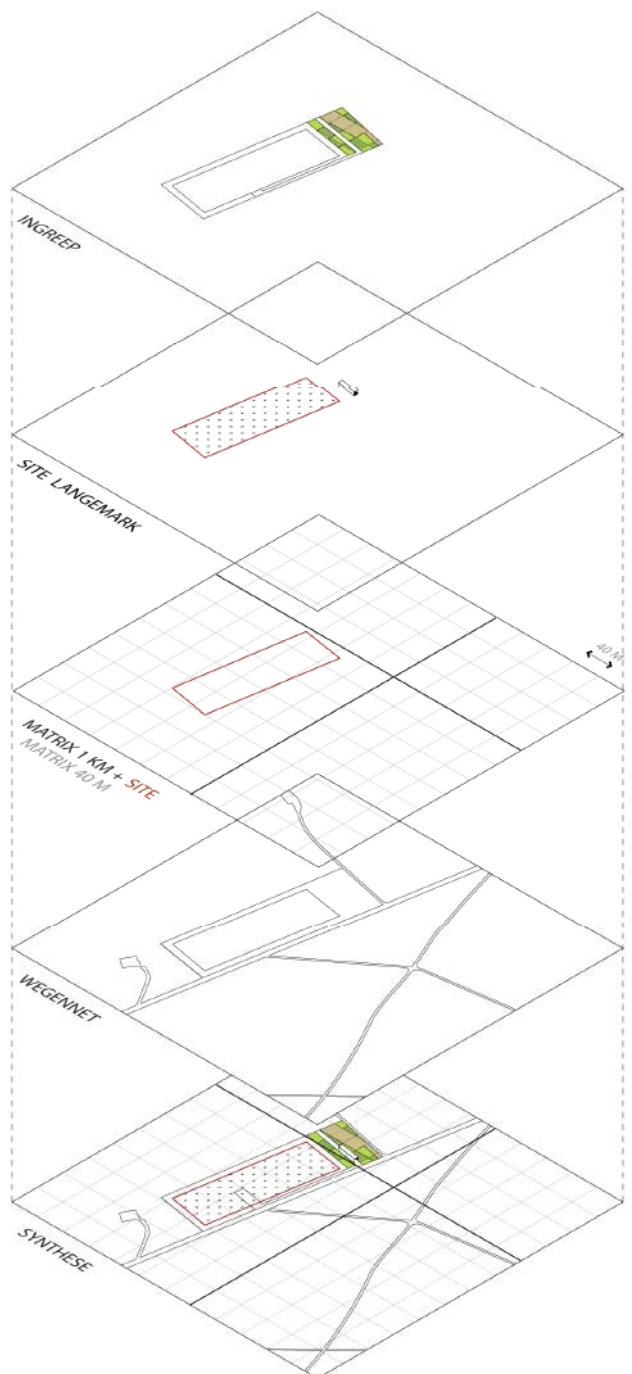
- Letteberg, Kemmel
- Franse militaire begraafplaats, Kemmel
- Vampire Dugout
- Kemmel (27e en 30e VS Divisie)
- Waregem US militaire begraafplaats

Voorbeeld site: Duitse militaire begraafplaats Langemark.
Door een minimale ingreep aan de parkeerplaats wordt verwezen naar de matrix. De site zelf blijft onaangeroerd.

Schema analyse site en plaatsing op de matrix

Voorbeeld site bunker Keiem.

Binnen het HERINNERINGSPARK 14-18 moet een herkenbaar, gestandaardiseerd (verwijzings)systeem worden uitgewerkt.

Duitse bunker Keiem 1917

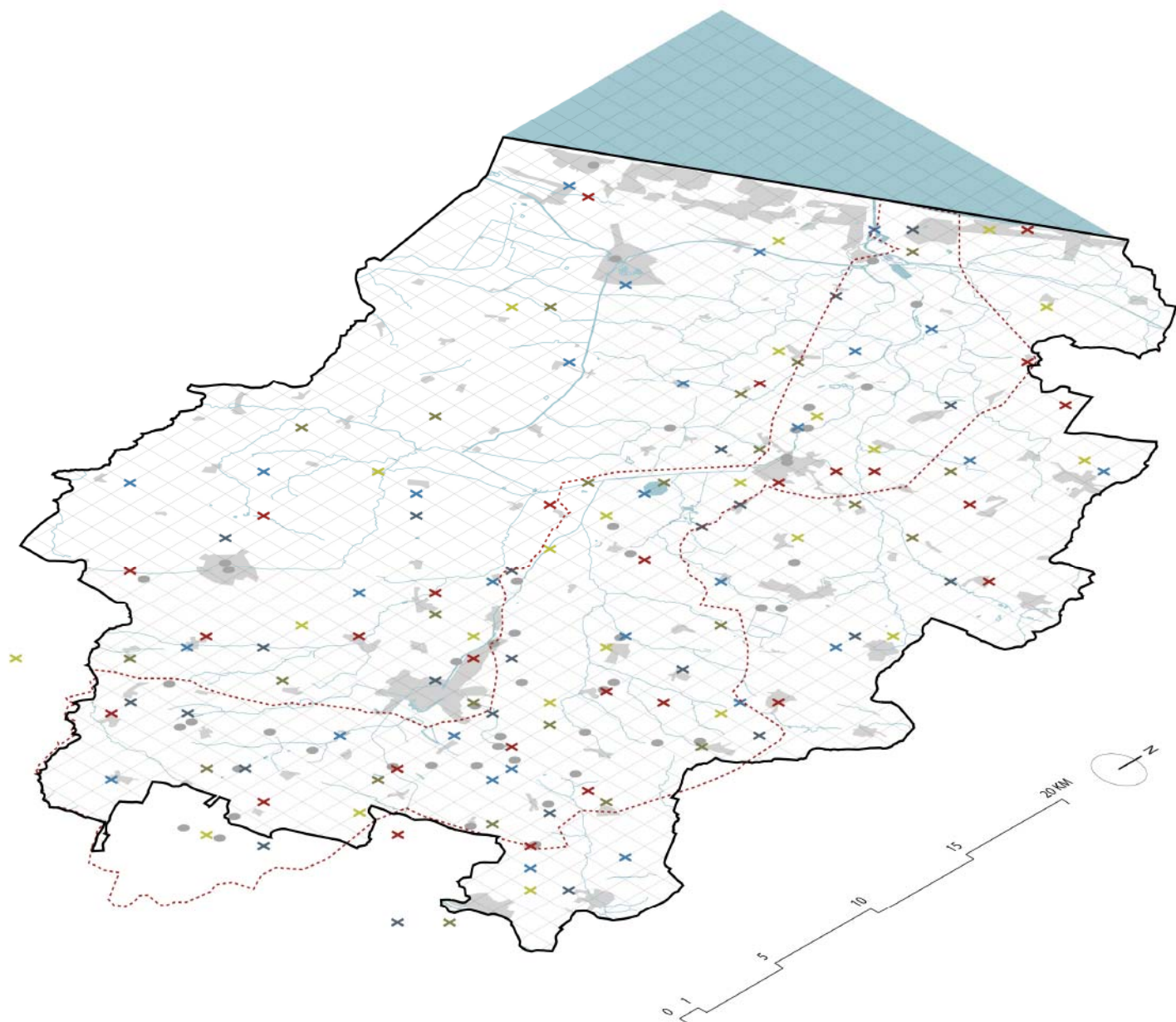
Voorbeeld site petroleumtanks Diksmuide

Tijdelijke projecten zoals artistieke installaties, landschappelijke ingrepen..., kunnen – onder leiding van een jaarlijks aangestelde curator – een meerwaarde geven aan een site.

Petroleumtanks Diksmuide

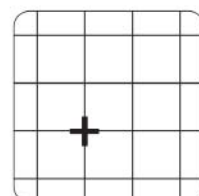

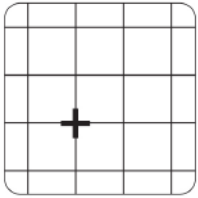
Legende

- Westhoek
- - - frontzone
- frontlijn
- //// veroverd gebied
- dorpskern

	Sites	Off sites	Secties	Poorten
2014	●	×	—	⊙
2015	●	×	—	⊙
2016	●	×	—	⊙
2017	●	×	—	⊙
2018	●	×	—	⊙

OFF SITES

'Wanneer we naar een landschap kijken, voelen we ons tegelijk voor en buiten een ruimte geplaatst. Voor de beschouwer wordt deze ruimte een voorstelling, een beeld – dus iets wat buiten hemzelf staat.'

uit: Alain CORBIN, *L'homme dans le paysage. Entretien avec Jean Lebrun*, Editions Textuel, Paris, 2001, p. 20-21

OFF-SITES

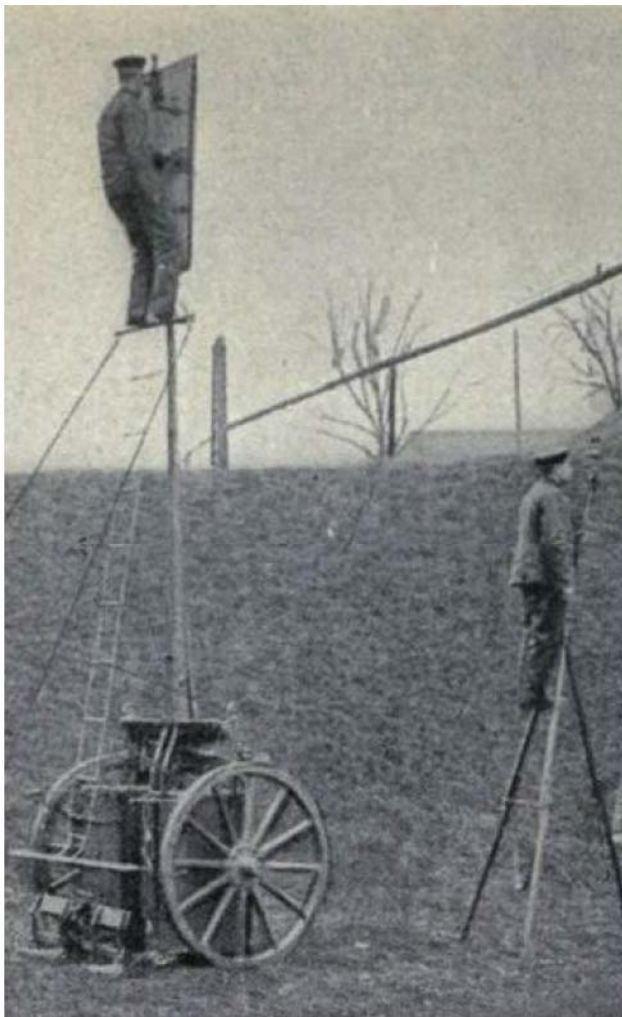
Het landschap 'verbergt' nog vele littekens die naar de Grote Oorlog verwijzen. Vaak is echter wel enige hulp vereist om ze terug te vinden. Wie deze impliciete relicten ontdekt, beleeft een 'persoonlijke' herinnering die – in combinatie met de sites – sterk bijblijft. De verwondering wordt dan op een subtiele manier geprikkeld. Een voorbeeld. Een wandeling in het stiltegebied van Lampernisse zet – meer dan welke evocatie van de oorlog ook – aan tot reflectie over de nabijgelegen Belgische frontlinie in Diksmuide.

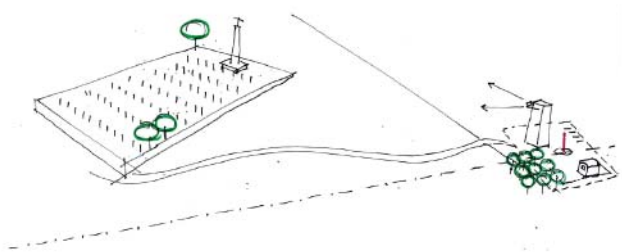
Ook bij bestaande sites zullen nieuwe 'off-sites' worden ingericht. Opzet is om de bestaande oorlogsrelicten op een andere wijze te aanschouwen of te beleven. Een nieuwe blik op wat nog rest – van op een afstand, vanuit de hoogte... – kan tot een nieuw inzicht leiden en relaties tussen verschillende, schijnbaar geïsoleerde elementen aan het licht brengen. Vanuit deze nieuw gecreëerde punten kan ook het reliëf en het oorlogslandschap duidelijker worden ervaren. Door de aard van de off-site wordt de locatie ervan gedicteerd door de topologie van het landschap. Het is een middel om een site in zijn context te (her)beleven en kan zelfs een historisch gezichtspunt simuleren. Strategisch, tactisch...

Ook de tijdsfactor – vanuit de eigen tijd op een rustig ritme naar het verleden terugkeren – is cruciaal. Vandaar ook onze keuze om in de uitwerking van de off-sites en de secties zoveel mogelijk met trage wegen te werken. Met chronologie zal in het HERINNERINGSPARK 14-18 ook expliciet worden gewerkt. Sommige off-sites worden tijdelijk aangelegd langs de secties en zullen in de loop van 2014-'18 de frontbewegingen tijdens de Eerste Wereldoorlog volgen.

Daarom zal de matrix niet enkel sites verbinden, maar ook plaatsen waar je op een indirecte manier wordt herinnerd aan de gebeurtenissen van 1914-'18. Dit netwerk van (off)-sites wil de bezoeker een gepast beleevingskader aanbieden. Pas door de bestaande verhoudingen in tijd, ruimte, sfeer... te 'herijken' kunnen we de ware omvang, het belang en de gruwel van de oorlog vatten. In schril contrast met de stille historische en landschappelijke getuigen vandaag wordt duidelijk: zoveel doden op zo'n beperkte oppervlakte in zo'n korte periode!

Voor de praktische invulling is een toolbox met typologieën uitgewerkt. Die bevat verschillende mogelijkheden, gaande van eenvoudige signalisatie tot een combinatie van parking, shop & uitkijktoren. Bepaalde off-sites hebben een signaalfunctie, zoals een uitkijktoren of 'dug-out', en duiden een zichtpunt aan op de matrix, nabij een bestaande site. Andere off-sites beogen een praktische of organisatorische functie, zoals rust- en schuilplaatsen, infoboxen, sanitair... Elders zijn ze een voetgangersbrug of -viaduct, een path house, soms een bomenrij of waterpartij. Op sommige plaatsen zal een off-site een combinatie van meerdere typologieën zijn. De poort is een bijzonder type off-site. Ze gaat een verbinding aan met het hele HERINNERINGSPARK 14-18 en zal een veelheid aan functies herbergen.

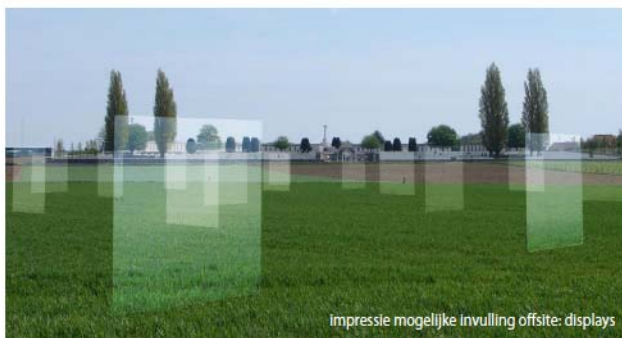

principeschets offsite

Impressie mogelijke invulling offsite: zitelementen

Impressie mogelijke invulling offsite: displays

Impressie mogelijke invulling offsite: schuilplaats

Impressie mogelijke invulling offsite: tijdelijke markeringen punten matrix

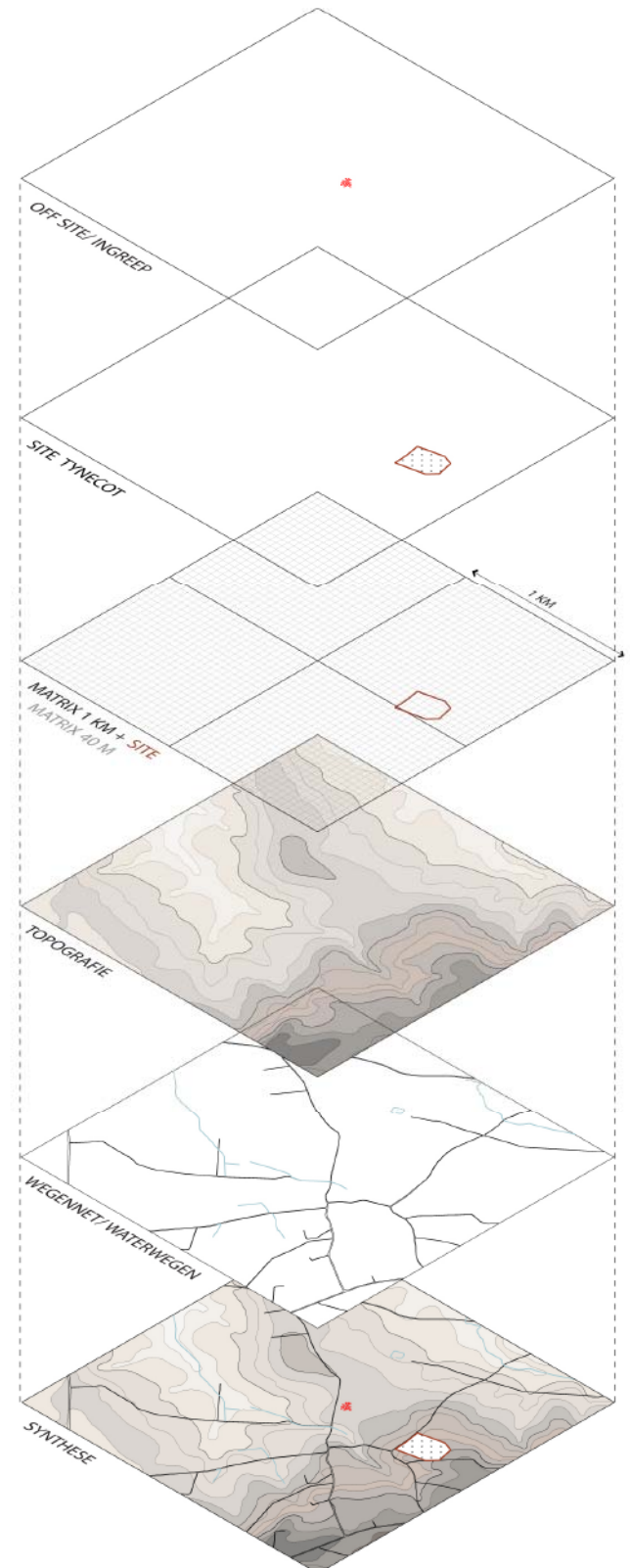

Britse militaire begraafplaats Tyne Cot 1920

Voorbeeld offsite bij Britse militaire begraafplaats Tyne Cot.

Er wordt een offsite voorgesteld die lager ligt dan de huidige militaire begraafplaats om het strategische belang van het hoogteverschil tijdens de oorlog te duiden. Het bestaande oorlogsrelict wordt hierdoor op een andere wijze aanschouwd.

Schema analyse site, morfologie terrein en plaatsing op de matrix

onder: historische beelden
rechts: referentiebeelden offsites

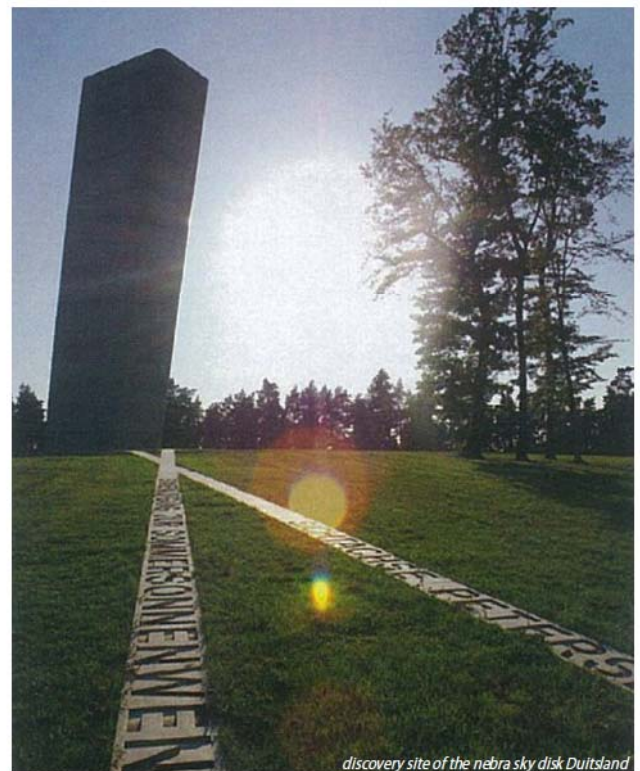
observatiepost

schoolplaats Pushak Arkitekter

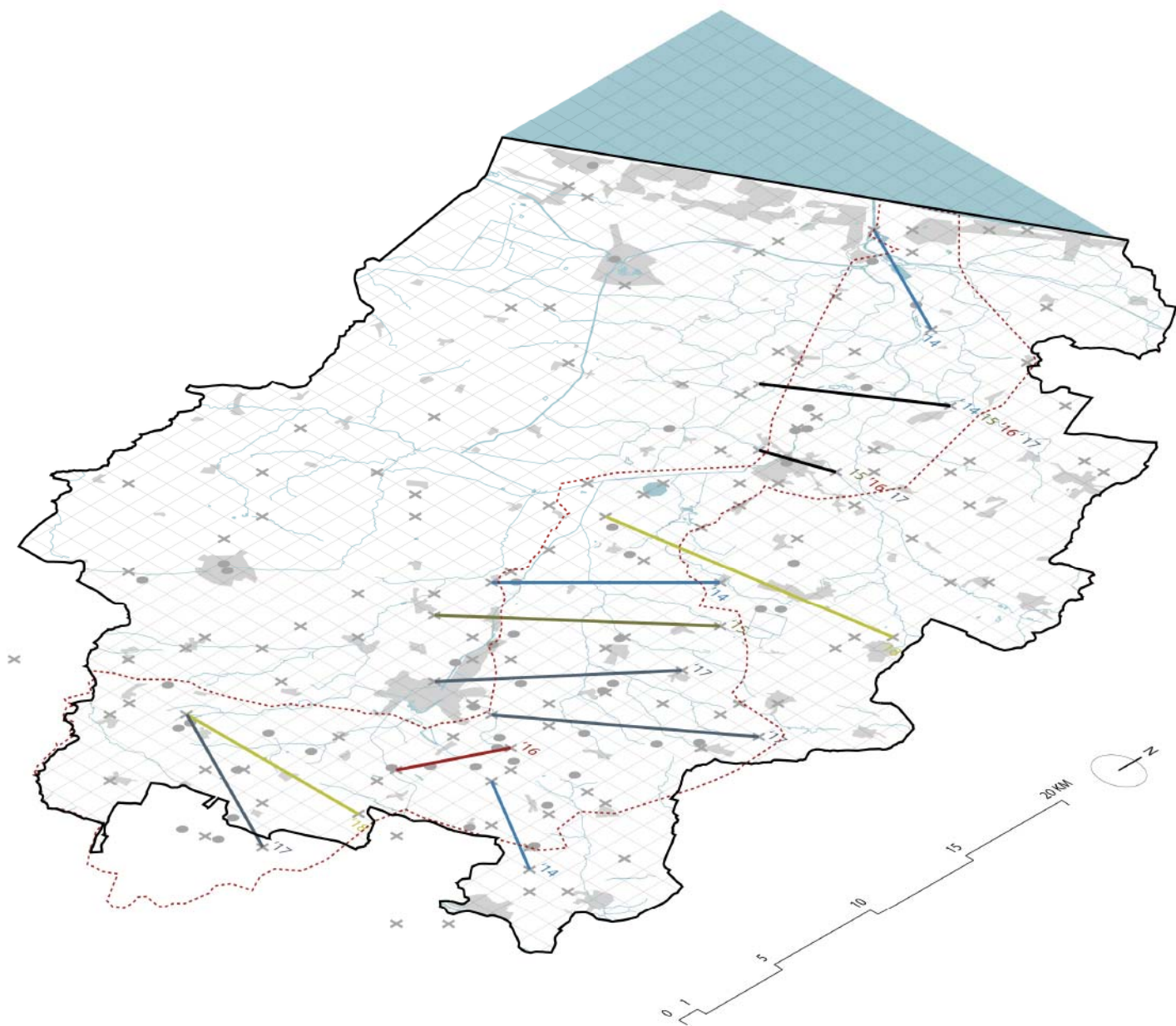
offsite Duits-Tsjechische grens

discovery site of the nebra sky disk Duitsland

sun tunnels Nancy Holt

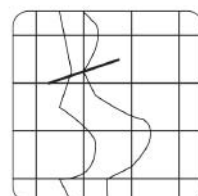

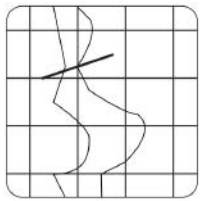
Legende

- Westhoek
- - - frontzone
- frontlijn
- //// veroverd gebied
- dorpskern

	Sites	Off sites	Secties	Poorten
2014	●	×	—	⊙
2015	●	×	—	⊙
2016	●	×	—	⊙
2017	●	×	—	⊙
2018	●	×	—	⊙

SNEDES

'Het pad: een strook aarde waarover je loopt. De weg verschilt van het pad, niet alleen omdat er auto's op rijden, maar omdat hij een lijn is die twee punten verbindt. De weg heeft op zichzelf geen zin; zin hebben slechts de twee punten die hij verbindt. Het pad is een ode aan de ruimte. Elk stukje ervan heeft zin en spoort ons aan om stil te houden. De weg is een triomfantelijke ontwaarding van de ruimte, die daardoor louter een hindernis voor de menselijke beweging is geworden, en tijdverspilling.

Voordat de paden verdwenen uit het landschap, verdwenen ze uit de menselijke ziel: de mens wilde niet meer lopen, zijn benen gebruiken en daar plezier aan beleven. Ook zijn leven lang zag hij niet meer als een pad maar als een weg: een lijn van het ene punt naar het andere, van de rang van kapitein naar de rang van generaal, van de status van echtgenote naar die van weduwe. De tijd om te leven werd louter een hindernis die steeds sneller moest worden overbrugd.

[...] In de wereld der wegen betekent een mooi landschap: een eiland van schoonheid, door een lange lijn verbonden met andere eilanden van schoonheid. In de wereld der paden is schoonheid ononderbroken en altijd wisselend; bij elke stap vraagt ze: blijf even staan.'

uit: Milan KUNDERA, *Onsterfelijkheid*, Ambo, Baarn, 1990, p. 241

SNEDES

In het HERINNERINGSPARK 14-18 maken we op verschillende plaatsen en verspreid in de tijd een 'sneede' door het landschap: een pad, loodrecht op de frontlijn. Het pad vertrekt in het hinterland en loopt over de frontzone via het 'niemandslaan' tot voorbij de achterlinies aan de andere zijde. Het volledige kruisen van de zone waar de oorlogsverrichtingen ooit plaatsvonden, maakt het vroegere frontgebied opnieuw concreet en beleefbaar. Door de bestaande structuren in het landschap, zoals wegen, akkers, weides, waterlopen..., in de 'sectie' te integreren, krijg je als bezoeker inzicht in de schaal en de reële dimensies van het terrein.

Elke sneede of sectie verbindt twee punten op de matrix. Langs het traject worden mogelijkheden voorzien om tijdelijke activiteiten of events te organiseren, die het verloop van de Eerste Wereldoorlog op die concrete plaats herdenken en inspielen op de eigenheden van het landschap. Toen en nu. Zo wordt de landschappelijke ervaring gekoppeld aan herinnering, telkens vanuit twee gezichtspunten. Duitsers versus geallieerden. En zo komt het gehavende geheugen van het landschap even aan de oppervlakte. Als een schakel in het telkens weer te verwerven en te actualiseren historische bewustzijn.

Honderd jaar na de feiten zullen de secties opnieuw evolueren. Zo laten we de snedes op sommige plaatsen veranderen als gevolg van de verschuiving van de frontlijn. Op andere plaatsen blijft de situatie haast ongewijzigd gedurende de volledige oorlogstijd. Door de hele Westhoek zullen de secties – van 2014 tot 2018 – bewegen en met elkaar worden verbonden op het raster van de matrix. En naargelang de tijd vordert, zie je het aantal slachtoffers door het krijgsgeweld stijgen...

We willen elke bezoeker aan het HERINNERINGSPARK 14-18 uitnodigen om het oorlogslandschap in de eerste plaats lijfelijk te ervaren om de leefomstandigheden van destijds beter te begrijpen. Vandaar dat elke sneede

opgevat is als wandelpad, een snoer dat sites en off-sites met elkaar verbindt. Het traject zelf nodigt uit om tijdens het doorkruisen van het landschap de context van de dramatische oorlogsfeiten van nabij, van binnenuit te beleven.

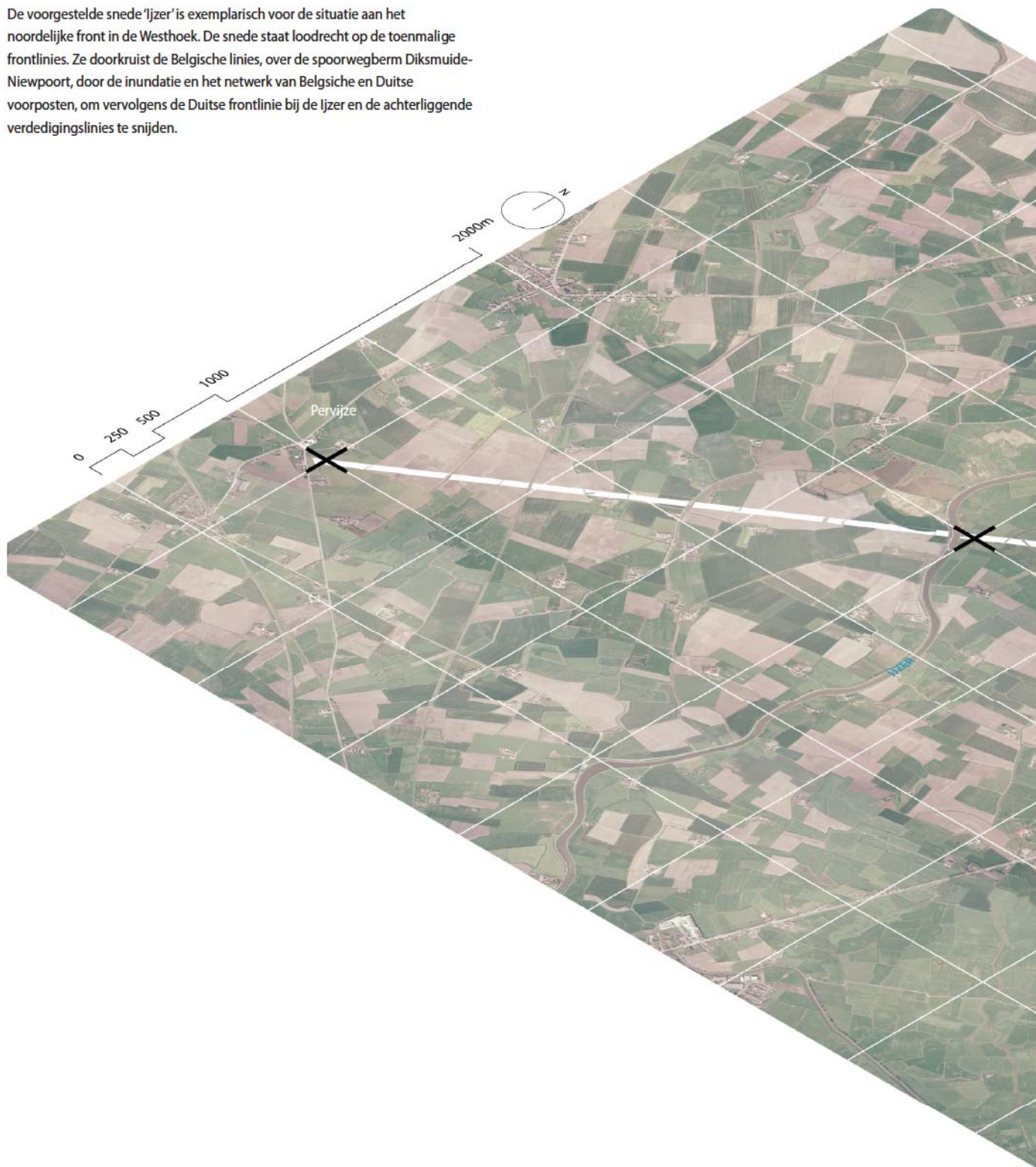
Het resultaat van elke sneede is een (tijdelijk) merkteken, een strakke lijn van zo'n 5 tot 10 meter breedte, gekenmerkt door 'non-activiteit'. De daardoor ontstane zone – vrij van landbouwactiviteit, autoverkeer... – is in feite niet meer dan een artificiële, symbolische leegte en tegelijk een krachtig statement. Ze biedt ruimte voor aandacht en reflectie. Om dit effect mogelijk te maken dient er natuurlijk te worden overlegd met eigenaars, gebruikers en bewoners. Waar mogelijk, zal aansluiting worden gezocht op al bestaande en eventueel op te waarderen trage wegen. Beide stelsels zijn immers complementair en versterken elkaar.

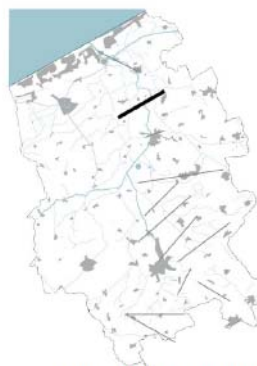
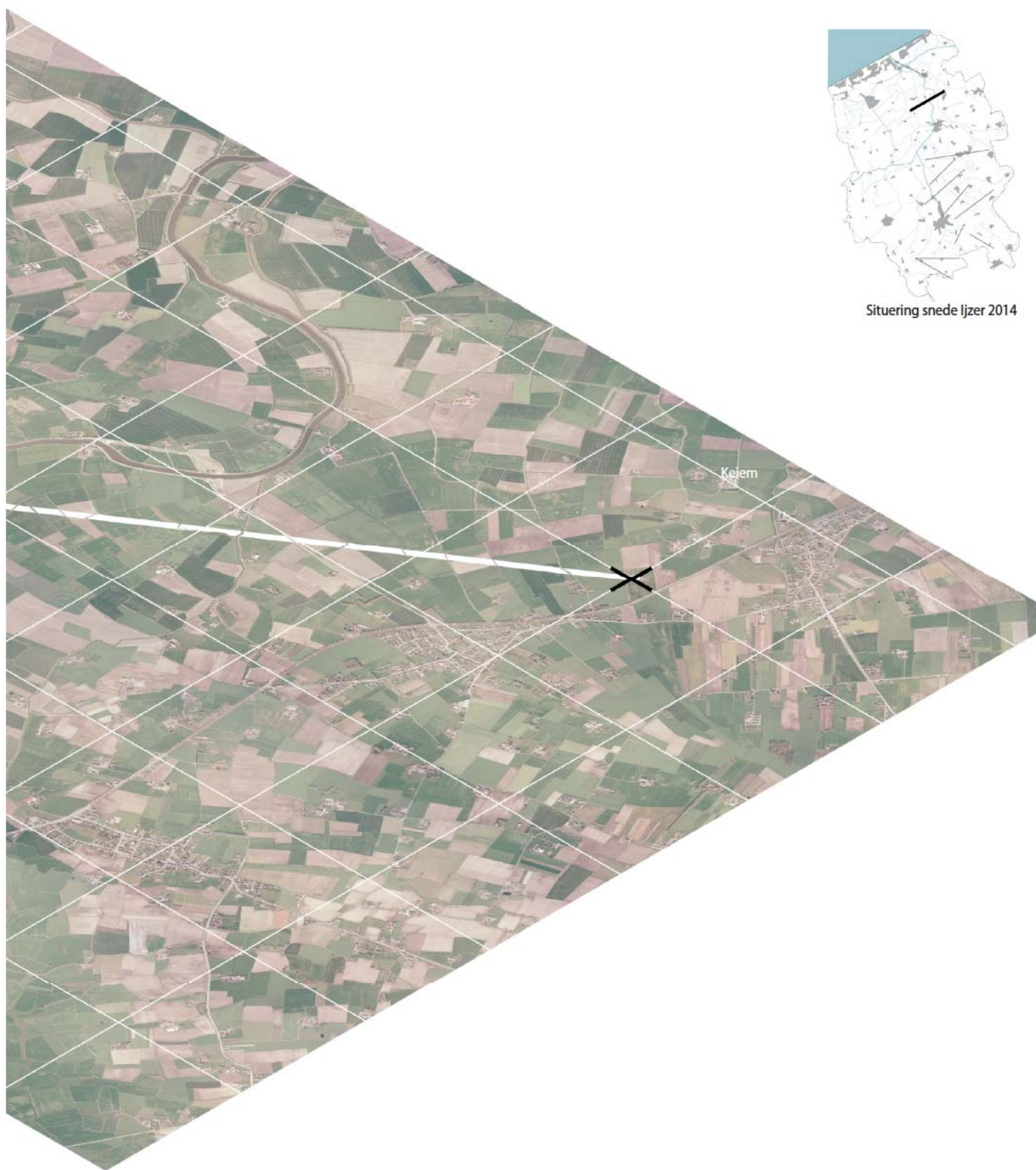
De curator die jaarlijks wordt aangesteld, duidt een 'beheerder' aan voor elke sectie. Dat kan een kunstenaar zijn, die binnen de lijnen van het herinneringsparc(ours) en vanuit het jaarthema een voorstel doet voor de concrete uitwerking ervan. Zo ontstaat tussen 2014 en 2018 een geheel van lijnen en verbindingen. Ze overspannen een afstand af van slechts enkele kilometer, die tijdens de oorlogsjaren onoverbrugbaar was! Het litteken van de frontlijn in het landschap is mettertijd vervaagd, maar de secties markeren de binding als de steken waarmee een wonde wordt genaaid.

De twee uiteinden van de sectie kunnen zowel start- als eindpunt zijn. Die zijn goed bereikbaar, liggen langs de openbare weg en worden uitgerust met de nodige faciliteiten, zoals parking, toiletten, zitplaatsen, een infostand... Ze zijn herkenbaar als ijkpunten op de matrix, mini-gateways waar je je kunt opladen met informatie, luisteren, op adem komen, je laarzen aantrekken, kijken... Langs elk pad zijn rustpunten voorzien.

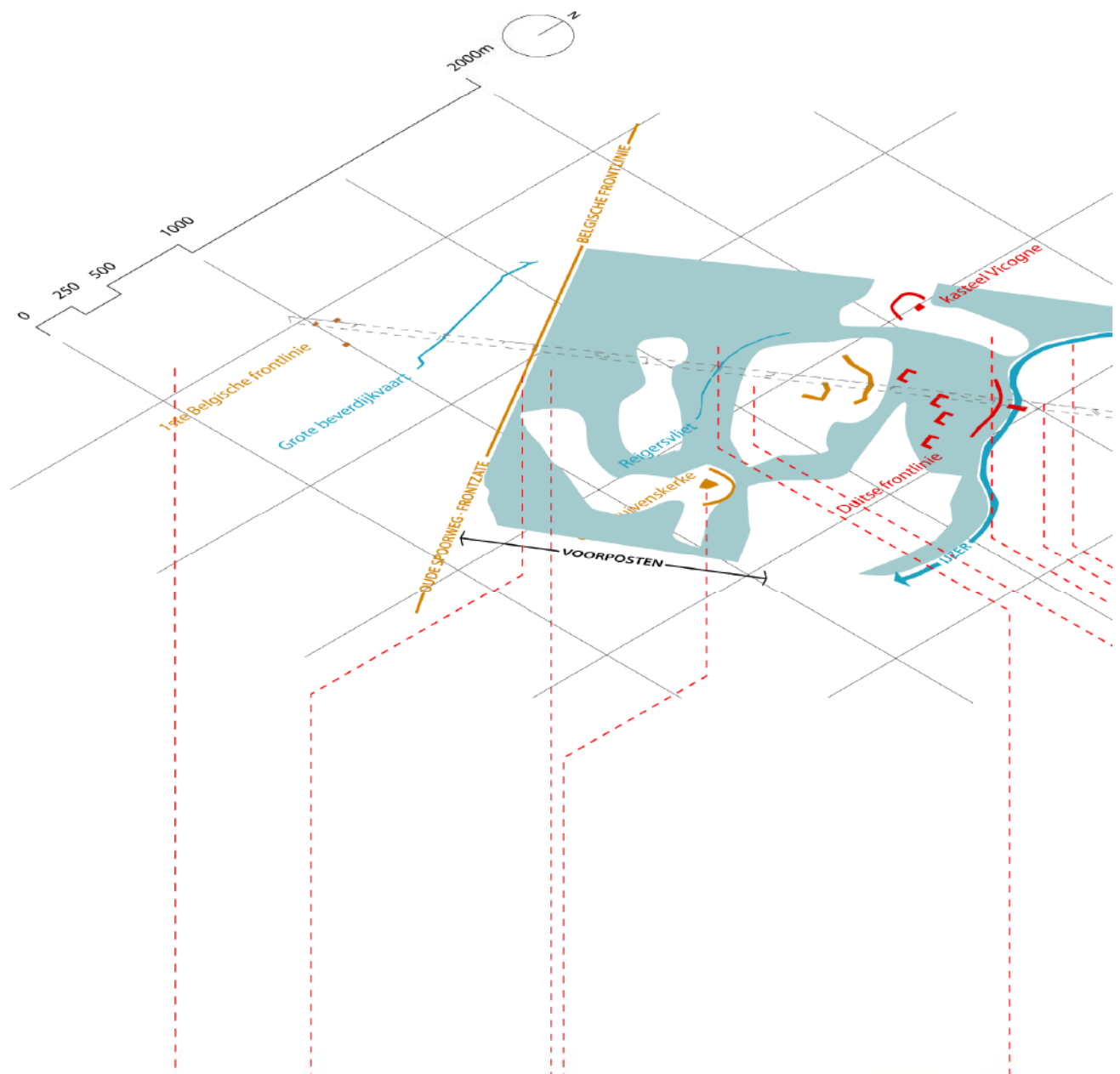
Voobeeld snede Ijzer 2014: projectie op orthofoto
Landschappelijke snede van Pervijze tot de Keiem.

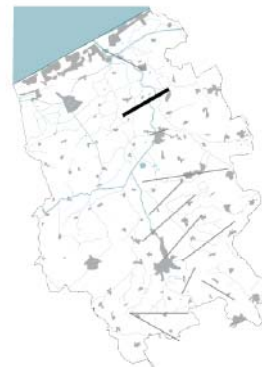
De voorgestelde snede 'Ijzer' is exemplarisch voor de situatie aan het noordelijke front in de Westhoek. De snede staat loodrecht op de toenmalige frontlinies. Ze doorkruist de Belgische linies, over de spoorwegberm Diksmuide-Nieuwpoort, door de inundatie en het netwerk van Belgische en Duitse voorposten, om vervolgens de Duitse frontlinie bij de Ijzer en de achterliggende verdedigingslinies te snijden.

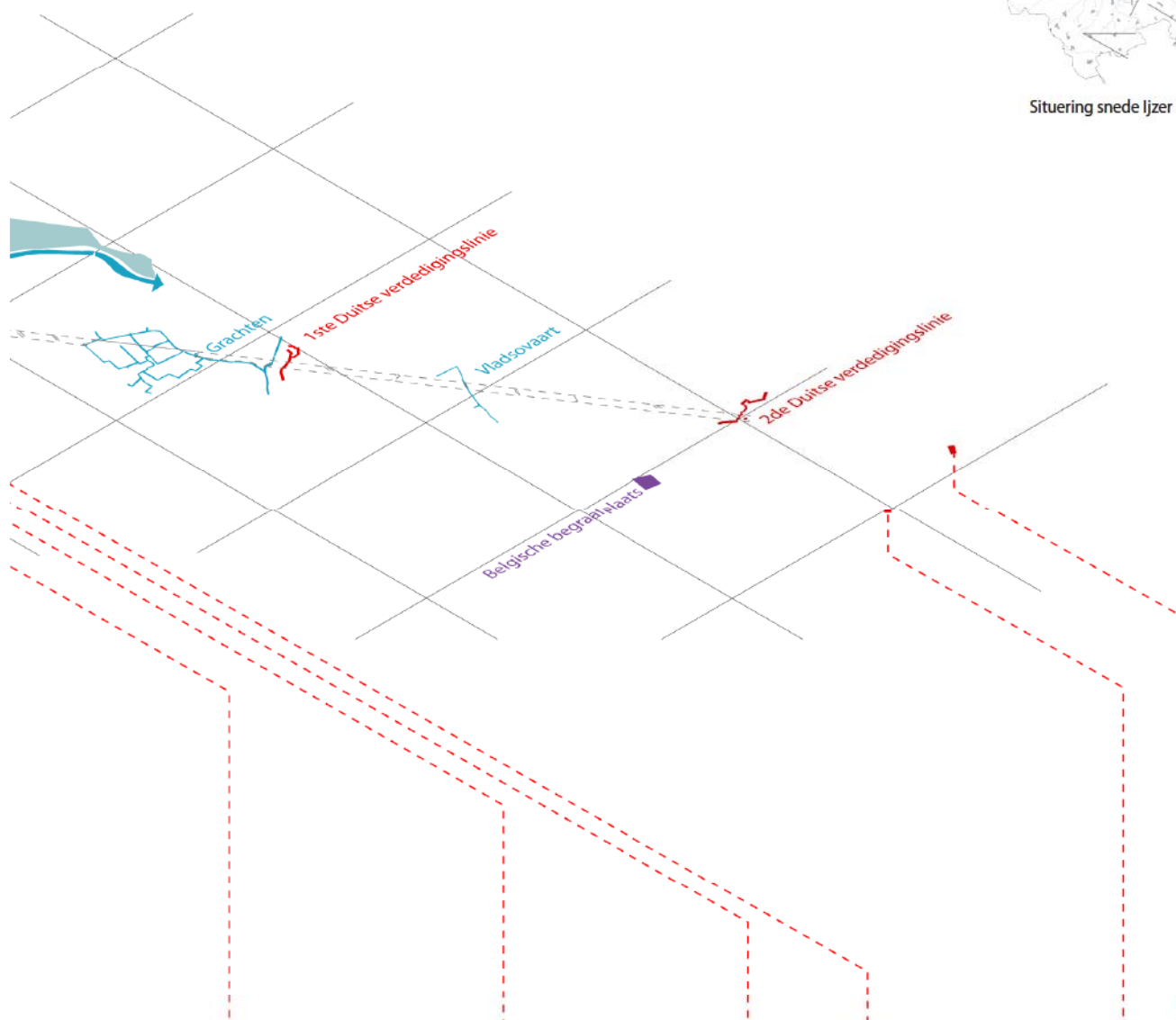

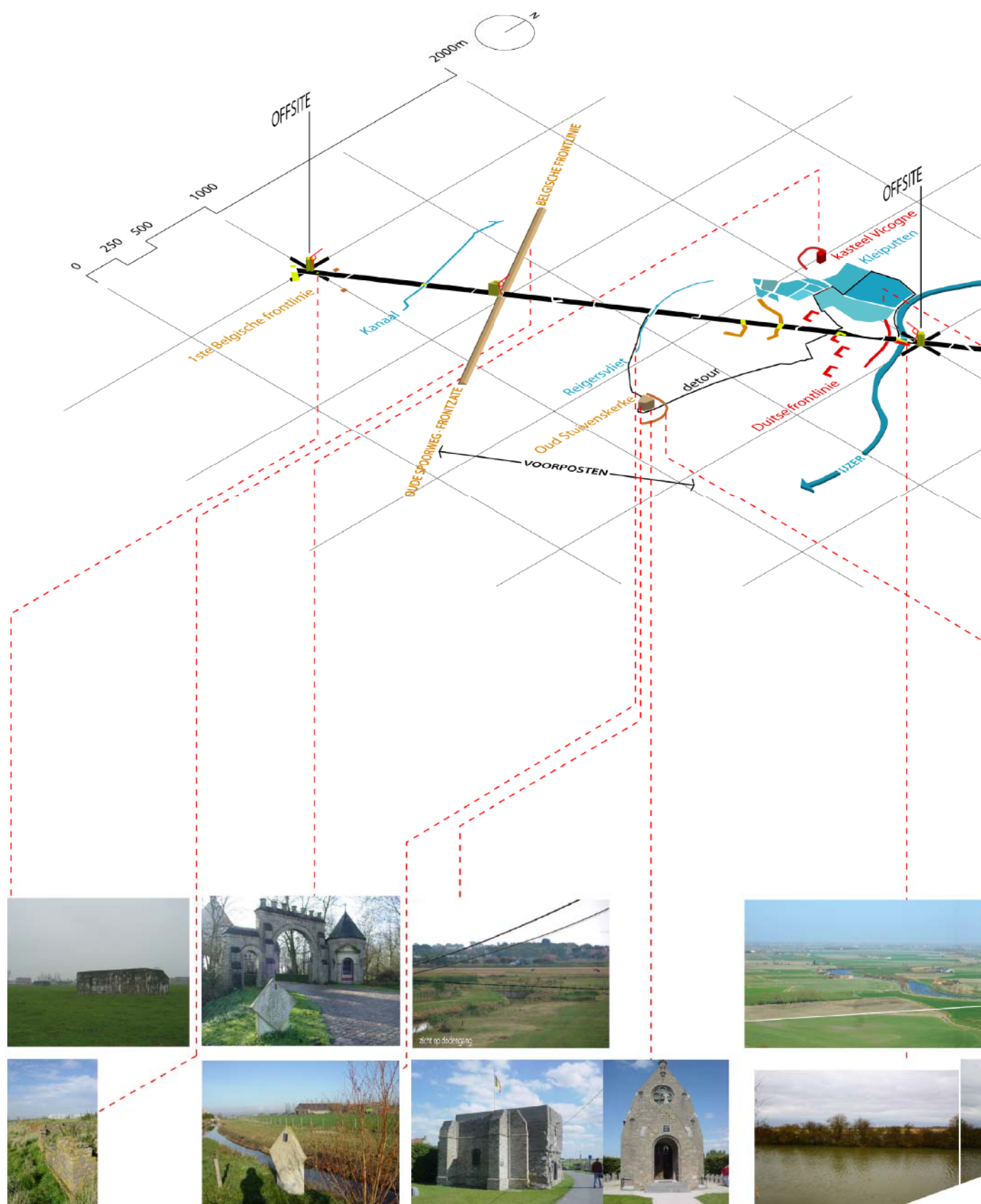
Situering snede Ijzer 2014

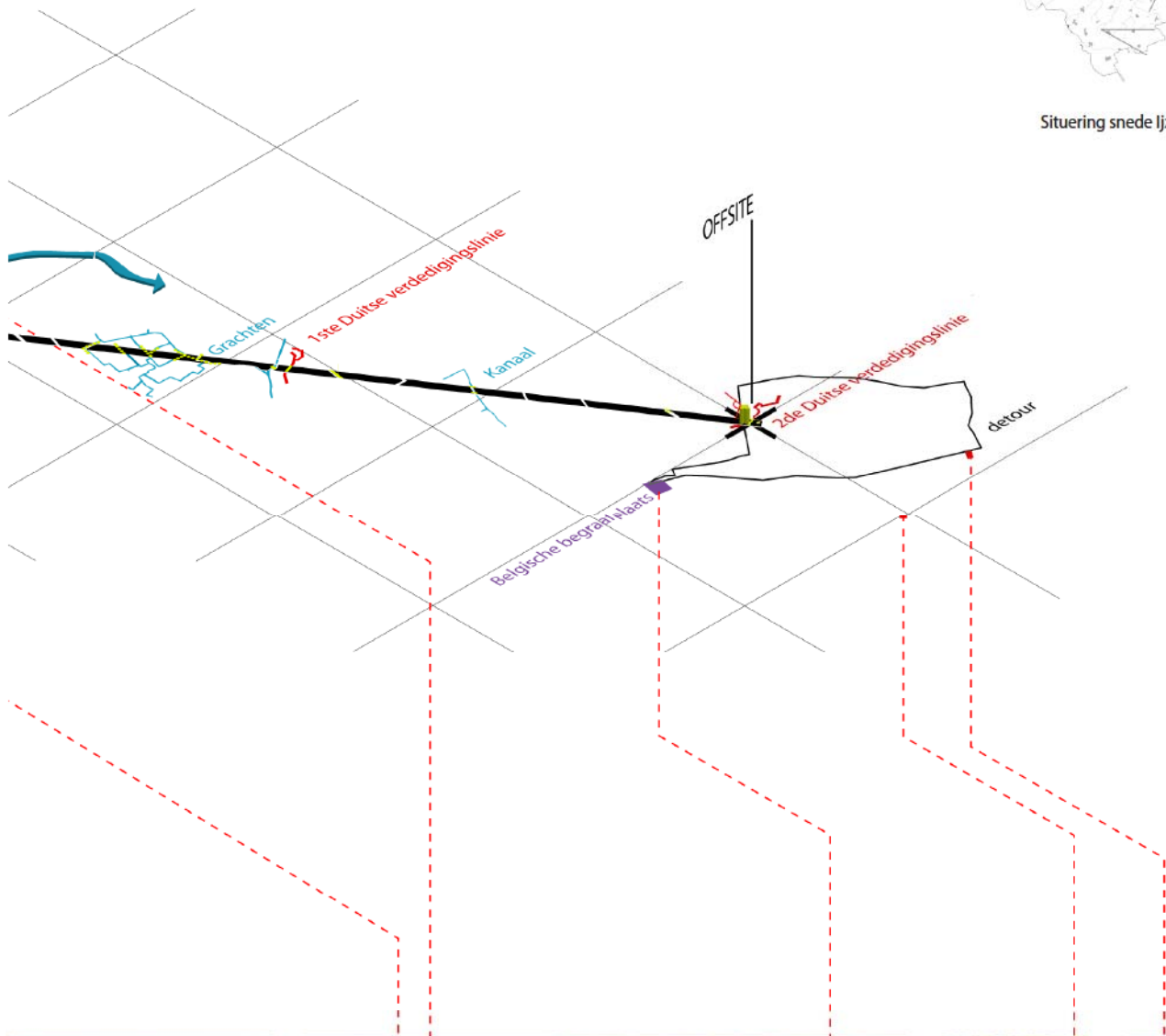
Situering sneede IJzer 2014

Situering snede IJzer 2014

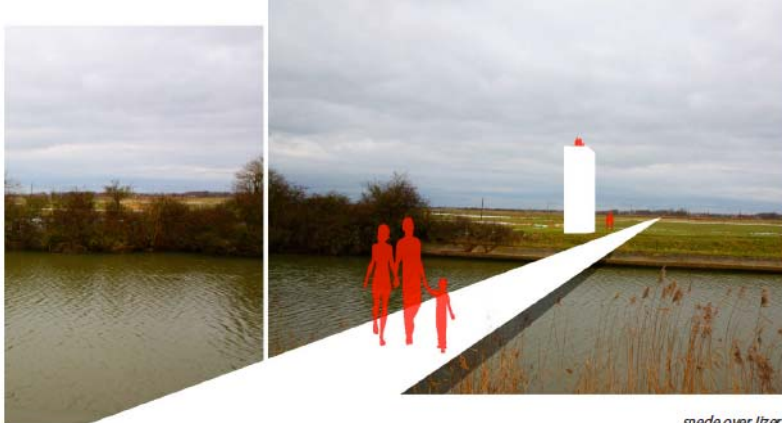

onder: referentiebeelden voorbeeld snede IJzer
 rechts: impressie voorbeeld snede IJzer

fotomontage snede over Duitse verdedigingslijn

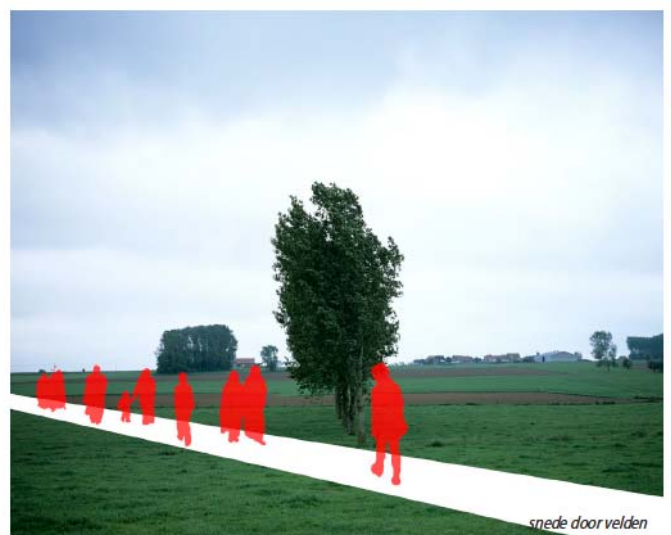
snede over IJzer

snede ter hoogte van offsité ballon

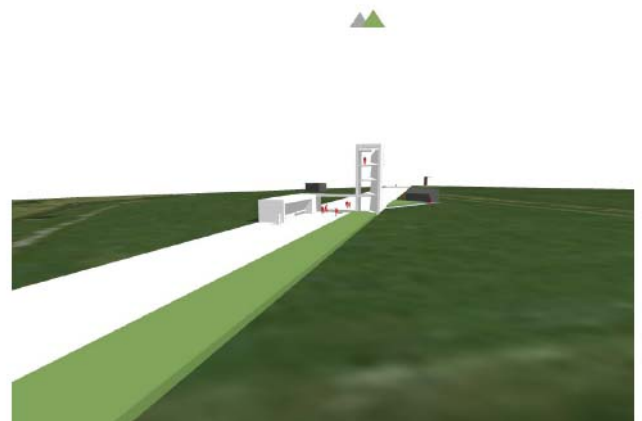
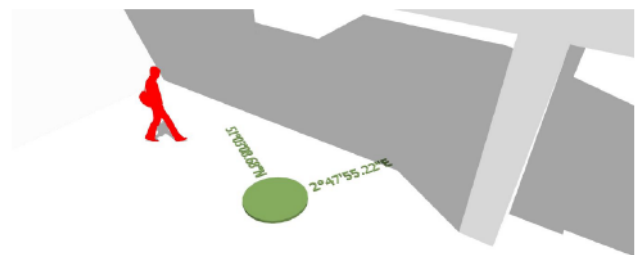
snede door winterlandschap

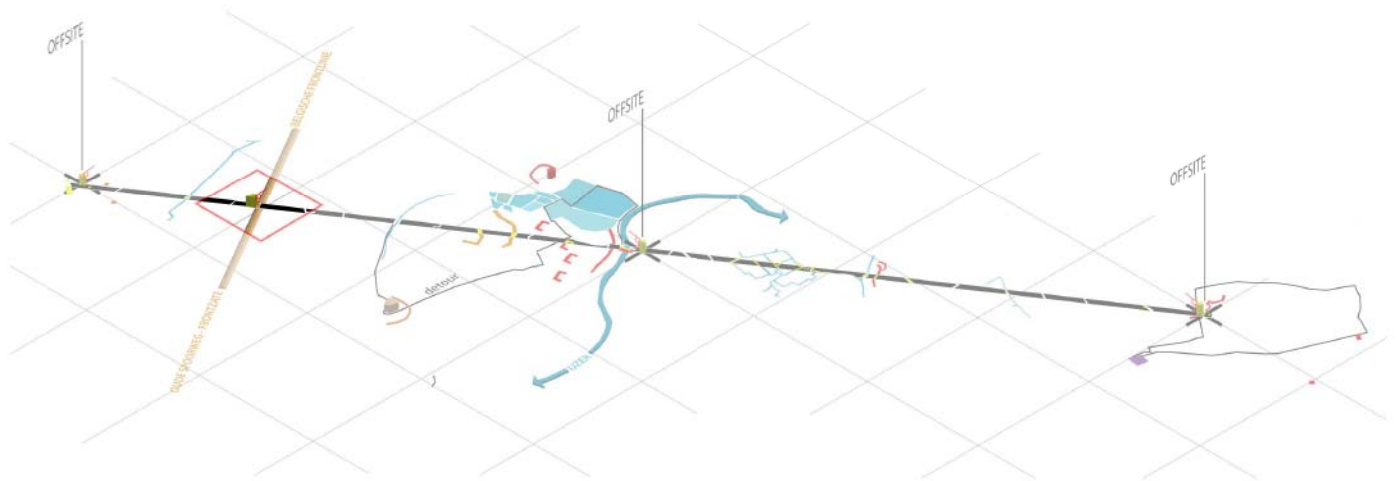

snede door velden

Voorstel van ingreep op startpunt van de Sectie aan een bunker op de eerste Belgische frontlinie.
 Programma : Parking, Uitzichttoren, Infopunt
 Pervijzestraat – Diksmuide (Pervijze)

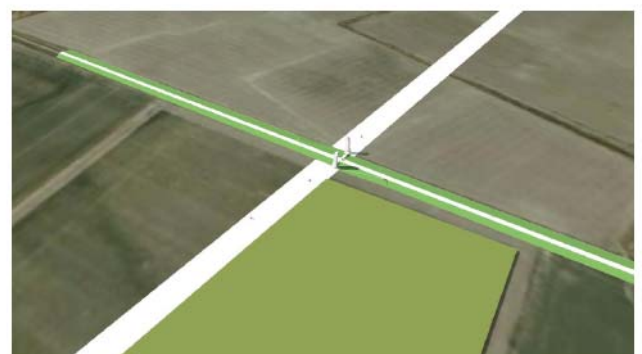
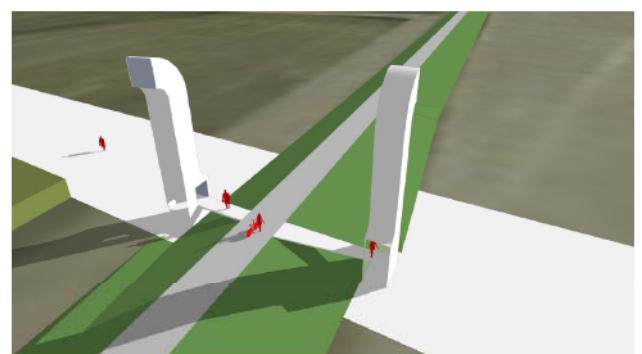

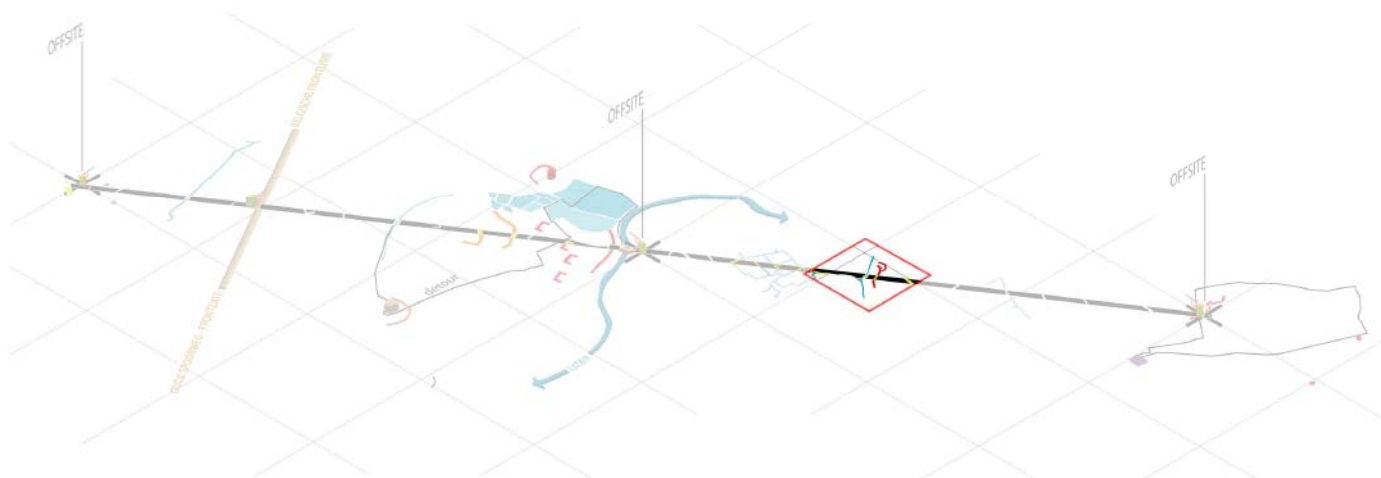

Oversteek van de Frontzate.

Nieuw kruispunt in het landschap tussen Sectie en Frontzate.

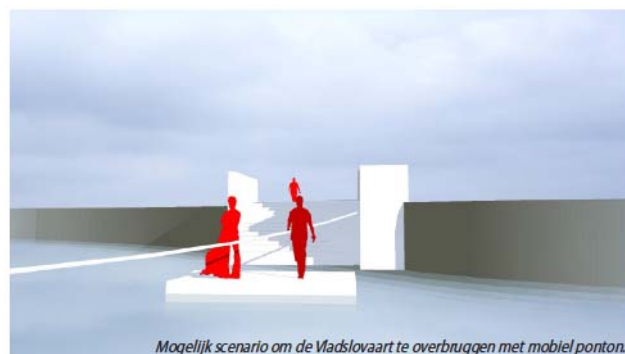
Periscopen die het perspectief van de Frontzate in beeld brengen.

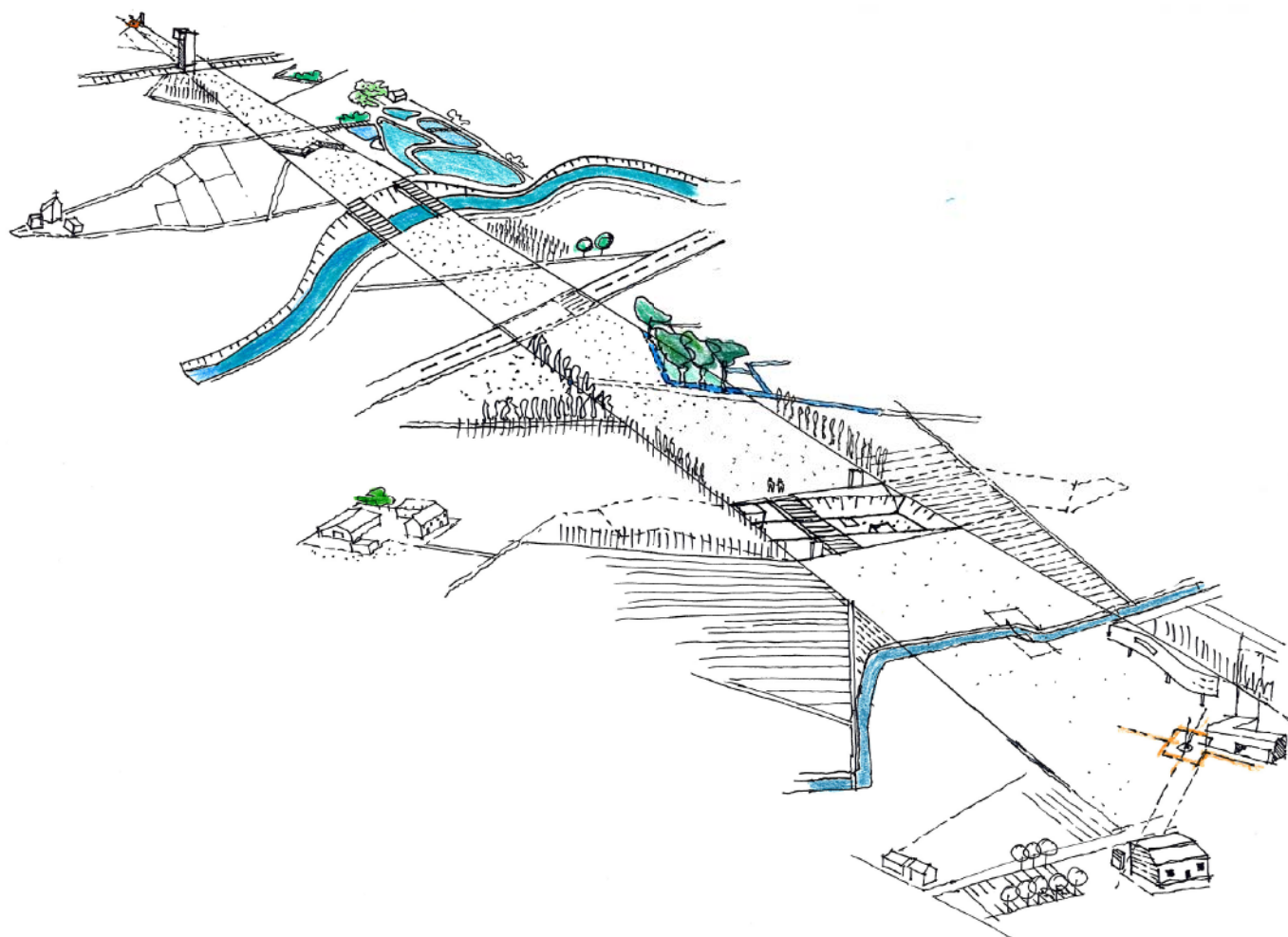
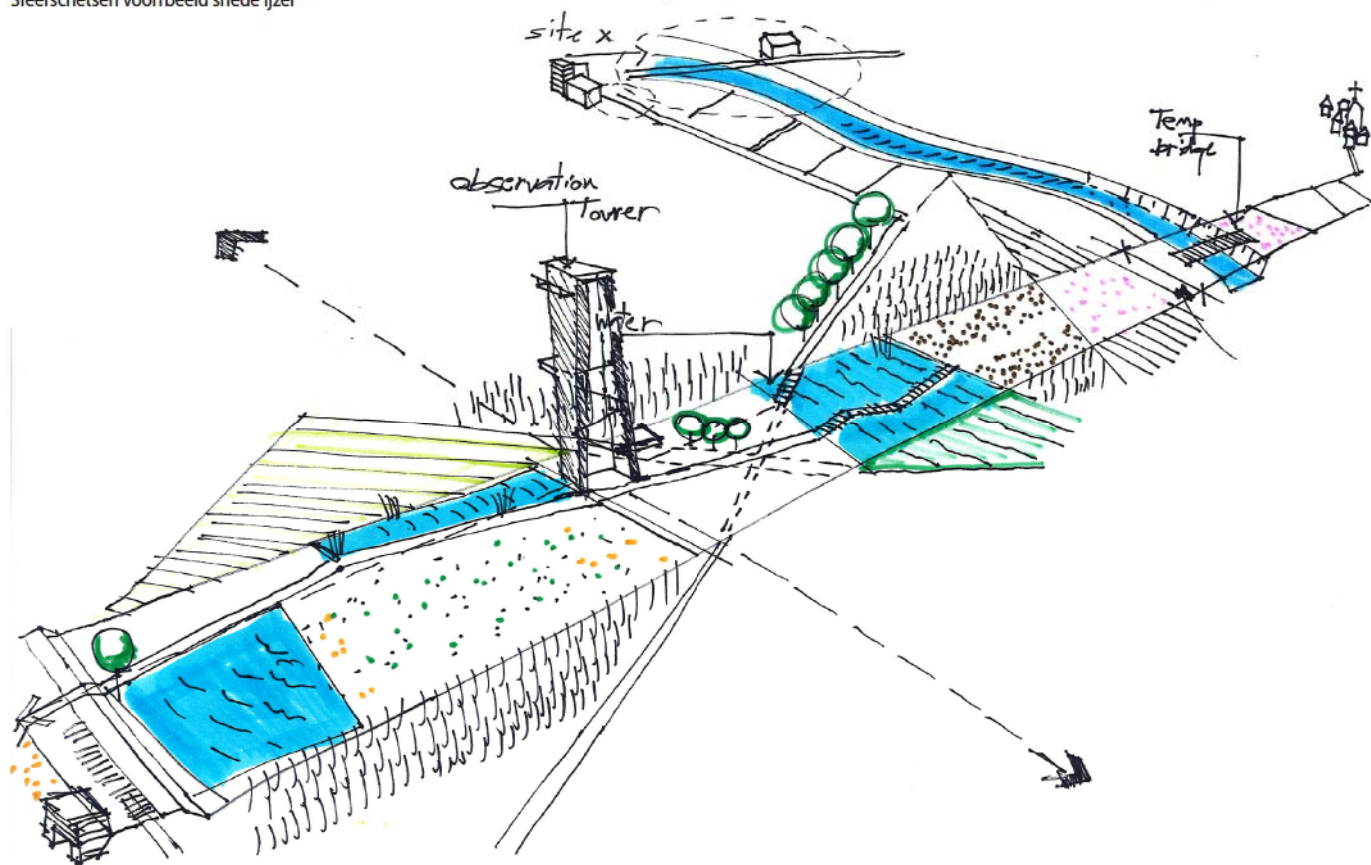

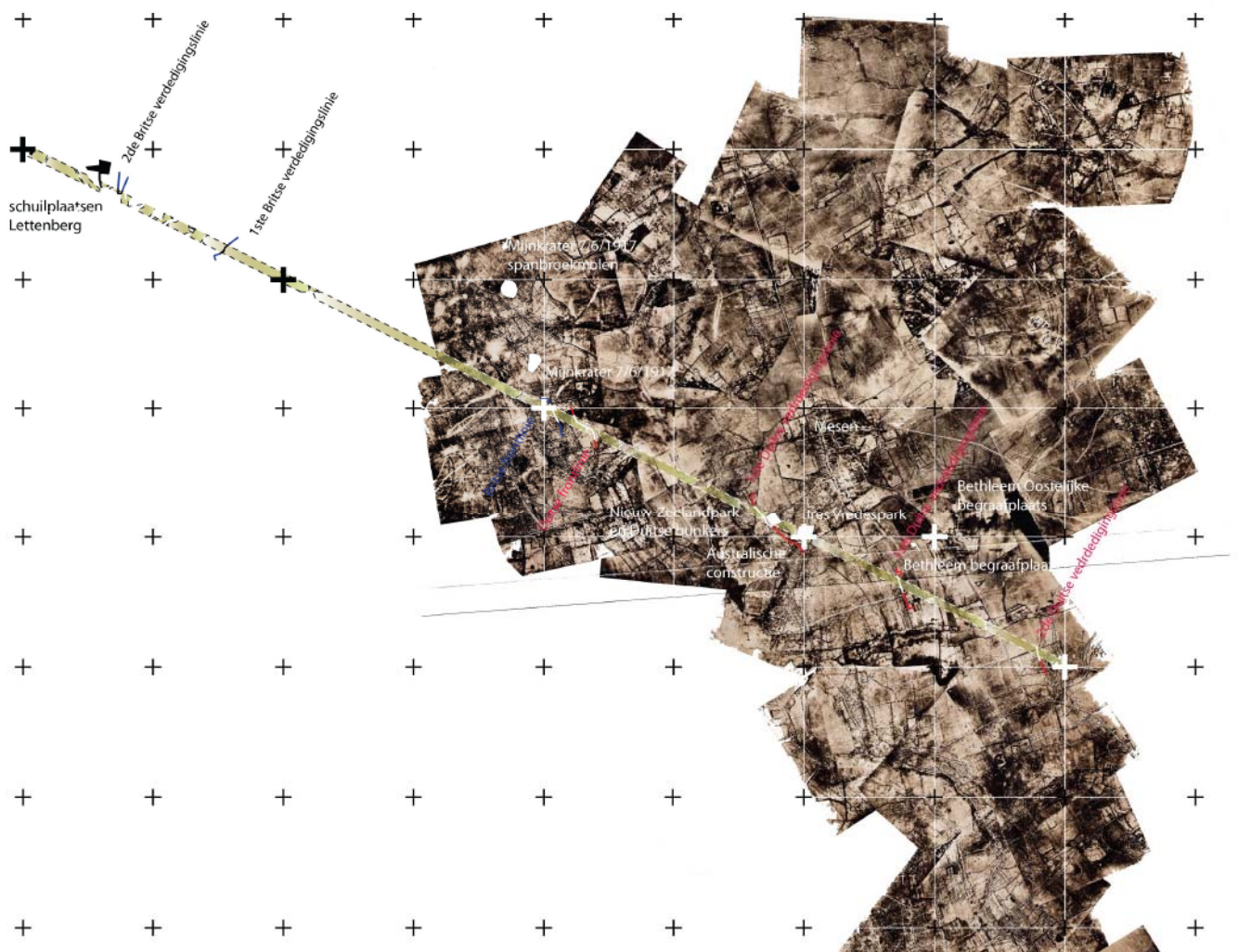
Kruising van de sectie met de Duitse verdedigingslinie.
Voorstel constructie van hedendaagse loopgraaf.

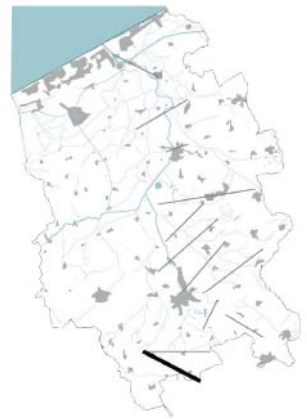
Mogelijk scenario om de Vladslovaart te overbruggen met mobiel ponton.

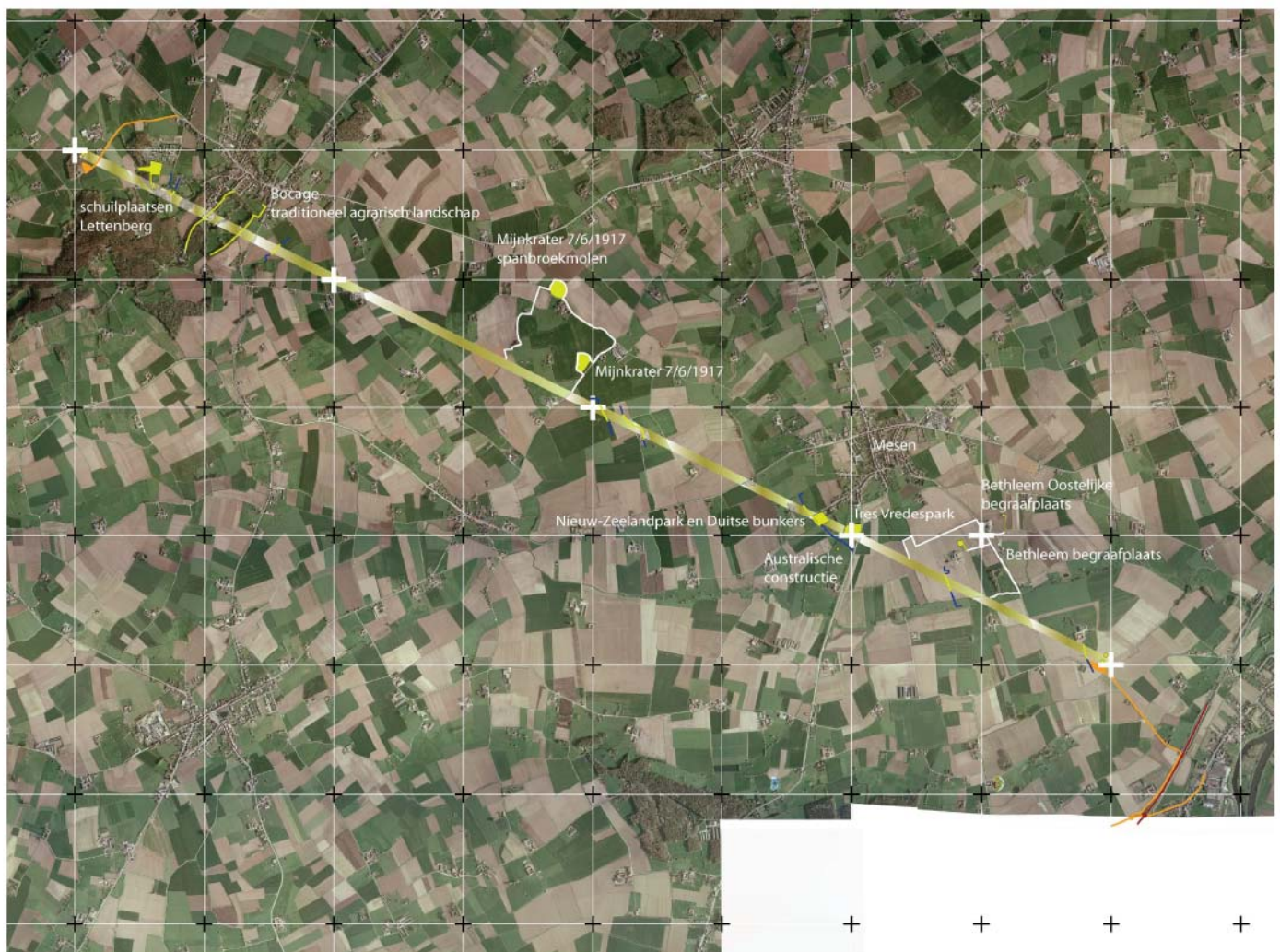

De voorgestelde snede 'Mesen' doorsnijdt de zone van de zogenaamde Mijenslag of Slag bij Mesen van 1917. De snede doorkruist achtereenvolgens het Britse achterland rond de Kemmelberg, de Britse verdedigingslijnen en frontlinie, de Duitse frontlinie, inclusief de nog steeds zichtbare mijngraters, om te eindigen nabij het zeer symbolisch geladen Island of Ireland Peace Memorial.

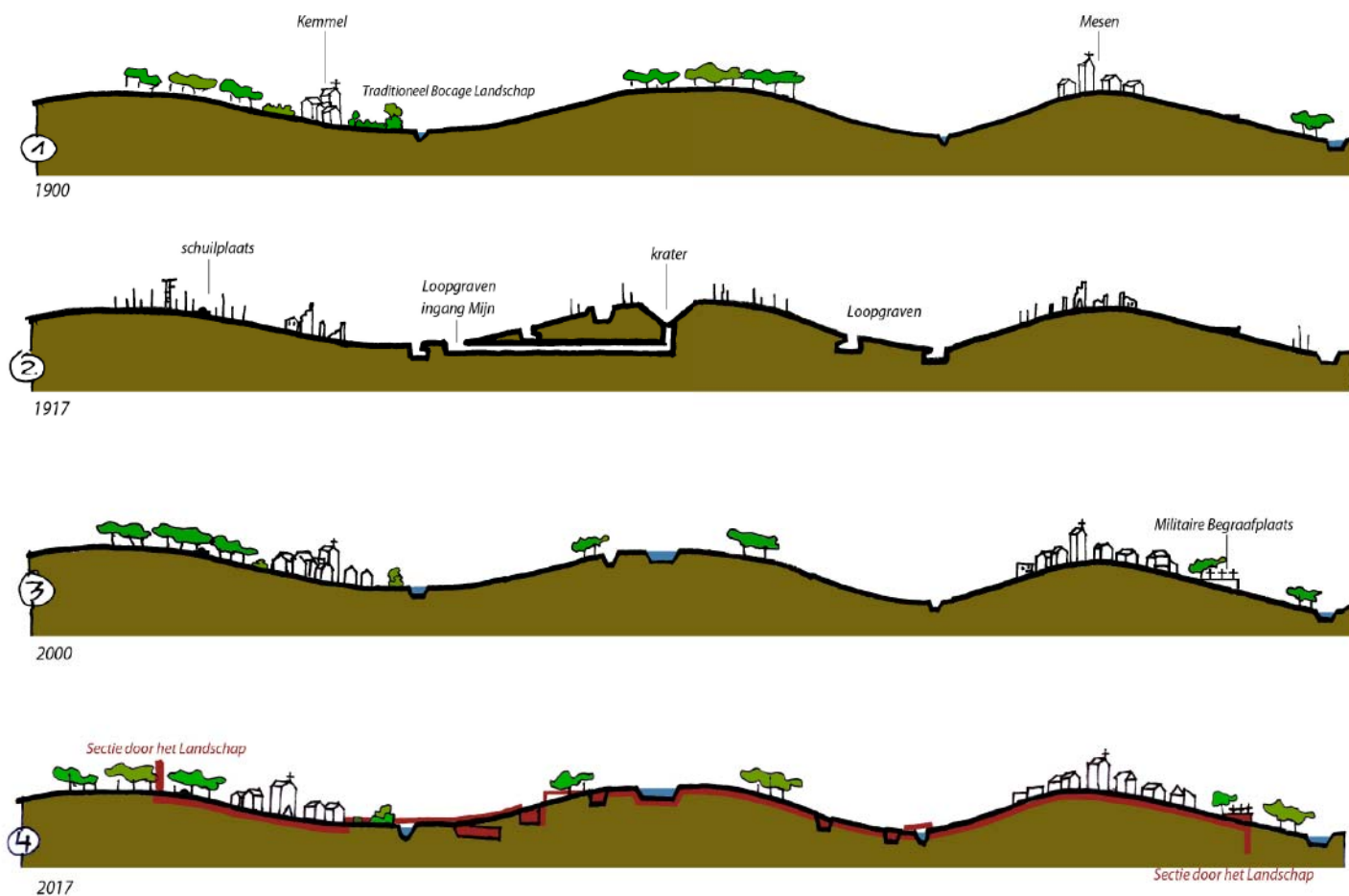

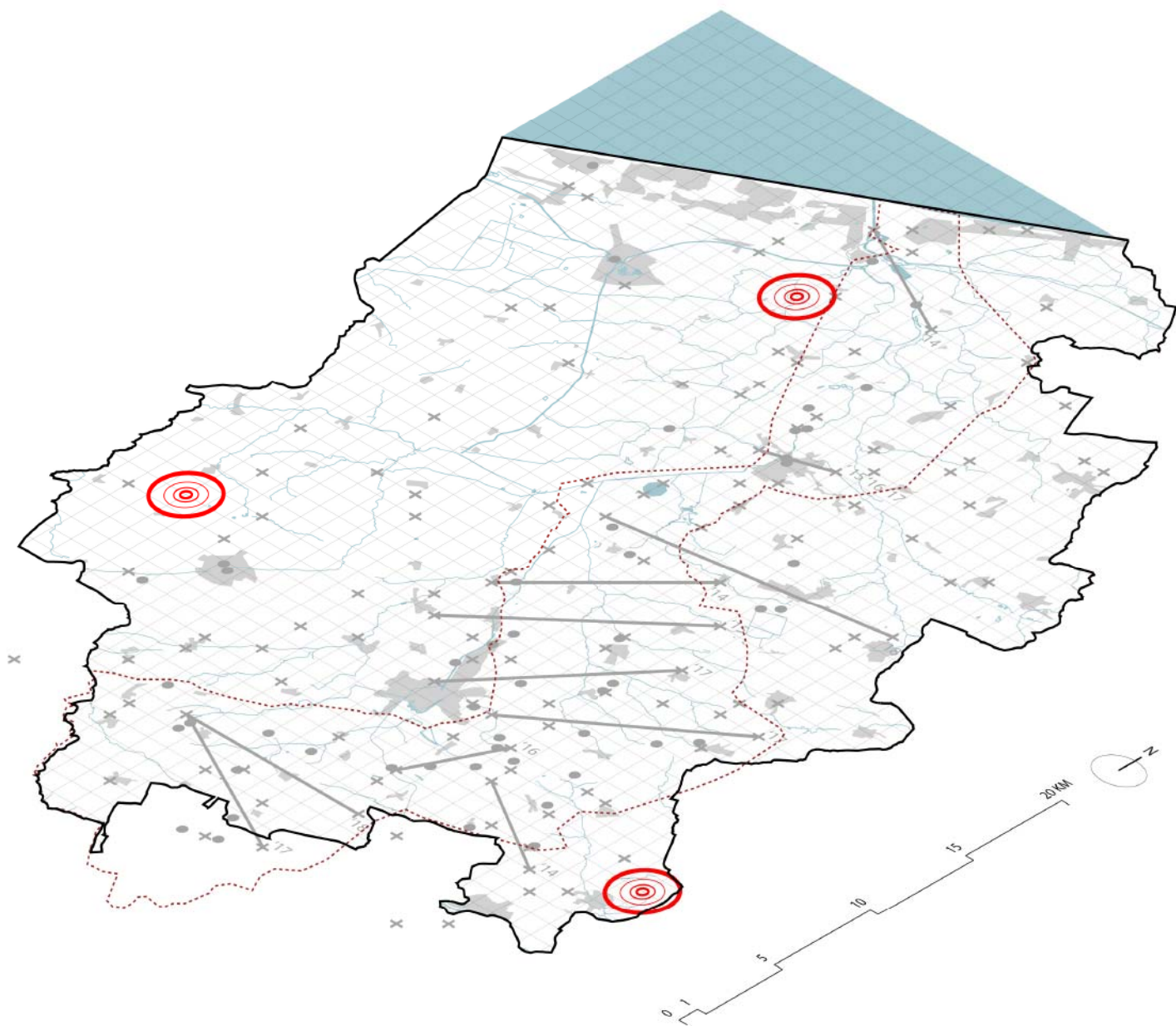
Situering snede Mesen 2017

Evolutie terreinsnede voorbeeld snede Mesen

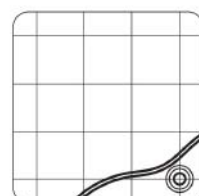

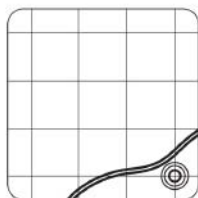
Legende

- Westhoek
- - - frontzone
- - - frontlijn
- //// veroverd gebied
- dorpshoek

	Sites	Off sites	Secties	Poorten
2014	●	×	—	◎
2015	●	×	—	◎
2016	●	×	—	◎
2017	●	×	—	◎
2018	●	×	—	◎

POORTEN

'The village is the place to which the roads tend, a sort of expansion of the highway as a lake of a river [...] The word is from the Latin villa, which together with via, a way, or more anciently ved and vella, Varro derives from veho to carry, because the villa is the place to and from which things are carried. They who got their living teaming were said vellaturam facere. Hence too apparently the Latin word villis and our vile, also villain. This suggests what kind of degeneracy villagers are liable to. They are way-worn by the travel that goes by and over them, without travelling themselves.'

uit: Henry D. Thoreau, *Walking* (1862), Applewood Books, Boston, 1987

POORTEN

Langs de invalswegen naar de steek zijn drie 'poorten' of gateways gepland. Ze bieden toegang tot het HERINNERINGSPARK 14-18. Fysiek en imaginair.

Parking, shops, sanitaire faciliteiten... maken van deze poorten in de eerste plaats praktische aanknopingspunten op het netwerk van (off-)sites en secties. Tegelijk reiken ze de bezoeker een mentaal startpunt aan. Je vindt er alle gegevens om je bezoek aan het HERINNERINGSPARK 14-18 te stofferen. Van hieruit kun je – met de nodige inhoudelijke bagage beladen – je eigen parcours uitstippelen. Je geraakt er ook in een juiste mood. Je reis vat aan. In tijd en ruimte.

Elke poort fungeert bovendien als absoluut nulpunt op de matrix. Je maakt er kennis met het raster als onderliggende, organiserende structuur. De poorten helpen je bij je oriëntatie op het terrein. Ook in de ruimtelijke en grafische vormgeving van het HERINNERINGSPARK 14-18 is de matrix constant aanwezig.

In de gateway begint het concrete verhaal van de Grote Oorlog. Een bezoek aan de Westhoek zal voor velen een initiatie zijn tot het oorlogsepos. Daartoe kun je in elke poort alle nodige informatie opladen, in je gps, iPod... Natuurlijk is alles ook op papier beschikbaar. Maar eerst moet je ook jezelf opladen en in de stemming komen voor dit toch niet zo evident bezoek aan een regio waar de littekens van de oorlog honderd jaar later nog onverminderd zichtbaar zijn, waar het oorlogsverleden zomaar aan de oppervlakte komt en zich tot in de kleinste hoeken aandient. Landschap en geschiedenis vervloeien er in elkaar. De verandering van state of mind is een voorwaarde om de zin – en vooral de onzin – van 'oorlog' ten volle te vatten. Pas daarna begin je je exploratietocht, neem je deel aan een evenement op locatie in het kader van de herdenking van 1914-'18, maak je je klaar voor een wandeling door de frontlinies...

De poorten zijn opgevat als een krachtig, architecturaal landmark in het landschap. Wie van Calais, Rijsel of Parijs komt, of van Brussel, Gent of Brugge, zal langs de autoweg zo'n herkenningspunt tegenkomen, niet ver van een afrit. Mogelijke locaties zijn Diksmuide, Nieuwpoort, Menen of Poperinge. De keuze van de locatie – vandaag allemaal non-places in een banaal verkeerslandschap – gebeurt op basis van de insteek op de matrix en andere landschappelijke kwaliteiten, binnen de vereisten van de vele functies die een poort tot het HERINNERINGSPARK 14-18 heeft.

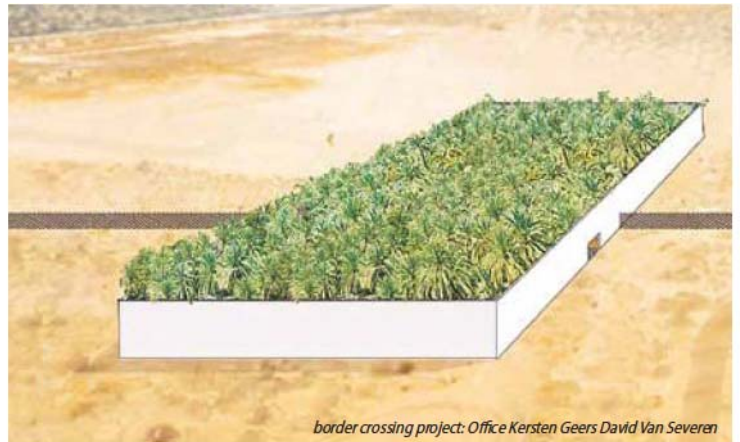
Voorbeeld poort Ramskapelle

Nabij de afrit van de afrit van de A18 in Ramskapelle kan een poort worden voorzien voor de bezoeker van HERINNERINGSPARK 14-18

Programma: nulpunt matrix, landart verwijzend naar matrix, plein voor evenementen, observatietoren, info stand, info panelen, internet, wi-fi oplaadpunt iPod, iPhone, smart phones, café, toiletten grote groepen, verhuur fietsen, wagens 400 pl., bus 8 pl., vertrekpunt Bustour

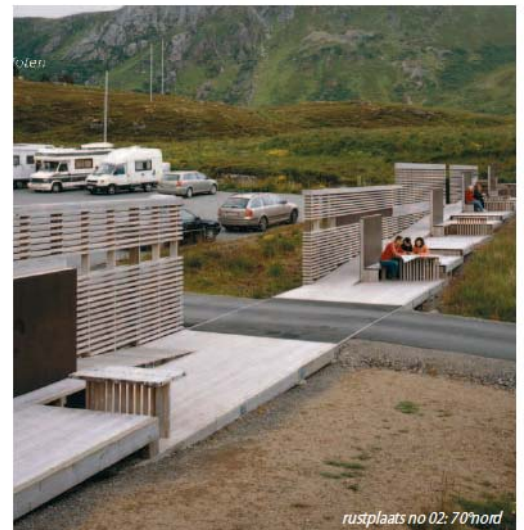
Poort Verbeke foundation

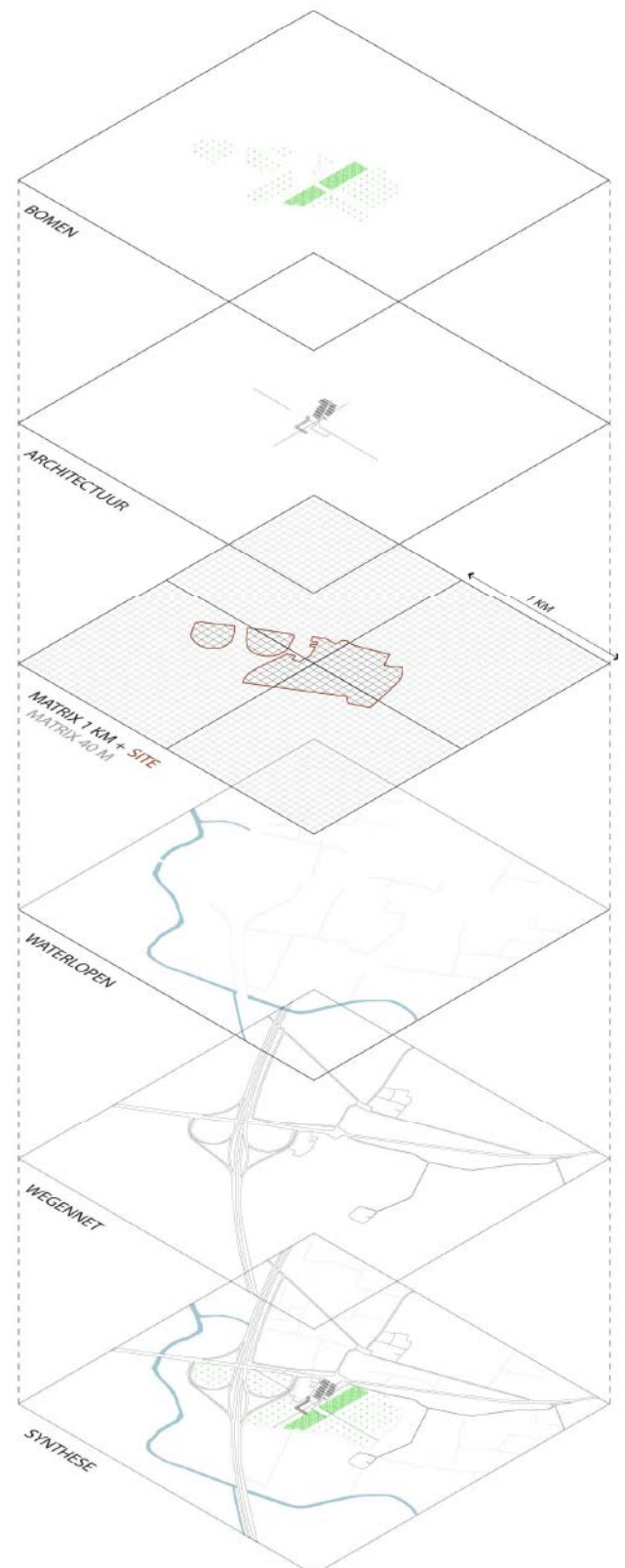
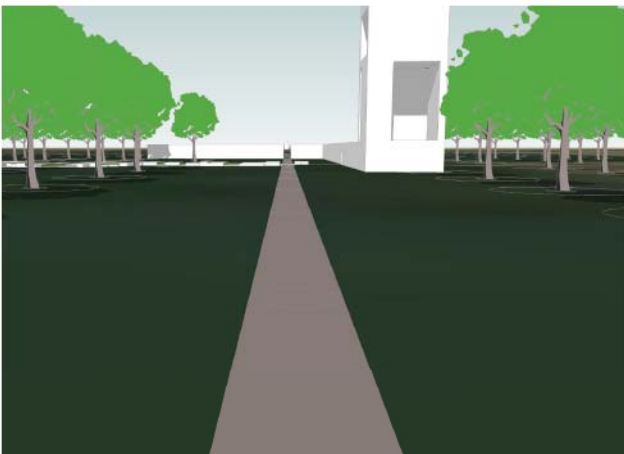
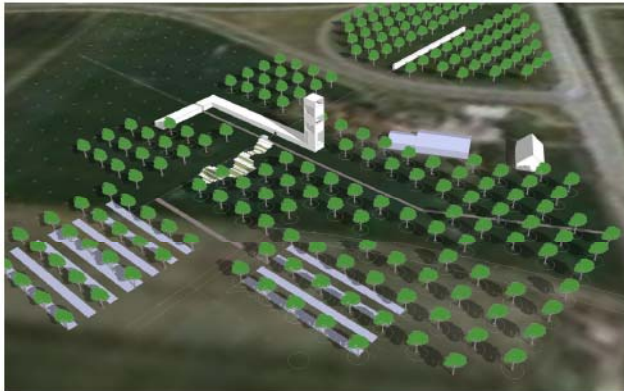
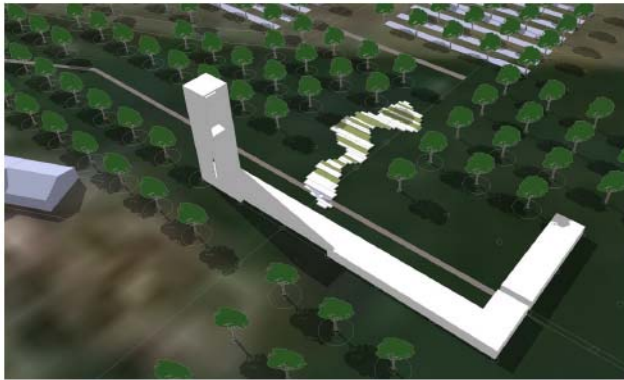
border crossing project: Office Kersten Geers David Van Severen

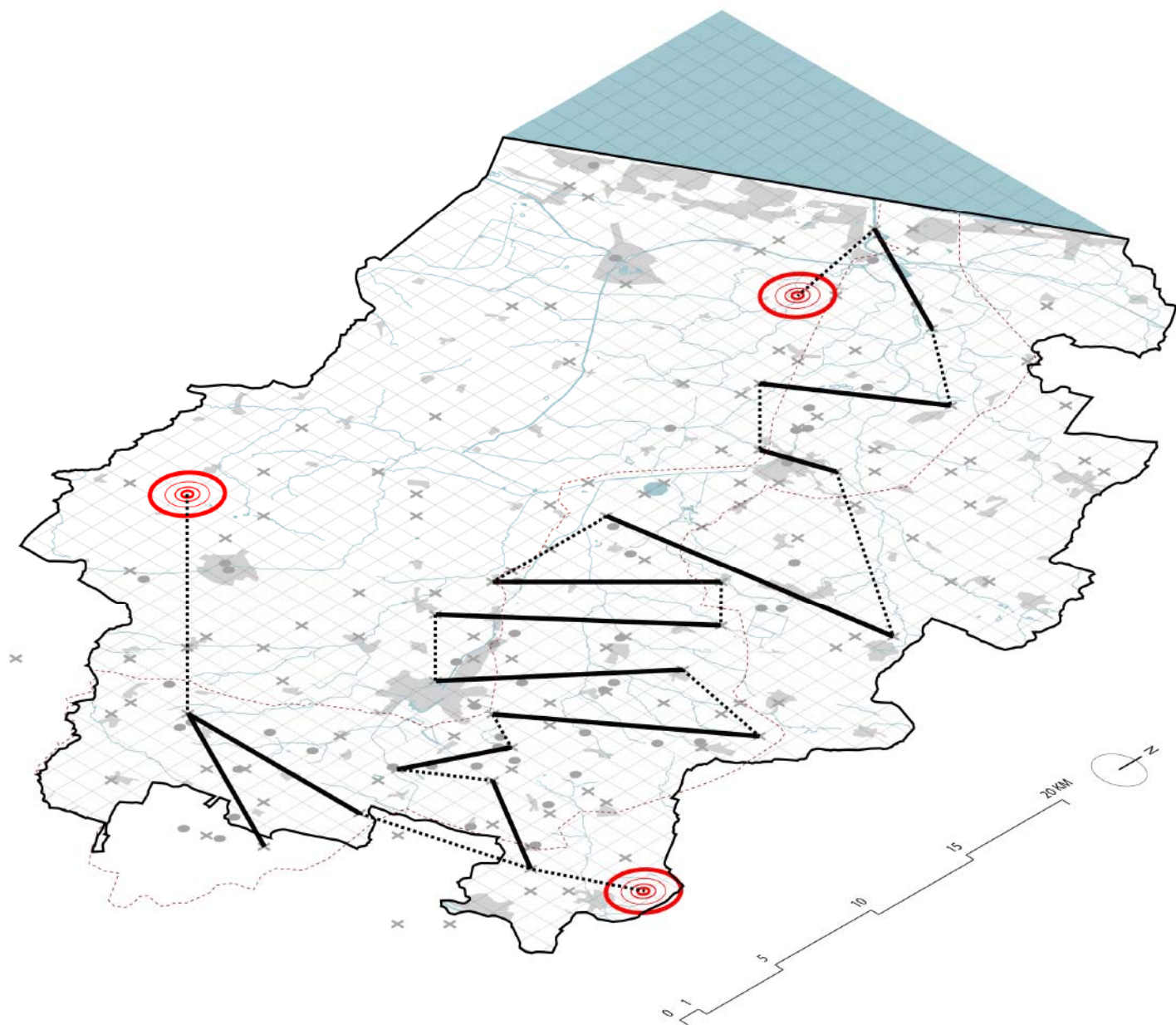
hommage to El Lissitzky: Lucien den Arend

rustplaats no 02: 70'nord

Op het einde van 2018 worden de acties van de voorgaande jaren in een volwaardig netwerk geïntegreerd. Hierdoor wordt de het HERINNERINGSPARK 14-18 op een duurzame wijze doorgegeven.

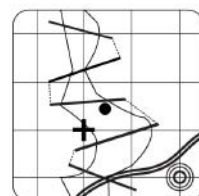

Legende

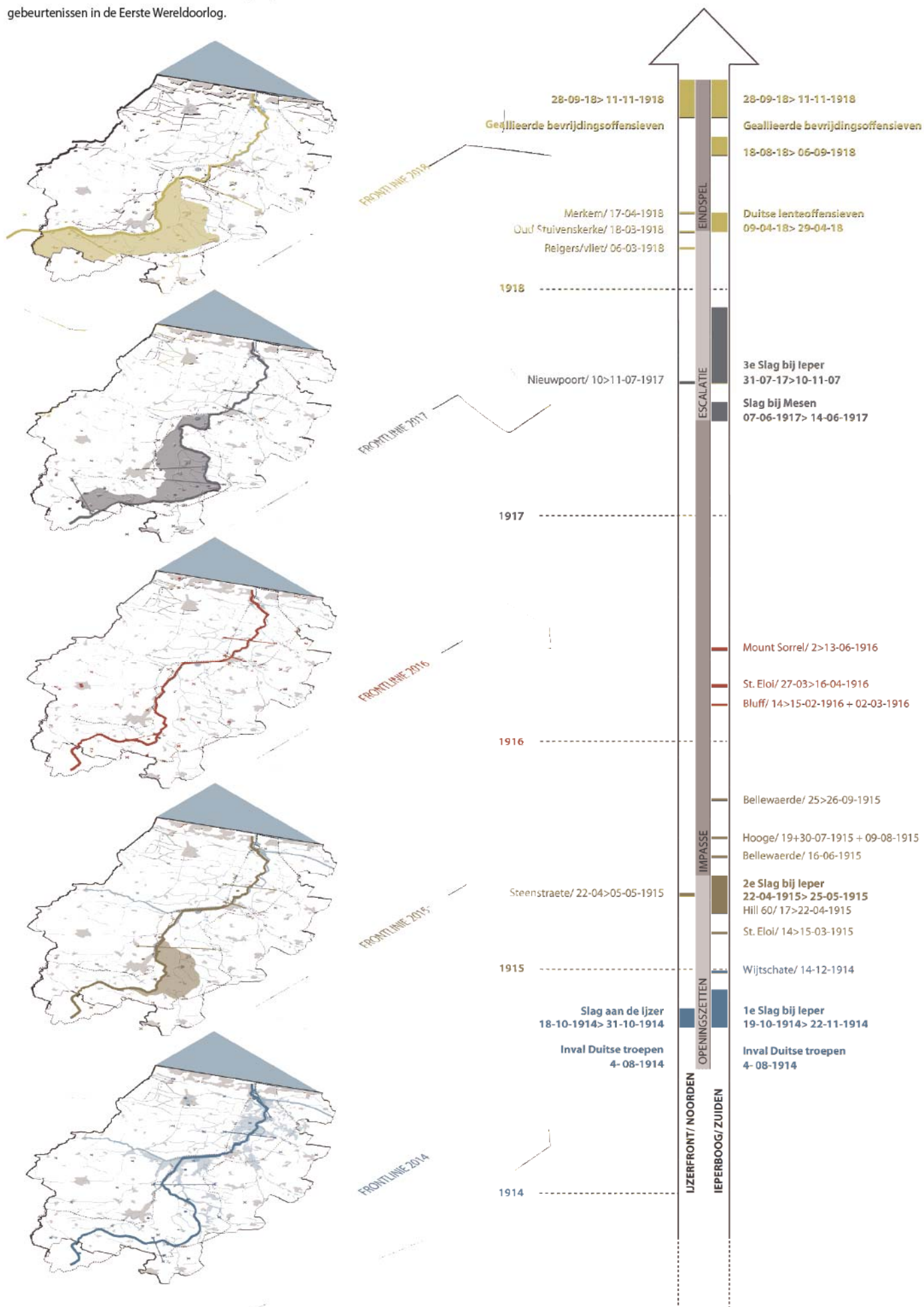
- Westhoek
- - - frontzone
- frontlijn
- //// veroverd gebied
- dorpskern

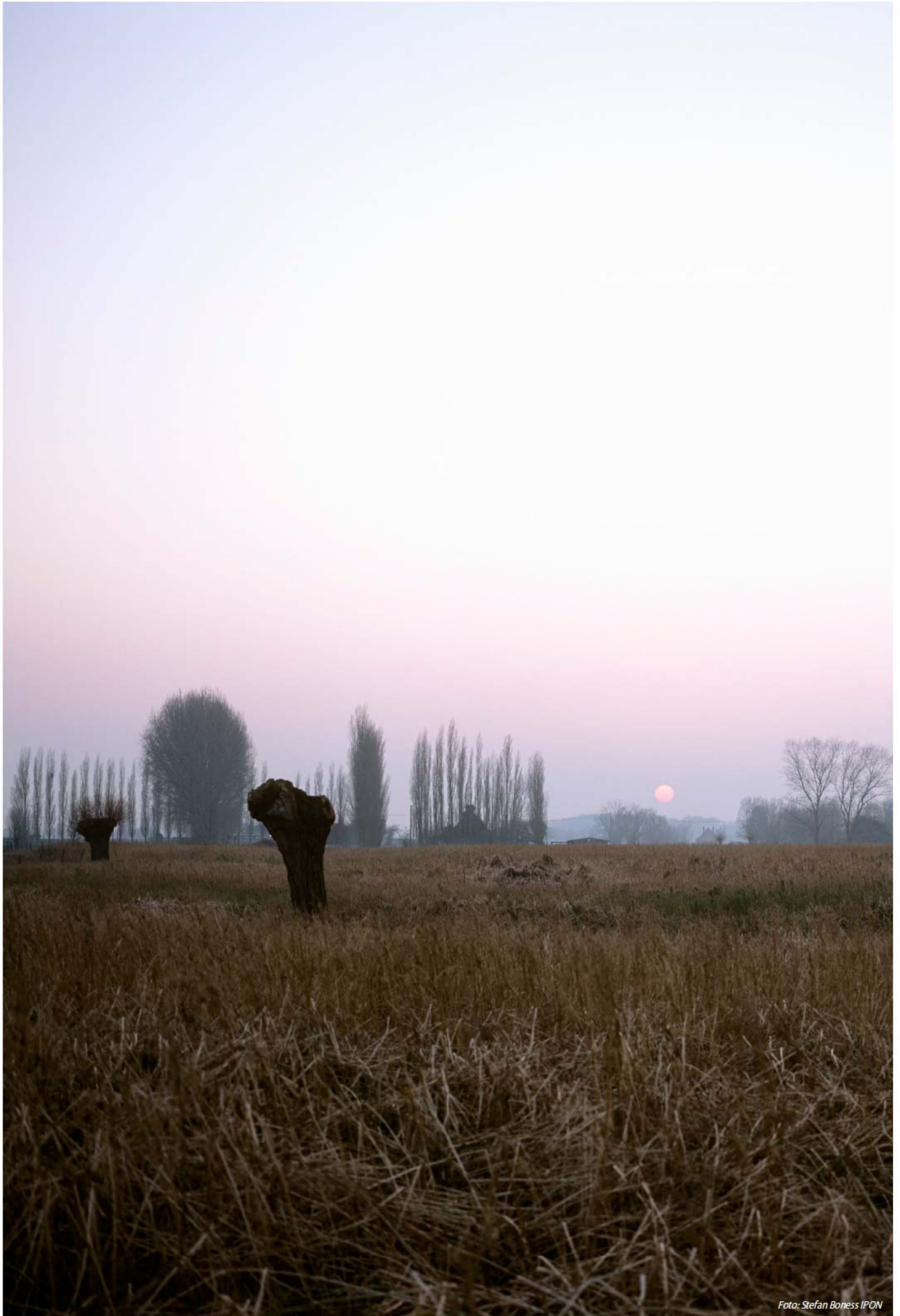
	Sites	Off sites	Secties	Poorten
2014	●	×	—	⊙
2015	●	×	—	⊙
2016	●	×	—	⊙
2017	●	×	—	⊙
2018	●	×	—	⊙

NETWERK

De acties van het HERINNERINGSPARK 14-18 lopen parallel met de historische gebeurtenissen in de Eerste Wereldoorlog.

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
2. Concept
3. Acties
- 4. Beleving**
5. Management + Communicatie
6. Referentieprojecten
7. Synthese

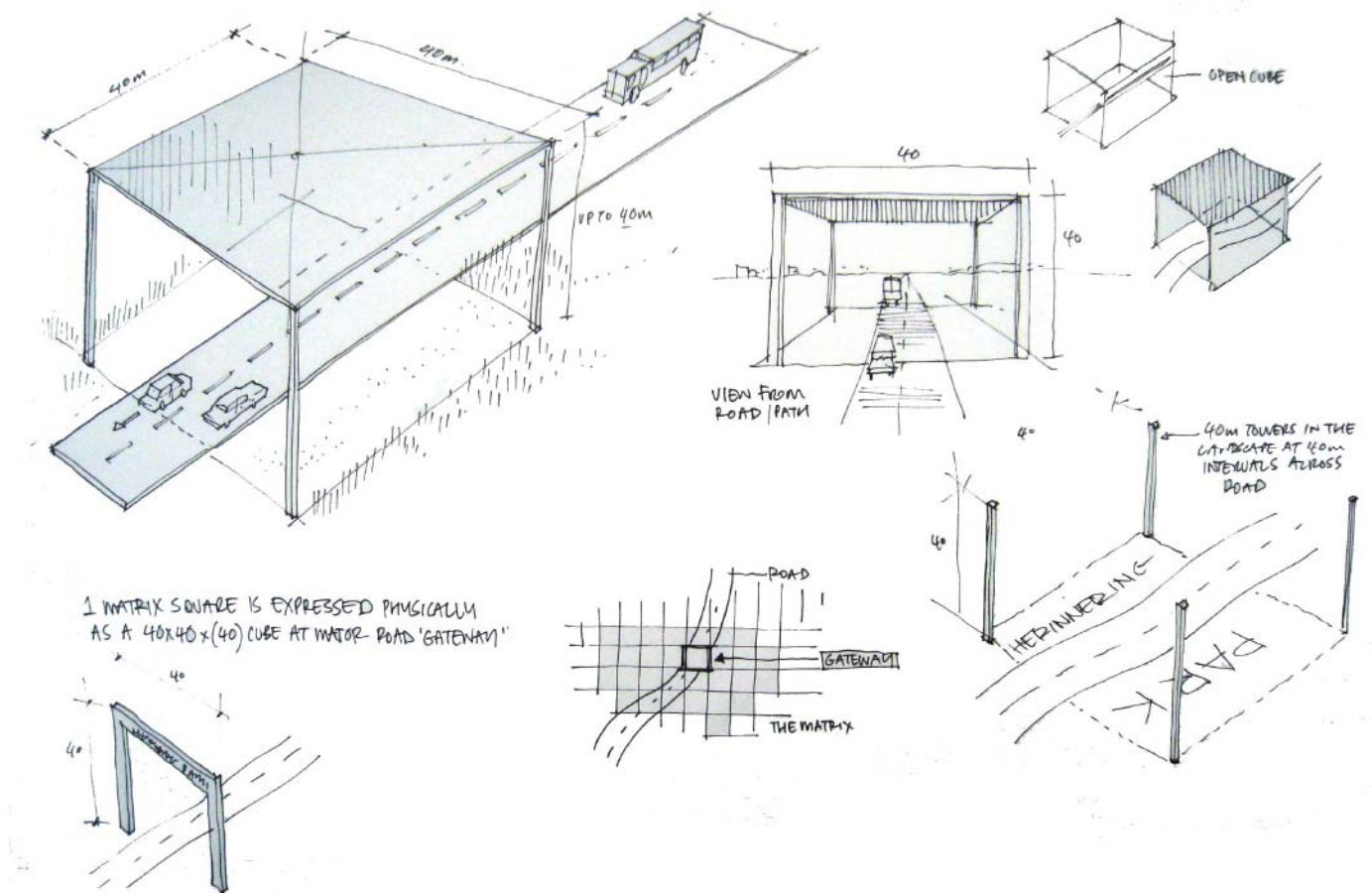
Foto: Stefan Boness IPON

BELEVING

De illustraties geven een impressie hoe de bezoeker zal reageren op het landschap als die zich door het landschap begeeft. Elk concept is daarbij ontwikkeld om de secties en de (off-)sites te ondersteunen. Als bezoeker kan je vele ervaringen opdoen tijdens je tocht – zien, horen, ruiken, voelen – en je zo emotioneel inleven. Dan pas is er plaats voor herinnering en voor reflectie op het verleden. Dat is ook de basis voor historisch bewustzijn.

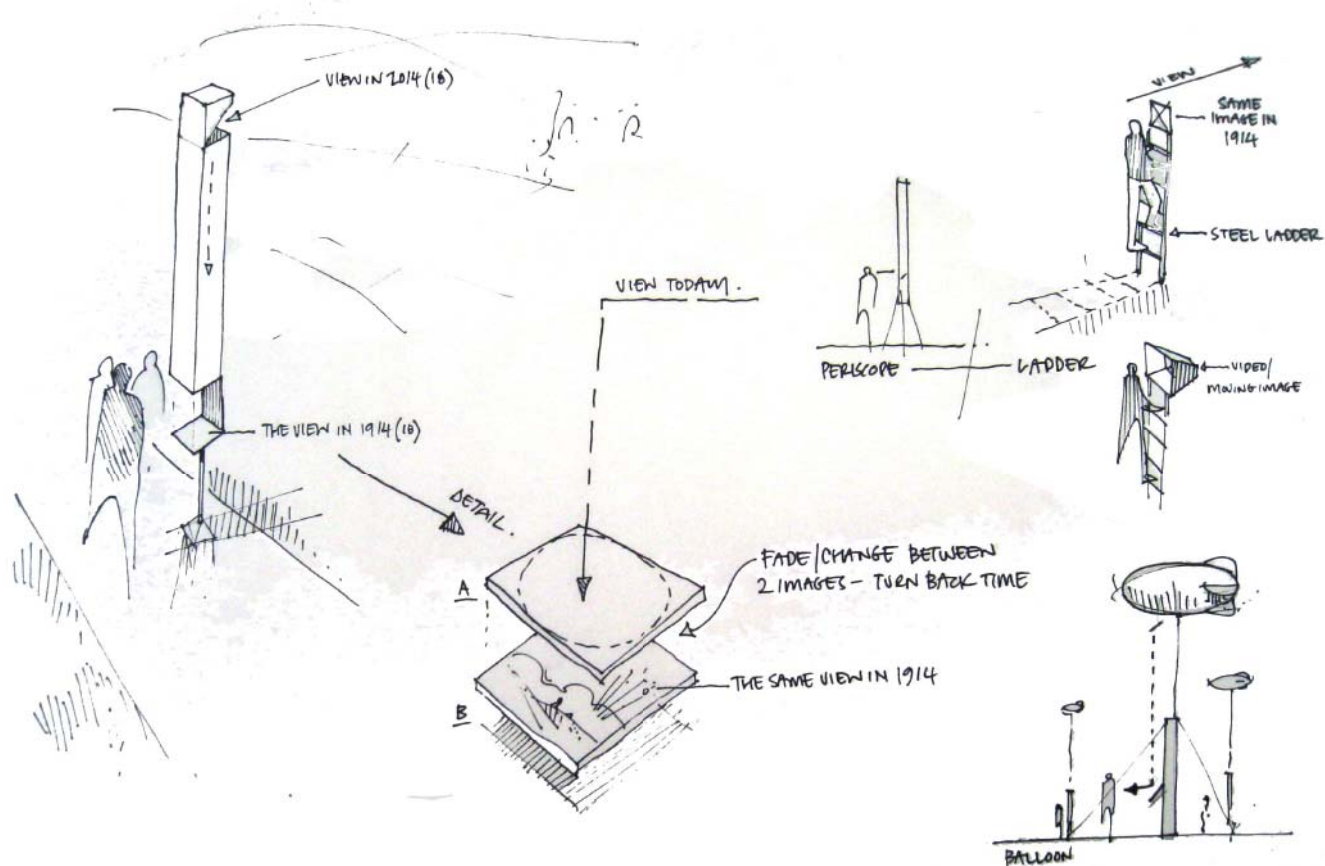
Poort

De schets toont een letterlijke gebouwde interpretatie van het raster (40 x 40 x 40 meter). De poort die zo ontstaat kan worden geconstrueerd over belangrijke invalswegen, ter hoogte van het binnenrijden van het gebied van de matrix. Deze structuur dient als merkteken voor het voorts niet zichtbare grid. De poort wordt opgericht voor de duur van 5 jaren van de herdenking.

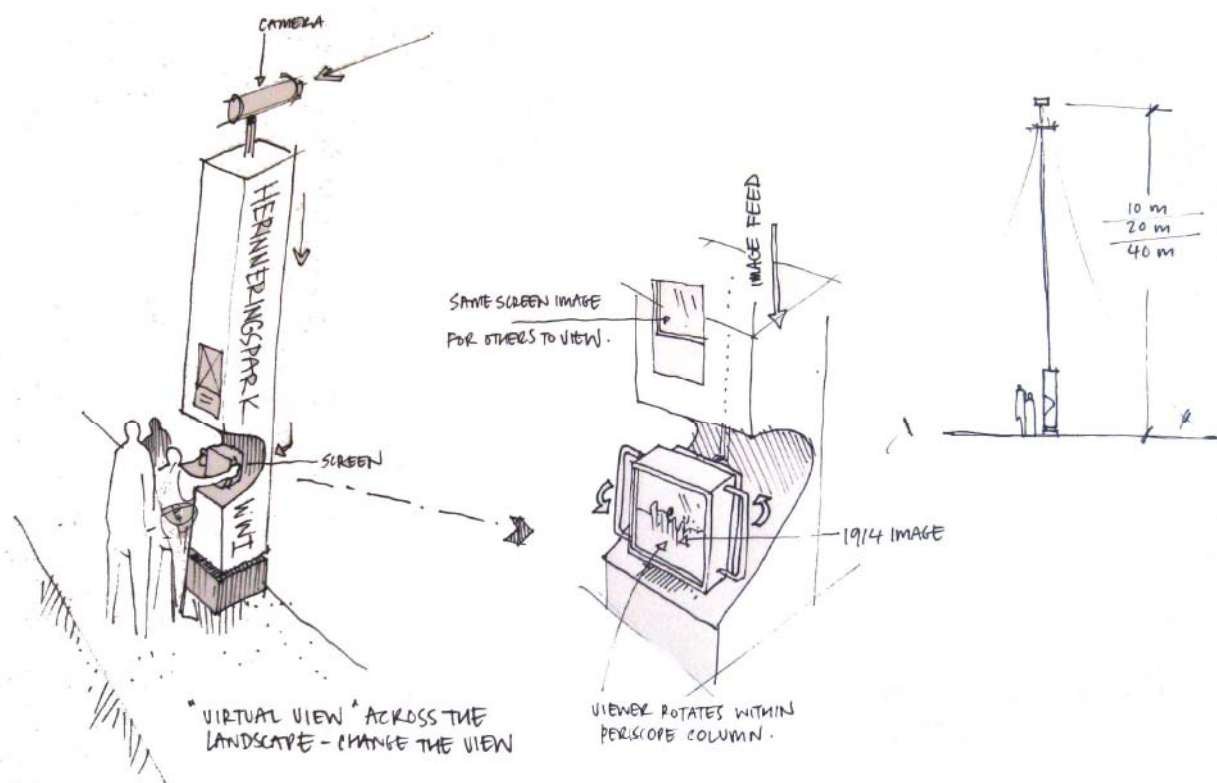
Beelden in het landschap 1 – periscopen

Gebruik makend van de technologie van 1914-1918, wordt met periscopen een zicht van uit de hoogte geboden op het landschap. Met behulp van semi-transparante doorkijken wordt het landschap uit de oorlog gelegd over het huidige beeld vanuit hetzelfde perspectief. Deze tijdelijke constructies kunnen op meerdere plaatsen worden ingezet in de loop van 2014-2018.

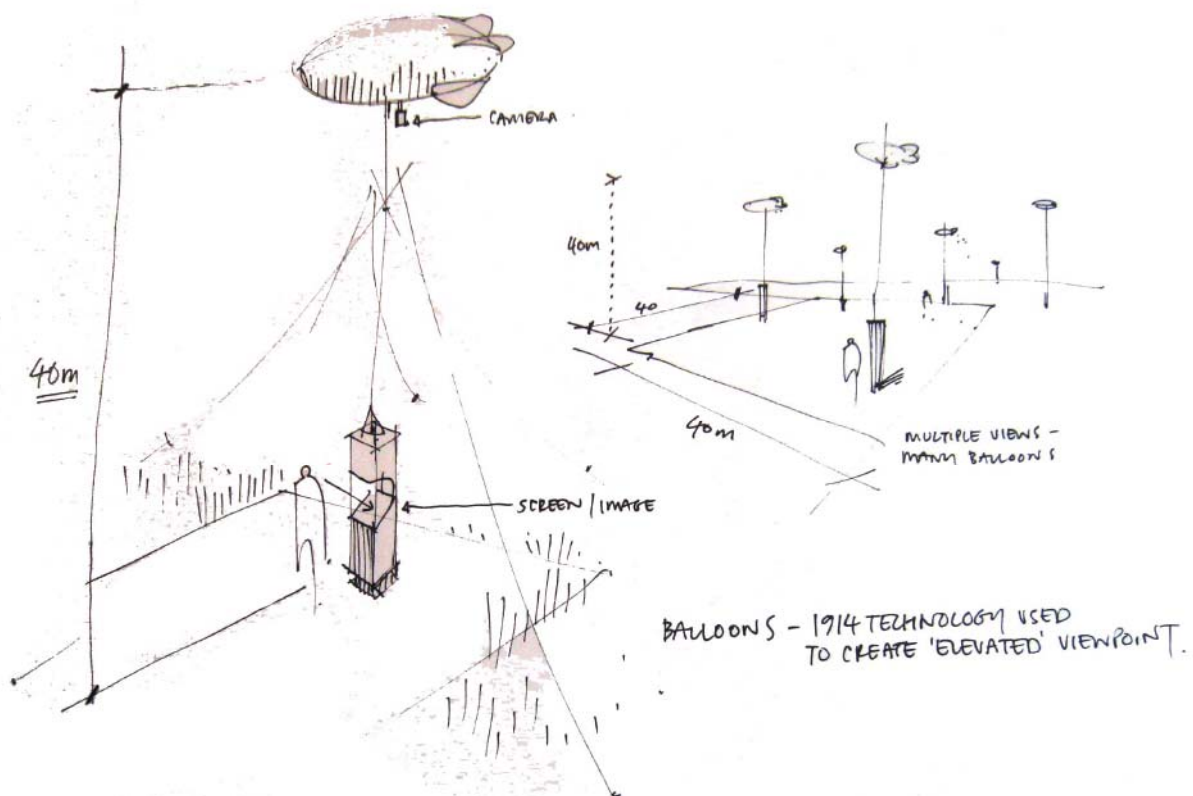
Virtual Viewer periscopes

Deze periscopen bouwen verder op het idee van de gewone periscopen. Bij dit toestel ziet de bezoeker echter een bewegend en dynamisch beeld van het landschap ten tijde van het conflict, en kan schuiven in de tijd, tussen actie en herinnering.

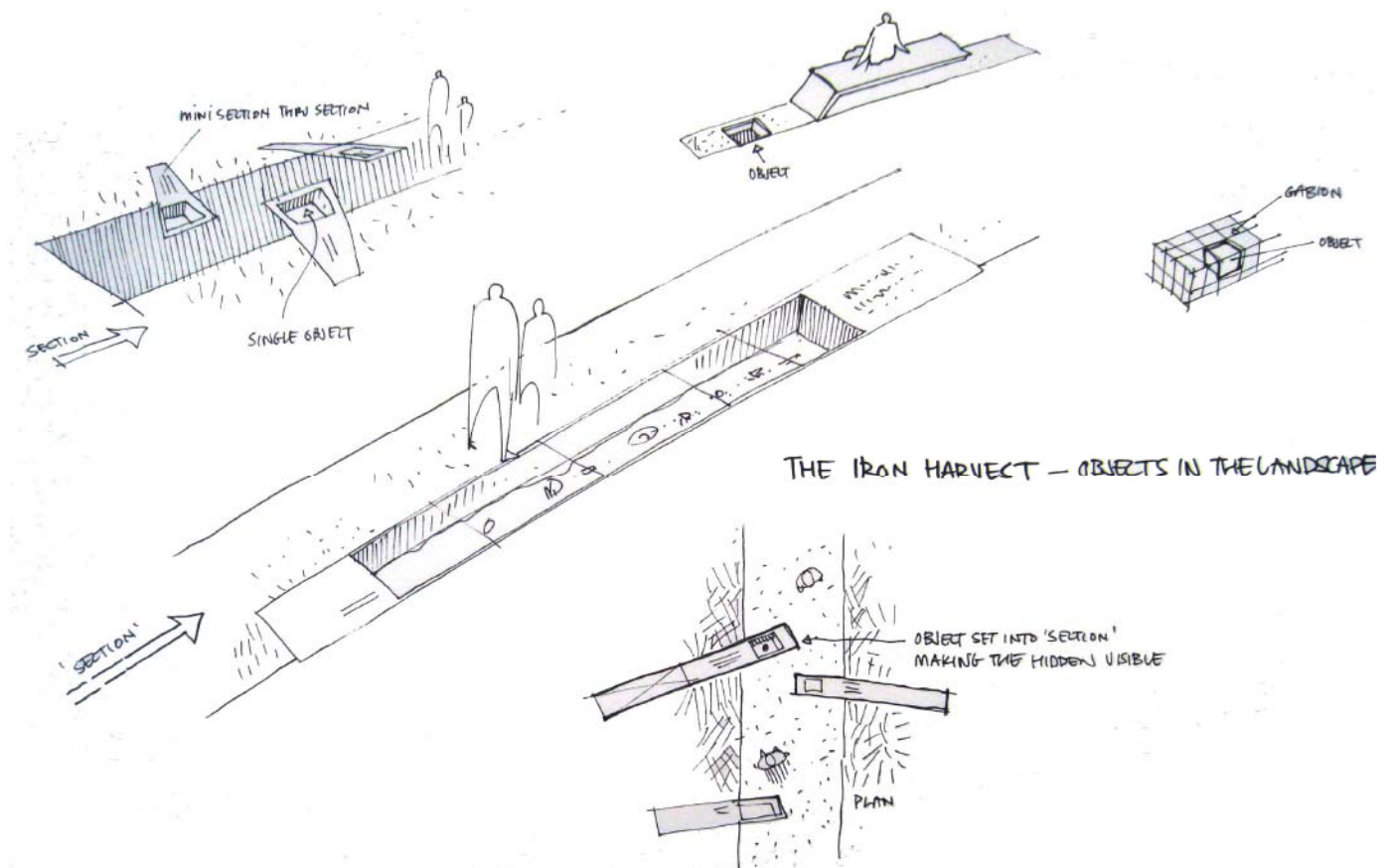
Ballon viewer

Deze viewer biedt een perspectief vanuit grote hoogte, en speelt in op het gebruik van ballons als uitzichtpunt tijdens de oorlog. Het digitale beeld, een 360° panorama, wordt doorgezonden naar de begane grond, als bewegende beelden of video still, met of zonder geluid.

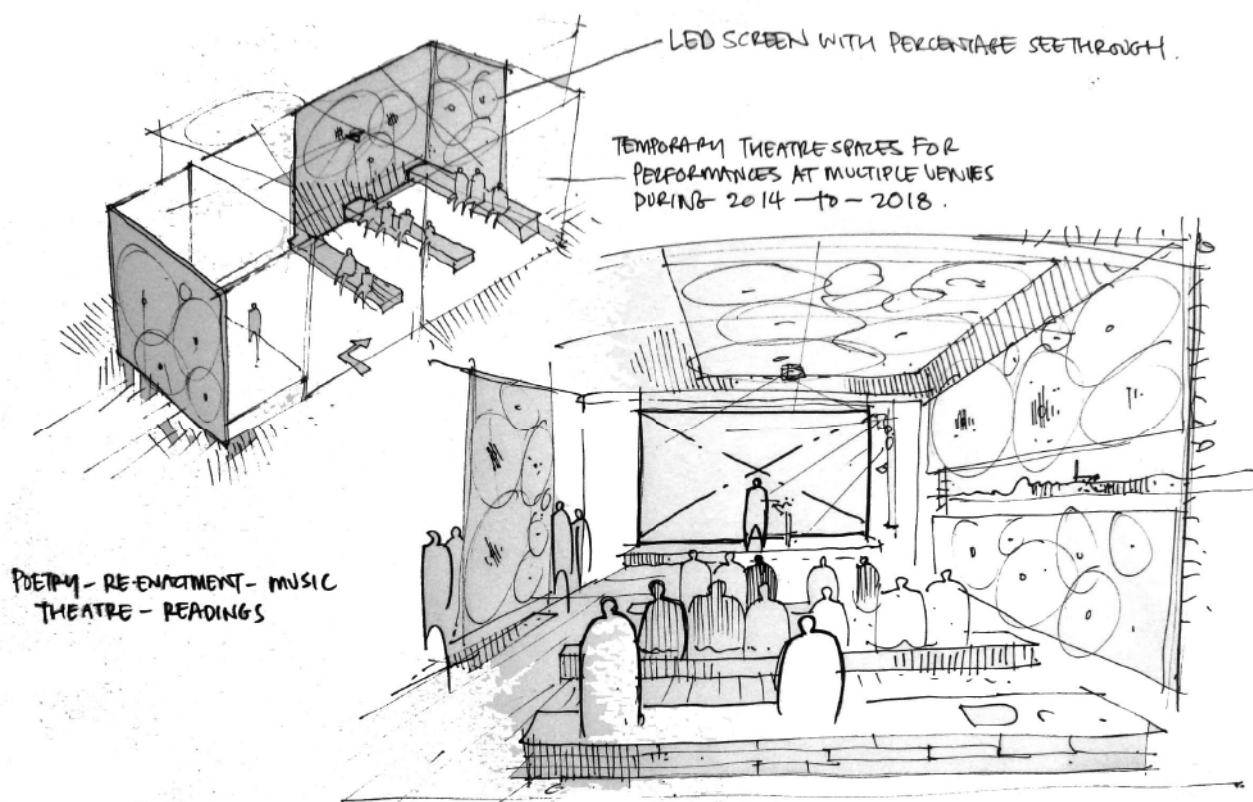
De Ijzeren oogst

De ijzeren oogst zijn ongewilde overblijfselen van de oorlog, zichtbaar gemaakt en tentoongesteld in het landschap. Terwijl de bezoeker het pad van de sectie volgt, komt hij containers tegen die enkele van de vele miljoenen fragmenten van souvenirs van de oorlog bevatten.

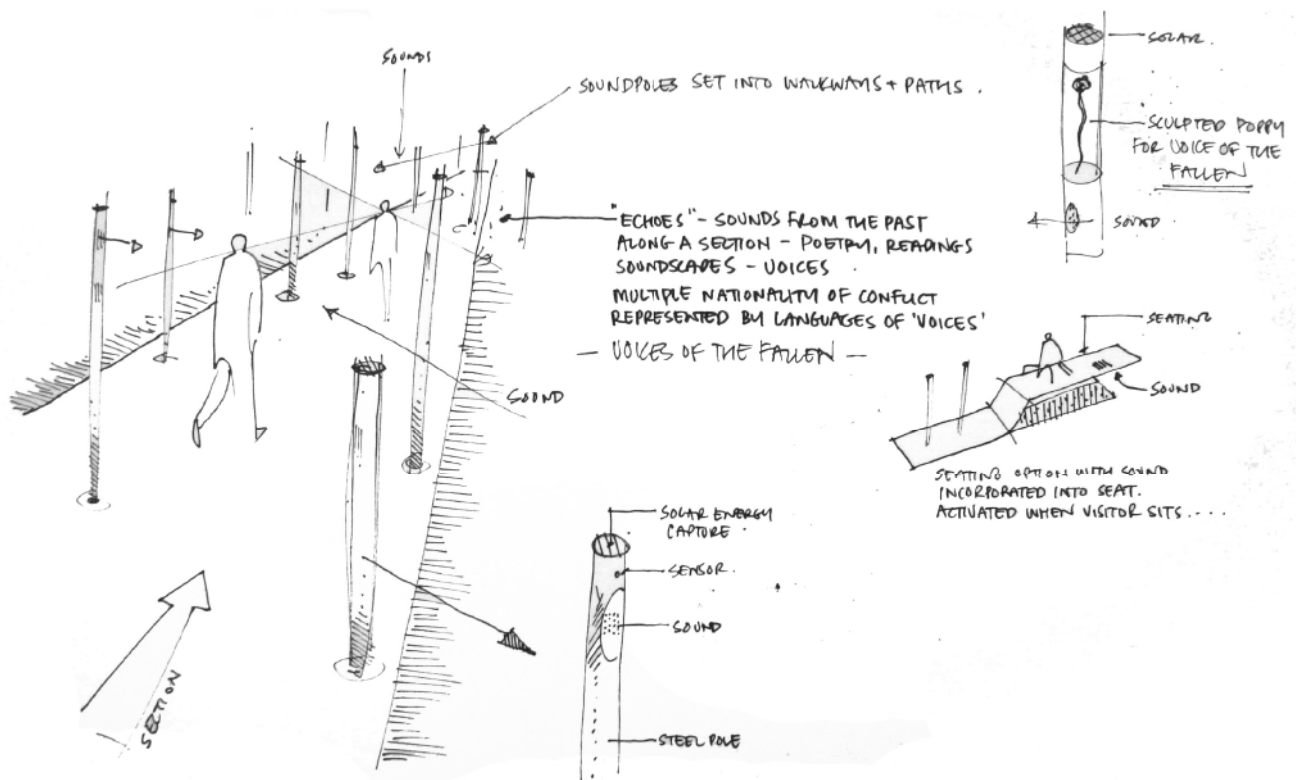
Transparant theater

Een transporteerbaar, flexibel theater geeft een podium aan poëzie, lezingen, muziek en voorstellingen die als het ware spontaan kunnen ontstaan te midden het landschap. Nu eens op de ene locatie dan weer op een andere, wordt dit theater de plek voor evocaties in een semi-open ruimte, gedefinieerd door een doorzichtig led-scherm dat beelden van conflicten en oorlog genereert tegen een achtergrond van het actuele landschap.

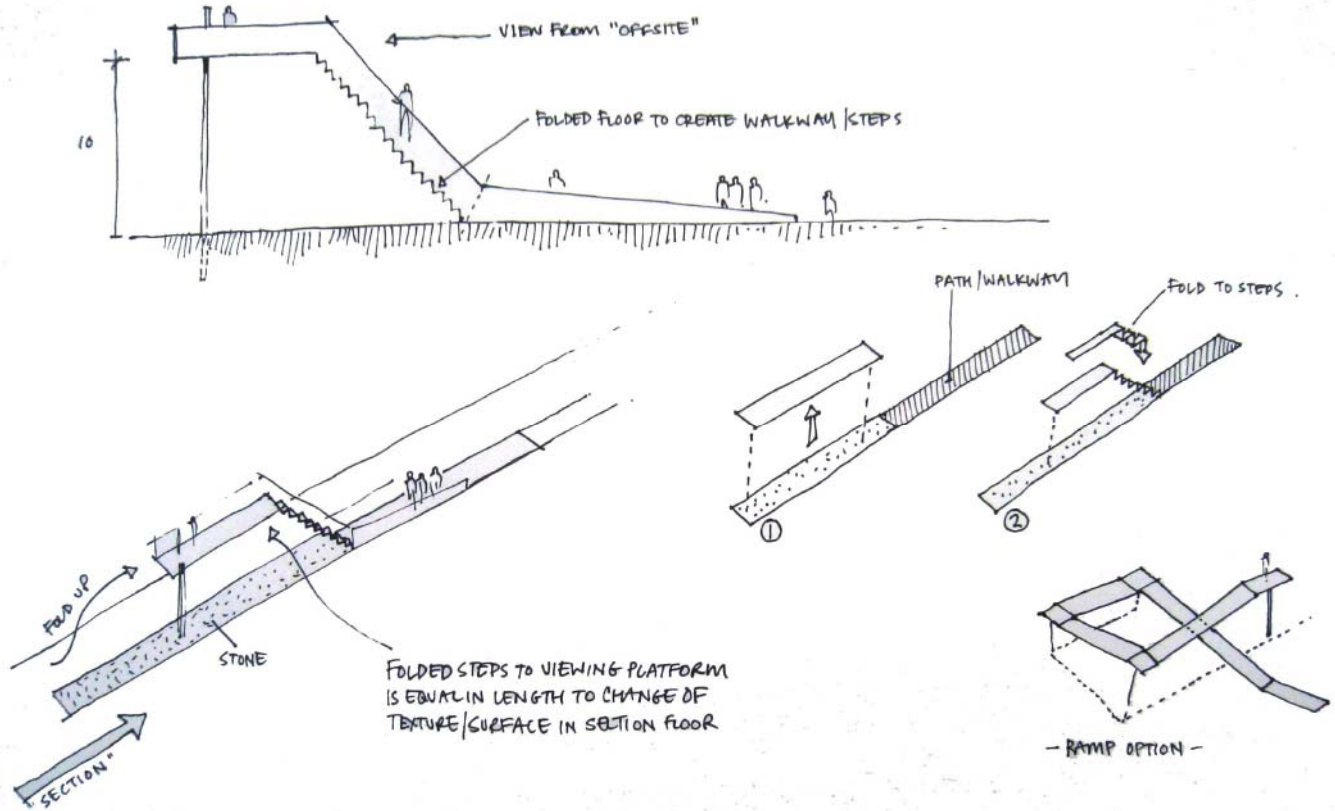
Stemmen

Echo's uit het verleden, fragmenten uit de tijd van de oorlog worden op de wandelende bezoeker geprojecteerd. De stemmen lezen gedichten, brengen lezingen, vertellen herinneringen. Soms geeft elk van de stemmen zijn eigen waarheid weer, alle talen en nationaliteiten dwars door elkaar. Soms spreken ze als uit één mond, brengen ze een boodschap van herinnering.

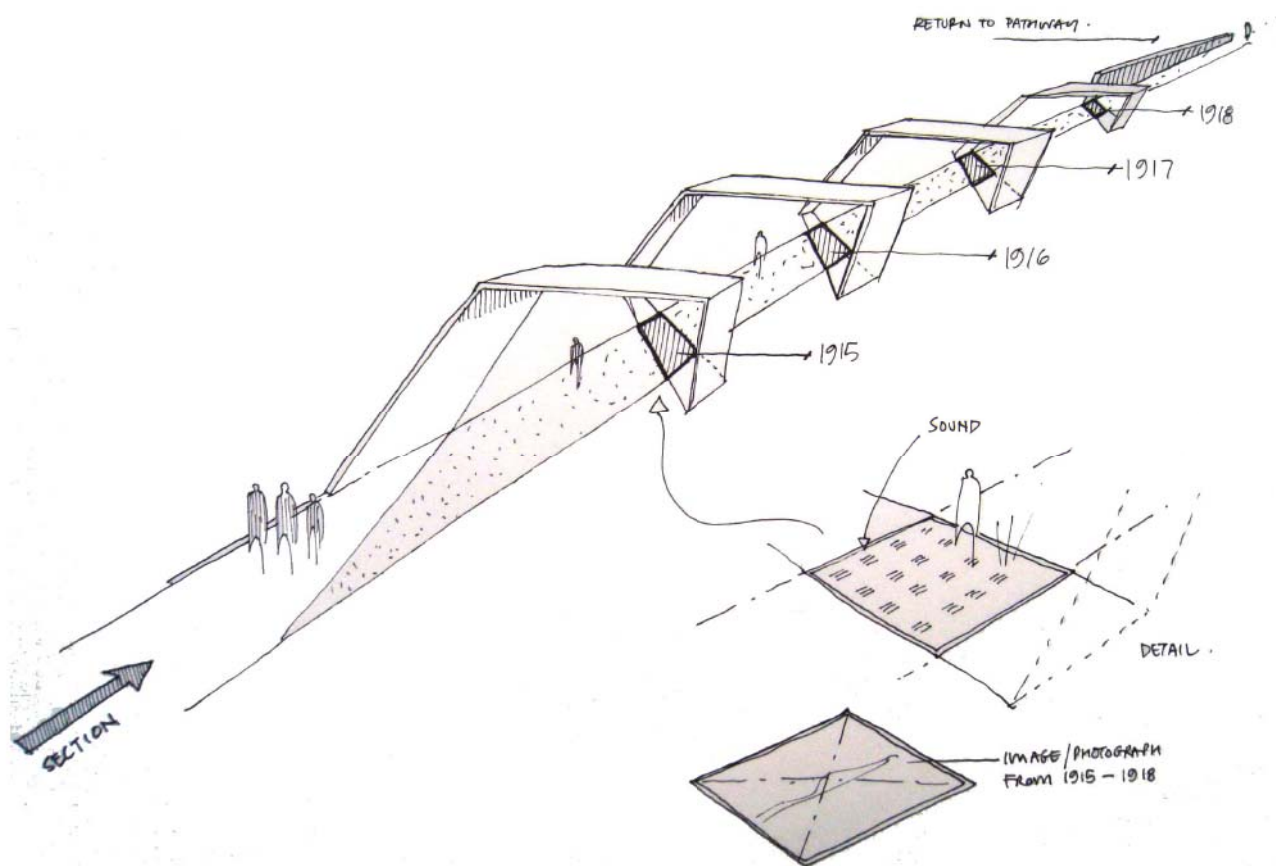
Toren

De toren creëert een verheven platform, uitgesneden uit de ondergrond en geplooid tot een metalen lint dat omhoog gebogen is tot de gewenste hoogte. De ontwikkelde lengte van de resterende ruimte vormt een sleuf, als het ware het een loopgraaf voor de duur van het project.

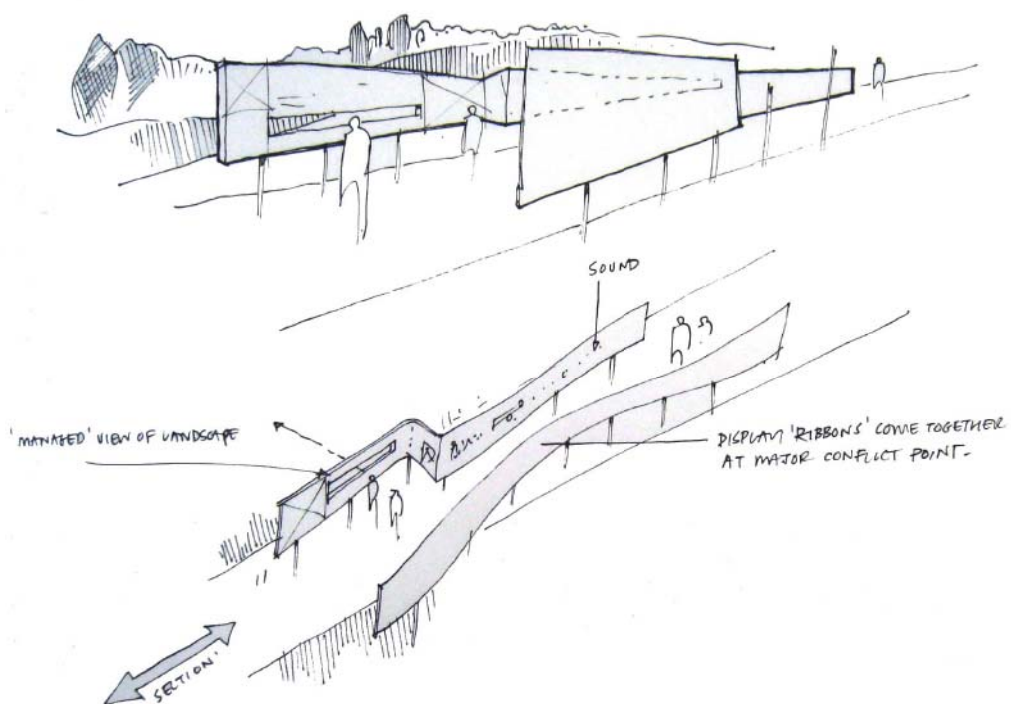
Spiraal

Tijdens het verkennen van de geschiedenis en de vertellingen, snijdt de spiraal rondom de snede. Zo drukt de spiraal de voortdurende strijd uit tijdens 4 lange jaren van oorlog. Ter hoogte van het snijpunt met de sectie ontstaat een hotspot met plaats voor interpretatie en informatie, bij middel van film, beeld en geluid. Elk kruispunt van spiraal en snede vertegenwoordigt een jaar van strijd.

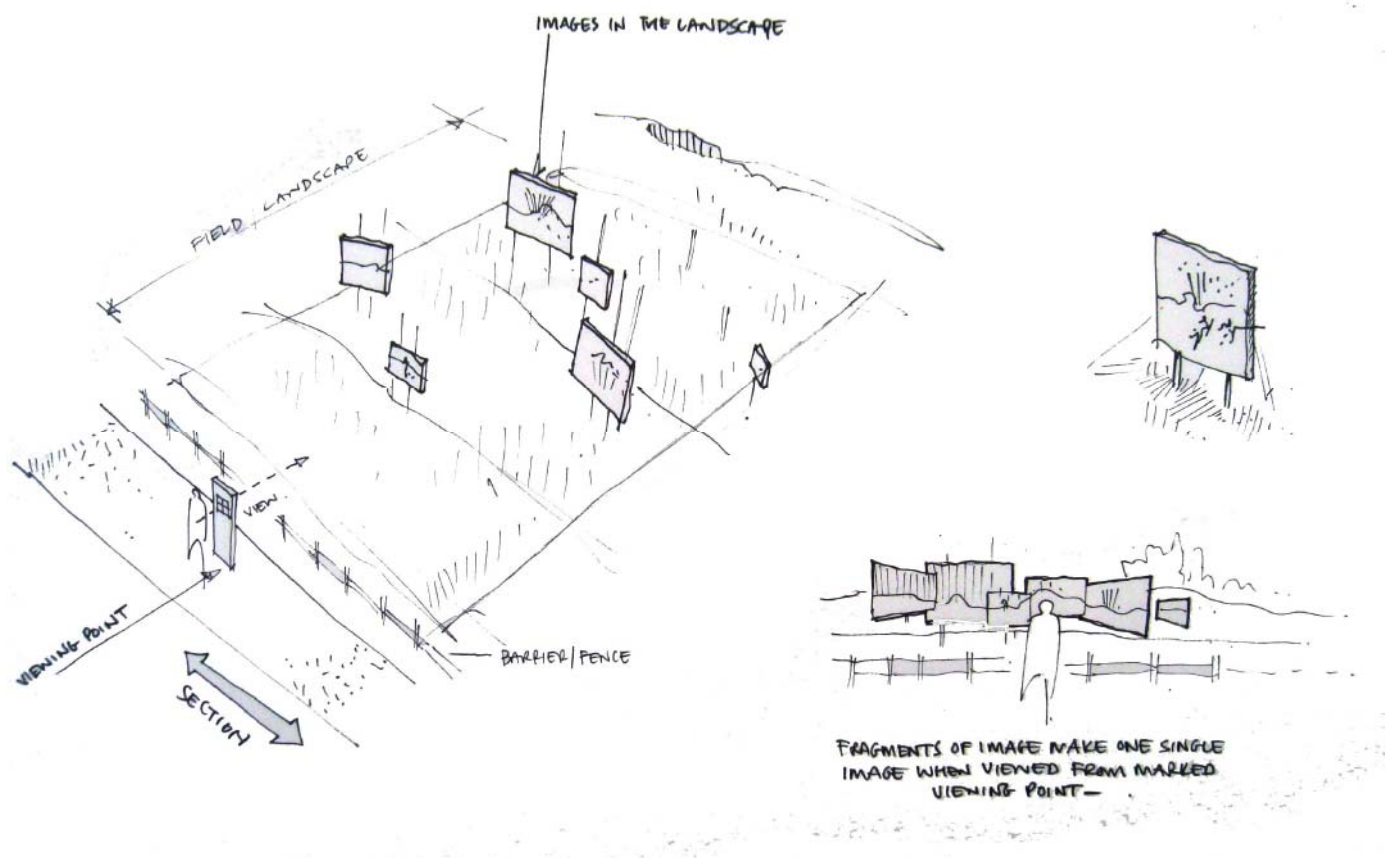
Beelden in het landschap 2

Langsheen de secties, beperken op bepaalde plaatsen schermen het zicht. De bezoeker is beperkt in zijn zicht op het landschap, en waar twee schermen nauwer tegenover elkaar staan hinderen zij ook de vrije beweging. Welgekozen panoramazichten bieden een bewuste blik op het landschap van vandaag.

Beelden in het landschap 3

Op plaatsen waar het terrein over grote afstand ontoegankelijk is (privéterrein, verkeerswegen...), kan het verhaal van de oorlog worden verteld door middel van afbeeldingen op grote schermen, die een gefragmenteerd en gestoord beeld geven van het landschap tijdens '14-'18. Op een bepaald punt ziet de bezoeker alle fragmenten samen versmelten tot een gecoördineerd beeld.

the Siev X memorial Australië

Anne Holtrop, Trailhouse

perspectief Rembrandtplein Amsterdam: Karel De Boer

pont du gare: Javier De Geyter

art courtyard 3 Mexico

the Siev X memorial Australië

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
2. Concept
3. Acties
4. Beleving
- 5. Management + Communicatie**
6. Referentieprojecten
7. Synthese

Foto: Stefan Boness IPOM

UITGANGSPUNT COMMUNICATIE

Bij het uitwerken van onze aanbeveling voor het HERINNERINGSPARK 14-18, werd de uiteindelijke communicatie met (potentiële) bezoekers steeds in overweging genomen. Het uiteindelijke succes van het park zal immers voor een groot deel afhangen van het feit of onze concepten ook door onze bezoekers geplaatst en geïnterpreteerd zullen kunnen worden. Dit werd in rekening gebracht op elk moment tijdens het proces van de afgelopen maanden.

1. Identiteit

Een goede communicatie start bij de identiteit van het HERINNERINGSPARK 14-18. We moeten voor het park een persoonlijkheid creëren, die past bij de uitgangspunten en ambities van het park, en waardoor potentiële bezoekers zich aangesproken voelen.

Bij alle communicatie die we achteraf zullen voeren, zullen we immers moeten voldoen aan 3 niveau's:

1. **Herkenbaarheid** We moeten een identiteit creëren die ervoor zorgt dat het Herinneringspark herkenbaar is. - Om sites die deel uit maken van het park herkenbaar te maken, en aldus onze bezoekers te faciliteren- Om ervoor te zorgen dat het Herinneringspark gemakkelijker "Top-of-Mind" komt bij het overlopen van mogelijke bestemmingen bij onze potentiële bezoekers.
2. **Persoonlijkheid** Om (potentiële) bezoekers aan te spreken, moeten we duidelijk maken waarvoor we staan. Dit gebeurt niet enkel door concrete boodschappen, maar ook door hoe we eruit zien, hoe we ons gedragen. Om deze reden is het zo belangrijk een logo met bijbehorende look&feel te creëren.

3. Onze boodschap Pas als de eerste twee niveau's in orde zijn, kunnen we de exacte boodschappen naar elk van de doelgroepen uitwerken. Deze kunnen volledig verschillend zijn, zolang ze binnen de persoonlijkheid passen. Met andere woorden: zolang de look&feel van het herinneringspark consequent gebruikt worden, kunnen de boodschappen volledig toegespitst worden op de specifieke doelgroepen.

Ons voorstel voor de identiteit:

Idealiter bespreken we samen uitgebreid de ambities en objectieven voor we een identiteit bepalen. Gezien de competitie is dat in deze fase niet mogelijk, maar we hebben toch een eerste aanzet gedaan.

Uitgangspunten:

- Het beroemde gedicht van John McCrae over Flanders Fields, en de klapprozen, die sindsdien symbool staan voor "Flanders Fields"
- Het architecturale concept met de matrix en de secties die het historische front van WO1 zouden doorkruisen vinden we ook in dit logo terug
- De identiteit moet een grafische, moderne vertaling zijn, die duidelijk maakt dat het herinneringspark niet enkel aandacht heeft voor het verleden, maar met een open blik naar de toekomst kijkt.

Herkenbaarheid:

Bij de creatie van het logo zijn we ervan uitgegaan dat dit snel herkenbaar moet zijn. De rode klapprozen zorgen voor een goede zichtbaarheid, waarbij de schuine strepen, die samen "Herinneringspark 14-18" vormen, zorgen voor een moderne look & feel.

Samen zorgen ze ervoor dat het geheel voldoende opvalt, ook in de lokale problematiek, waarin klapprozen al vaak aan bod zijn gekomen.

De boodschap:

Er moet vanuit gegaan worden dat er verschillende dragers ontwikkeld zullen moeten worden, waarbij deze identiteit tot leven moet kunnen komen. Hieronder vindt u een voorbeeld van een manier waarop dit kan gebeuren, door de naam ook losgekoppeld van het logo te gebruiken. Uiteraard is dit een eerste aanzet, die verder moet uitgewerkt worden eens er een duidelijk overzicht is van de in te zetten communicatiedragers.

2. Analyse vertrekpunt

De "aanleg" van het herinneringspark zelf, is uiteraard de grootste stap om van het HERINNERINGSPARK 14-18 een succes te maken. Maar daarnaast moeten we ook zorgen dat onze mogelijke bezoekers op de hoogte zijn van het park, en zich aangesproken voelen om het herinneringspark te bezoeken.

Om een sterk communicatieplan uit te werken, moeten volgende aspecten van naderbij bekeken worden:

- Visie van het herinneringspark

- Doelgroep
- Concurrentie

Zonder de pretentie te hebben hier het volledige communicatieplan uit te tekenen, willen we toch kort even schetsen waarom wij ook dit deel laten uitmaken van onze aanbeveling

Visie van het herinneringspark 14-18

Voorlopig hebben we deze visie kort samengevat: we willen de restanten uit het verleden gebruiken om een duidelijke boodschap voor de toekomst naar voor te schuiven: NOOIT MEER OORLOG.

Doelgroep

Bij het omschrijven van de doelgroep moeten we niet enkel denken aan de potentiële bezoekers, maar moeten we ook rekening houden met andere doelgroepen die via tussenstappen onze potentiële bezoekers zullen beïnvloeden.

Dit is een oefening die we samen in detail moet uitwerken, maar op de manier van denken te schetsen, vindt u hieronder alvast een overzicht van enkele groepen die zeker niet vergeten mogen worden, en die wij tijdens de afgelopen maanden voor ogen hebben gehouden:

- Potentiële bezoekers uit België: dagjestoeristen, die niet noodzakelijk een persoonlijke band hebben met WO1.
- Potentiële bezoekers uit het buitenland: momenteel vooral uit angelsaksische landen.
- Toeristische diensten en reisbureaus waar deze potentiële bezoekers te rade gaan.
- Politieke en andere beïnvloedingsgroepen: deze kunnen van belang zijn voor een betere appreciatie van het herinneringspark
- Unesco: in de lange termijn ambitie om van het herinneringspark werelderfgoed te maken, mogen ook zij niet vergeten worden.

Concurrentie

Per doelgroep zal een overzicht gemaakt worden van nabije en verre concurrenten, waarbij tijdsbesteding, invloed en motivaties van de doelgroep bekeken zal worden.

3. Uitwerken communicatieplan

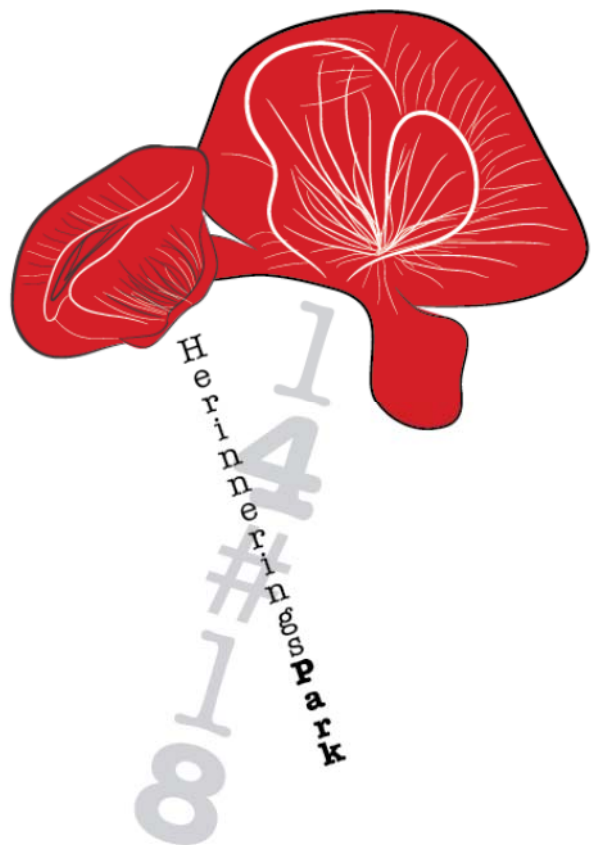
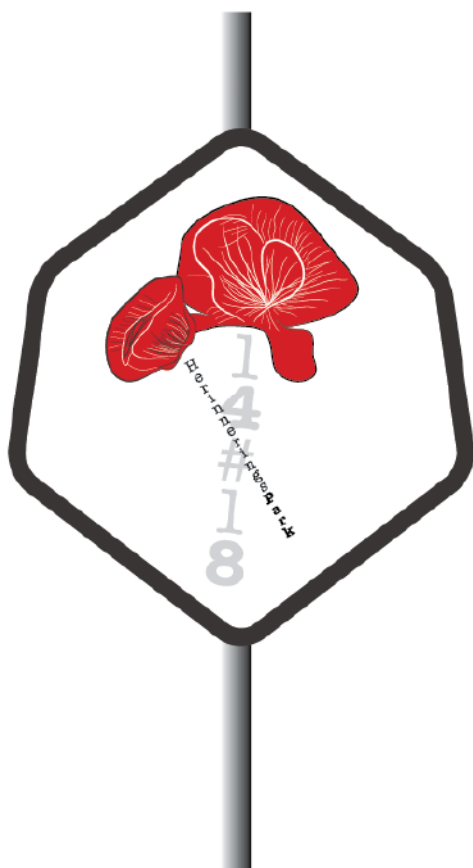
De bovenstaande vertrekpunten zullen gebruikt worden om "Customer Journeys" op te stellen: per doelgroep zal een traject opgesteld worden volgens hetwelke deze doelgroep inspiratie zoekt voor zijn trip, en voor de planning en invulling zorgt.

Op basis van deze "Customer Journey" kan dan een concreet communicatieplan opgesteld worden voor deze doelgroep.

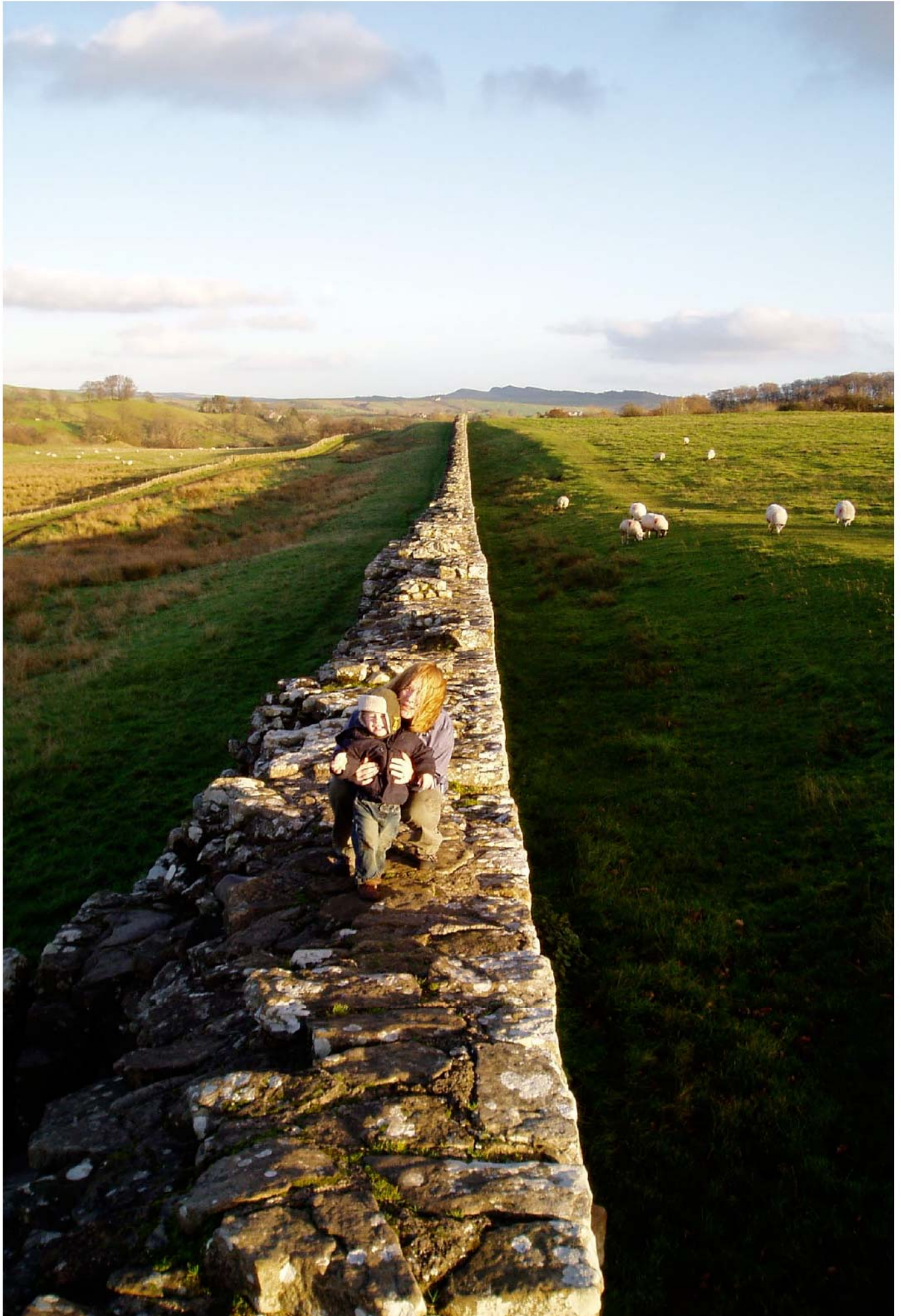

HerinneringsPark 14#18

Et ea et volaribus digni modis peria committit lant mincia volupta sustibus reperum dñtum vid e
a sam rem ex aumquiam qui affa incitae eos mñ, que nes dolort voluptatum quo doluptat laborior a con culpa
nñ aut pe pñbarrò te non nòstetatem ut ex et pñst quid qui a con corumque vendam dolo dolort et molest
offida nñdoret optatit aliquo id quuntia ecabo. Et et, qui utiam tum reñt, volo qui nñtur andis auttempum
nobit exccatam laboreet, id quostitae endignñtñt aut premi andi sus poti nam eosamendì dñpñdñt endñtñt busapet
exccerto. Ut labore sñnum nñtñdñt sum evellorèpraducñtñt boreñt tem in poratñtñt volas ex dolort etum accus.

Voorbeeld uitwerking look&feel HERINNERINGSPARK 14-18.

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
2. Concept
3. Acties
4. Beleving
5. Management + Communicatie
- 6. Referentieprojecten**
7. Synthese

Belvédère (Nederland)

Hadrian's Wall (Groot-Brittannië)

Detour (Noorwegen)

BELVÉDÈRE (NEDERLAND)

De Nederlandse 'Belvédère' beleidsnota tracht door een integrale en beleidsoverstijgende aanpak van ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorische kwaliteit te behouden en te integreren. Onder de slogan 'behoud door ontwikkeling' staat een ontwikkelingsgerichte omgang met cultuurhistorie, eerder dan een dogmatische conserverende houding, centraal.

Meer info: www.belvedere.nu

HADRIAN'S WALL (GROOT-BRITTANNIË)

De toeristische ontwikkeling van de zogenaamde muur van Hadrianus, een 117 kilometer lange Romeinse verdedigingslinie die Groot-Brittannië doorsnijdt, staat volledig in het teken van de sociale, economische en ecologische versterking van de lokale gemeenschap. Dit duurzame toerisme staat integraal in het teken van het genereren van een toegevoegde waarde voor de regio. Het zoeken van een draagvlak onder de lokale bevolking door middel van een participatief model speelt dan ook een prominente rol in het ontwikkelingsbeleid van dit project.

Meer info: www.hadrians-wall.org

DETOUR (NOORWEGEN)

De Noorse overheid bouwt gradueel een netwerk van 18 nationale toeristische routes uit. Het vergroten van de ervaring van de bezoeker en het versterken van de toeristische beleving staat hierbij centraal. De reeds gerealiseerde ingrepen laten zich opmerken door een doorgedreven aandacht voor kwaliteitsvolle hedendaagse architectuur en vormgeving ongeacht de schaal of het programma. Deze esthetische dimensie genereert een beeld van een modern Noorwegen. Elke route creëert een eigen identiteit, maar maakt tegelijkertijd zichtbaar deel uit van het grotere netwerk.

Meer info: www.turistveg.no

Centraal voor de drie aangehaalde referenties is het zoeken naar een toegevoegde waarde. Voor Belvédère ligt dit in de integrale en ontwikkelingsgerichte visie en aanpak, voor Detour kwaliteitsvolle en hedendaagse realisaties en voor Hadrian's Wall ligt de nadruk op de duurzame versterking vanuit de lokale gemeenschap.

5.8.1917 • WOHLERT KARL GRENADIER + 21.8.1914 • WOHLK HEINRICH
 JANNES MUSKETIER + 9.2.1917 • WOLFE KONRAD INFANTERIST + 2
 GONER + 12.8.1914 • WÖMPNER HEINRICH MUSKETIER + 10.11.1914 • W
 ORL JOHANN LANDSTURMMANN + 7.7.1917 • WORLE JOSEPH UNTE
 RNER JOSEPH GEFREITER + 9.10.1917 • WÖRNER KARL INFANTERIST
 17 • WÖRNLEIN HANS INFANTERIST + 4.11.1914 • WÖRST VALENTIN W
 GOTLOB LANDSTURMMANN + 7.6.1917 • WÖRZ JOSEPH KANONI
 S FRITZ GARDIST + 23.9.1917 • WOHLERS MAX RESERVIST + 29.1
 D LEUTNANT + 25.10.1918 • WOHLGEMUTH WALDEMAR MUSKETIER + 4
 RAD ERSATZ-RESERVIST + 9.5.1915 • WOHLRAB ADOLF LANDSTURMI
 ER LUDWIG LEUTNANT + 4.11.1914 • WOHLWENDER GREGOR ERSATZ
 WOITHE WILHELM UNTEROFFIZIER + 20.9.1917 • WOIWODE WILLY
 1.1917 • WOJCIECHOWSKI ANTON WEHRMANN + 10.11.1914 • WOJ
 9.1914 • WOLF • WOLF ADOLF INFANTERIST + 13.11.1914 • WOLF ANTO
 UR GEFREITER + 13.11.1914 • WOLF ARTHUR GEFREITER + 19.9.1917 • W
 LF BERNHARD RESERVIST + 30.7.1915 • WOLF CURT UNTEROFFIZIER
 ST + 20.9.1917 • WOLF FRIEDRICH LANDSTURMMANN + 26.4.1918
 25.4.1918 • WOLF FRITZ UNTEROFFIZIER + 1.11.1918 • WOLF GEORG R
 HEINRICH MUSKETIER + 22.8.1914 • WOLF HEINRICH MUSKETIER + 18
 IST + 11.11.1914 • WOLF JOHANN INFANTERIST + 14.11.1914 • WOLF JO
 LF KARL GEFREITER + 28.11.1917 • WOLF KARL INFANTERIST + 3.11.19
 IT + 9.6.1917 • WOLF OTTO GEFREITER + 26.10.1918 • WOLF PAUL K
 REINHOLD LANDWEHRMANN + 7.6.1917 • WOLF RUDOLF MUSKETI
 TURMMANN + 19.8.1917 • WOLF WILLY INFANTERIST + 1.11.1914 • WOLF
 • WOLFF GEORG EINJAHRIGER FREIWILLIGER + 6.8.1914 • WOLFF
 OTTO FUSILIER + 3.5.1915 • WOLFF PAUL JÄGER + 21.8.1914 • W
 0.7.1915 • WOLFRAM GEORG LANDSTURMREKRUT + 9.5.1915 • WOLF
 1918 • WOLFS DORF PAUL WEHRMANN + 10.11.1914 • WOLLENSCHE
 1.1915 • WOLLMANN LEONHARD ERSATZ-RESERVIST + 3.11.1914 • W
 17 • WOLLWEBER MAX LANDSTURMMANN + 1.11.1917 • WOLTER M
 HELM WEHRMANN + 13.11.1914 • WOLTERING WILHELM MUSKETI
 GEORG INFANTERIST + 5.10.1917 • WOLZ JULIUS KANONIER + 29.10.1
 MUSKETIER + 6.8.1914 • WOPP HERMANN GEFREITER + 3.12.1917 • W
 4.1917 • WÖRCH OTTO LANDSTURMREKRUT + 17.7.1915 • WÖRFLER G
 URT UNTEROFFIZIER + 6.11.1914 • WÖRTMANN GUSTAV MUSKE
 OSCHKAIT MARTIN RESERVIST + 29.8.1914 • WÖSTE WILHELM G
 USEL • WÖYTYSIAK FRANZ SEESOLDAT + 9.5.1915 • WÖZNIAKOWSKI
 8 • WRANIK KARL SERGEANT + 26.10.1918 • WRASE EMIL KANONIE
 DWEBEL + 25.10.1918 • WRIGGE HEINRICH ERSATZ-RESERVIST
 ANTON MUSKETIER + 18.12.1917 • WROBEL EHRHARD MUSKETIER + 4
 IER + 21.6.1917 • WRZYSZCZYNSKI LEONHARD LEUTNANT + 22.11.1918 •
 RER + 30.10.1914 • WÜBERS ALEXANDER SCHÜTZE + 20.9.1917 • W
 + 26.4.1918 • WÜRFEL GUSTAV GEFREITER + 10.11.1914 • WÜRFEL HERM
 RT HANS LEUTNANT + 12.5.1917 • WÜRMANN FRIEDRICH LANDWE
 RL ERSATZ-RESERVIST + 18.2.1914 • WÜRTTENBERGER GOTTLIEB M
 RICH KRIEGSFREIWILLIGER + 21.10.1914 • WÜRTZ KARL OBERMA
 UGO WEHRMANN + 16.11.1914 • WÜRZ ALOIS INFANTERIST + 29.10.19
 26.11.1915 • WUIKE KAVAR + 1917 • WULF GUSTAV RESERVIST + 20.8.191
 24.6.1915 • WULF HEINRICH GEFREITER + 4.8.1917 • WULF WILHELM

Herinneringspark 14+++18

1. Intro
2. Concept
3. Acties
4. Beleving
5. Management + Communicatie
6. Referentieprojecten
- 7. Synthese**

'Wanneer men in de toekomst door de vooruitgang van het reizen niet zozeer op het merkwaardige als wel op het betekenisvolle de aandacht zou richten, zo zou men, voor zichzelf en voor anderen, toch uiteindelijk een schone oogst binnenhalen. Ik wil eerst nog hier proberen en leren, wat ik aan symbolische elementen kan bemerken, bijzonder echter wil ik mij oefenen op vreemde plaatsen die ik voor het eerst zie. Als dat lukt, zo zou men, zonder de ervaring in de breedte te willen volgen, maar door op elke plaats, op elk moment zoveel mogelijk in de diepte te gaan, toch nog genoeg buit uit reeds bekende landen en streken kunnen meebrengen.'

uit: Johann Wolfgang Goethe, Brief aan Johann Christoph Friedrich von Schiller, 1797, geciteerd door: Walter Benjamin, *Goethes Wahlverwandschaften*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1980, p. 182

SYNTHESE

De Westhoek is een oord van herinnering aan de Eerste Wereldoorlog. Ruim een half miljoen soldaten en burgers gaf er in amper vier jaar tijd het leven. Vandaag is het landschap de laatste getuige van dit dramatische conflict op wereldschaal. Talloze gedenktekens en relictten verwijzen nog rechtstreeks naar de 'Groote Oorlog'. Ze zijn – honderd jaar na datum – opgenomen in het leven van alledag.

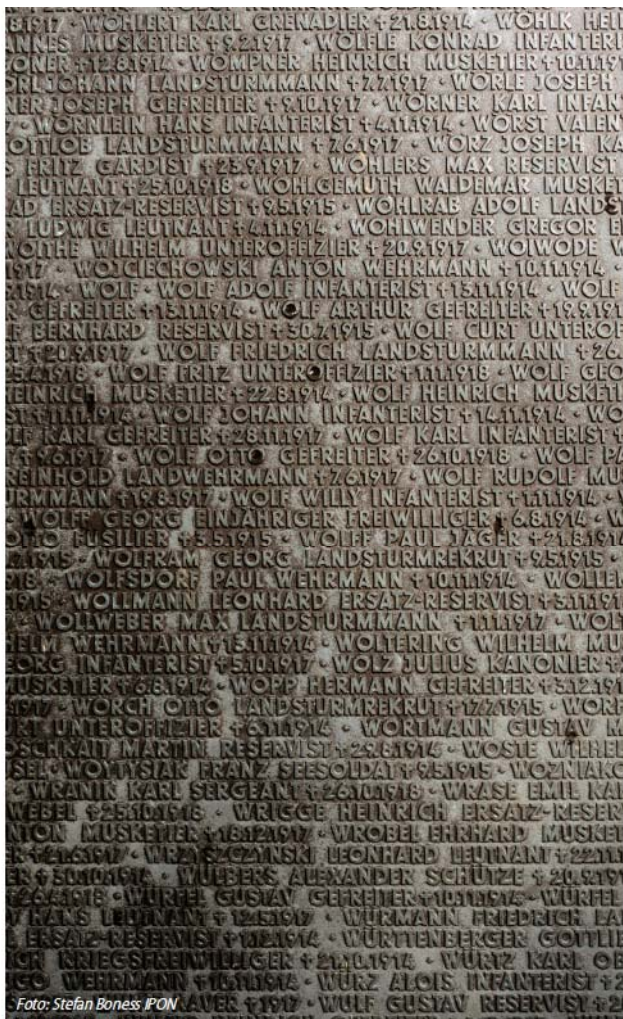
Het HERINNERINGSPARK 14-18 wil niet zozeer de geschiedenis van op een afstand – in tijd en ruimte – toelichten. Daartoe dienen onder andere documentaires en publicaties. Het HERINNERINGSPARK 14-18 creëert in de eerste plaats een toegankelijke context opdat de bezoeker de ingrijpende aspecten en gevolgen van de Eerste Wereldoorlog op een eigentijdse manier – ter plekke – kan (her)beleven. En wel op verschillende manieren.

Het HERINNERINGSPARK 14-18 streeft niet naar een statische (her)inrichting van het voormalige oorlogslandschap. 'Herinnering' en 'verbinding' vormen de twee sleutelbegrippen van het uit te werken masterplan. Enerzijds vatten we het 'geheugen van het landschap' op als een dynamisch, onontwarbaar kluwen van relaties, anderzijds trachten we aan de hand van een virtueel rasterpatroon of matrix een aangepast conceptueel, ruimtelijk en organisatorisch kader te bieden, opdat iedereen de oorlog op een doorleefde, persoonlijke manier kan (blijven) 'verinnerlijken'.

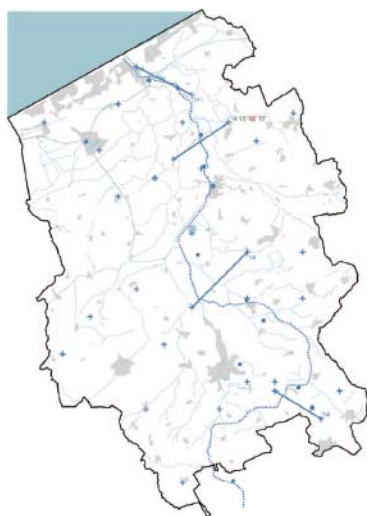
Het aantal dodelijke slachtoffers bepaalt de schaal van de matrix. Door dit verbindende principe 'toe te voegen' wordt de organisatie op het terrein aanzienlijk 'vereenvoudigd'. En meteen wordt wat onzichtbaar, onvoorstelbaar is, terug inzichtelijk en tastbaar gemaakt. Zoals de geschiedenis het landschap – soms traag, laag na laag, soms abrupt en meedogenloos – heeft getekend, volgen de beoogde ingrepen in de Westhoek stapsgewijs de oorlogshandelingen in 1914-'18. Met een verschuiving van een eeuw ontstaat zo opnieuw een directe relatie tussen heden en verleden.

Wie het HERINNERINGSPARK 14-18 straks bezoekt, maakt een onverwachte reis in tijd en ruimte. Je verlaat de autoweg, laadt je – letterlijk en figuurlijk – op en doorkruist de ooit zo levensgevaarlijke frontlinie. Je doet dit vanuit het perspectief en op het ritme van de wandelaar. Tal van plekken – on en off site – worden landschappelijk met elkaar verbonden en ondergaan (subtiële) transformaties. Jaarlijks registreert een curator (tijdelijke) ingrepen en 'events'. De lokale bevolking wordt hierbij van meet af aan nauw betrokken.

Pas na 2018 wordt nagegaan welke interventies, secties of activiteiten duurzaam zijn. Intussen is ruimtelijk en organisatorisch de basis gelegd voor de toekomstige werking en de verdere uitbouw van het HERINNERINGSPARK 14-18. Tijdens het hele traject zijn er goed, landschap en cultuurgeschiedenis de inspiratiebron (geweest) voor concrete ontwerpogaven, ruimtelijke planning, een heldere communicatie en aangepast management.

2014

water

evenement

energie

hout

vuur

geluid

THEMA

BELG

historicus + architect

CURATOR

participatie

poorten

sites

off sites

snedes

organisatie

communicatie

overleg

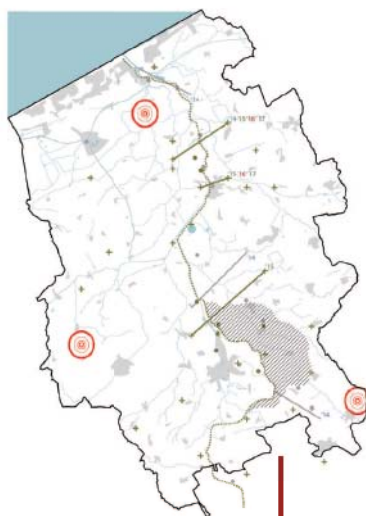
MANAGEMENT

BUDGET

€ € € € € € € € € €

50%

2015

geur

gas

lucht

wind

evenement

AUSTRALIER

landart kunstenaar+
striptekenaar

FRANSMAN

participatie

sites

(verplaatsen) off sites

(verplaatsen) snedes

organisatie

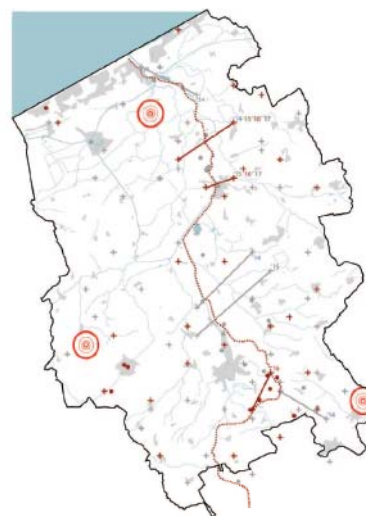
communicatie

overleg

€ € €

10%

2016

rust

evenement

geluid

energie

BRIT

regisseur + landschapskundige

DUITSER

participatie

sites

(verplaatsen) off sites

(verplaatsen) snedes

organisatie

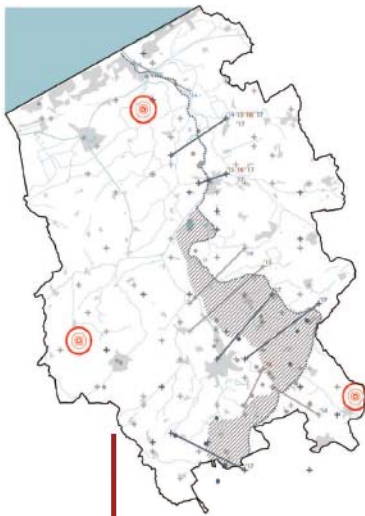
communicatie

overleg

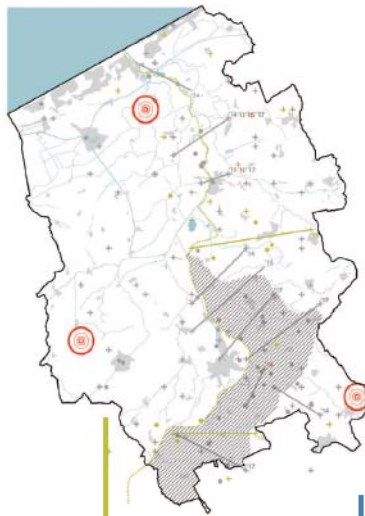
€ € €

10%

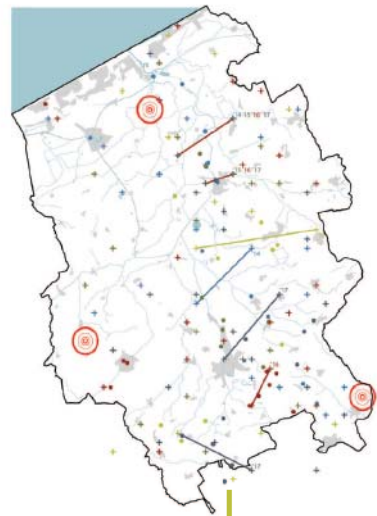
2017

2018

20..

-modder

licht

energie

traject

water

klei

evenement

baksteen

hoop
evenement

evenement

noodwoning

CANADEES
historicus +
beeldend kunstenaar

INDIER

... sites
(verplaatsen) off sites
(verplaatsen) snedes
onderhoud
organisatie
communicatie
overleg

participatie

€
€
€

10%

AMERIKAAN
cultuurfilosoof+ wetenschapper

CHINEES

... sites
(verplaatsen) off sites
(verplaatsen) snedes
onderhoud
organisatie
communicatie
overleg

participatie

€ €
€ €
€ €

20%

BELG

kunstenaars

participatie

€

onderhoud
organisatie
communicatie
overleg

THEMA

CURATOR

MANAGEMENT

BUDGET